

• Visegrad Fund

20
22

RODZICE WOBEC ZMIAN KLIMATU

RAPORT Z BADAŃ

Dr Anna Guzy

Dr Magdalena Ochwat

Badania *Rodzice wobec zmian klimatu* prowadzone były w ramach projektu wyszehradzkiego *Edukacja Humanistyczna V4 dla Klimatu. Rozpoznania – dobre praktyki – rekomendacje* realizowanego przez Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy współpracy z EUROPE DIRECT Śląskie.

Katowice 2022

Interdyscyplinarne Centrum Badań
nad Edukacją Humanistyczną

EUROPE DIRECT
Śląskie

Spis treści

Wprowadzenie	03
Przedmiot i cel badań	05
Charakterystyka badanej grupy	07
Wyniki badań ankietowych	14
Część I: Kompetencje ekologiczne rodziców uczniów.....	14
Część II: Postawy i działania rodziców wobec zmian klimatu.....	23
Część III: Zaangażowanie uczniów w działania na rzecz klimatu w opinii rodziców.....	35
Część IV: Edukacja proklimatyczna w szkole w opinii rodziców	38
Część V: Optymalna edukacja dla klimatu w opinii rodziców	51
Wnioski z przeprowadzonych badań	61
Komentarze do badań	68

Wprowadzenie

To już trzeci, ostatni raport dotyczący najważniejszych przedstawicieli procesu edukacyjnego – nauczycieli, uczniów i rodziców wobec zmian klimatu. Wcześniej, w roku 2021 poddałyśmy badaniu nauczycieli polonistów, a następnie uczniów klas 4–8 i szkół ponadpodstawowych.

W Państwa ręce dziś, tj. 22 kwietnia 2022 roku, kiedy obchodzimy szczególne święto – Dzień Ziemi, oddajemy dokument, który pokazuje, jak rodzice, ostatni element triady wychowawczej, pełniący rolę współuczestników i współorganizatorów kształcenia swoich dzieci, postrzegają zjawisko zmian klimatu oraz edukację proekologiczną i proklimatyczną.

Jaka edukacja ekologiczna w oczach rodziców?

Ekologia w oczach rodziców jest, jak wynika z naszych badań, czymś więcej niż tylko nauką dotyczącą ochrony przyrody, to – filozofia życia. Za Olgą Tokarczuk można pokusić się o stwierdzenie, że staje się ona „**ramą spojrzenia na świat**”, jako wielki złożony organizm, którego wszystkie części są od siebie zależne. Ekologia staje się tym, czego dziś w szkole bardzo brakuje – „**synteza**”, która mogłaby w umysłach dzieci budować spójną i ogólną mapę świata¹.

Nim jednak stanie się „ramą” oglądu świata lub „synteza”, jak mówiła w wywiadzie opublikowanym w „Dzikim Życiu” Tokarczuk, wiedza o środowisku i klimacie powinna być „przemycana” podczas zajęć w ramach wszystkich przedmiotów szkolnych. Spora część rodziców wyraziła obawy wynikające z postulatu wprowadzenia obowiązkowej edukacji klimatycznej, pisząc, że usystemowanie jej może nie przynieść oczekiwanych rezultatów.

Według rodziców ścieżki międzyprzedmiotowe i realizacja zespołowych projektów edukacyjnych są dobrym rozwiązaniem do wprowadzania wiedzy ekologicznej i pogłębiania świadomości młodych.

Ważne dla rodziców jest również to, aby szkoła w propagowaniu postulatów ekologicznych była autentyczna i wiarygodna, dlatego musi ona zadbać nie tylko o przekazywane treści merytoryczne, ale i o swoją przestrzeń. Rodzice proponują w tym obszarze konkretne działania, np. więcej zieleni w salach, ale i w miarę możliwości przed szkołą, dbanie o swoje zioła, warzywa, kuchnię opartą na idei Zero Waste, ograniczenie spożycia mięsa,

---

¹ Por. <https://dzikiezycie.pl/archiwum/2014/marzec-2014/jaki-to-cud-to-zycie-rozmowa-z-olga-tokarczuk> [dostęp: 12.4.2022].

biurokracji, a wraz z nią ilości produkowanej „makulatury”. Optują za zastąpieniem kserówek i kart pracy tworzonymi podczas zajęć zadaniami interaktywnymi, ewentualnie elektronicznymi kartami pracy. Szkoła powinna również posługiwać się ekologicznymi zasadami w zarządzaniu i logistyce, a nauczyciele powinni, zdaniem rodziców, być tymi tematami żywo zainteresowani.

Dopiero w tej części naszych badań wybrzmiał regionalny kontekst zmian klimatu. Część rodziców podkreśla, że dzieci powinny się uczyć o problemach zamieszkiwanego przez nie regionu, by mieć realny wpływ na zmiany. Spostrzeżenie to wydaje się cenne, kieruje bowiem uwagę na temat transformacji energetycznej czy zanieczyszczenia powietrza, smogu, a także zielonej transformacji terenów pogórnich. To również ważny problem dla nauczycieli, którzy musieliby tak projektować tego typu lekcje, by nie doprowadzać do powstawania konfliktu w rodzinach, które z dziada pradziada związane były z tradycją górniczą. Naszym zdaniem warto również przedstawiać w szkole sylwetki ciekawych postaci ze Śląska, jedną z nich może być dr Jolanta Wadowska-Król², która wskazywała na śmiertcionośne zagrożenie środowiskowe związane z rozwojem przemysłu w Katowicach-Szopienicach.

Rodzice i uczniowie oraz nauczyciele poloniści bezapelacyjnie myślą podobnie o edukacji ekologicznej – w sposób całościowy, autentyczny i z przełożeniem na życie. Tym trzem grupom zależy nie tylko na wprowadzeniu jej do szkół, ale i zadbanie o sposób jej prowadzenia. Wydaje nam się, że taka postawa pedagogów i rodziców oraz chęć uczniów do zgłębiania wiedzy o zmianach klimatu stanowią dobrą prognozę na lepszą przyszłość.

Owocnej lektury

Anna Guzy i Magdalena Ochwat

---

² Tajemnica trucizna szopienickich dzieci – film dokumentalny o działalności Jolanty Wadowskiej-Król <https://www.youtube.com/watch?v=i280zn5kOi0> (data dostępu 19.04.2022).

Przedmiot i cel badań

Celem prowadzonych badań było:

- Zbadanie kompetencji ekologicznych rodziców uczniów klas 4–8 szkoły podstawowej oraz rodziców uczniów szkół średnich.
- Zebranie danych uwzględniających opinie rodziców na temat realizacji edukacji dla klimatu w szkołach, do których uczęszczają ich dzieci.
- Określenie postaw badanych rodziców wobec problematyki kryzysu klimatycznego.
- Poznanie praktyk proekologicznych realizowanych w domach respondentów.
- Poznanie zdania badanych na temat tego, czy problematyka zmian klimatu powinna być omawiana w szkole. Jeśli tak – które w szczególności tematy, zdaniem rodziców, warto/należy poruszać w szkole.
- Poznanie informacji na temat źródeł wiedzy o klimacie, z których korzystają badani rodzice.

Rodzice byli zapraszani do udziału w badaniu poprzez stronę internetową UŚ, ICBEH (Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną; www.icbeh.us.edu.pl), stronę projektu wyszehradzkiego (www.hec.us.edu.pl), stronę EUROPE DIRECT Śląskie (<https://www.europedirect-slaskie.pl/>), serwisy społecznościowe Facebook oraz Instagram. Link do ankiety oraz informacja o badaniu była umieszczona także na stronach przeznaczonych dla rodziców zainteresowanych ekologią czy zmianami klimatu, tj. rodzicedlaklimatu.pl, a także na instagramowym profilu @ahududuk (mamy dwójki dzieci, która na profilu porusza tematy proekologiczne oraz podróżnicze). Do udziału w ankiecie zachęcano także przez działający na UŚ Uniwersytet Polonistów i Klub Myśli Ekologicznej. O badaniach pisała także red. Magdalena Warchala na łamach katowickiej „Gazety Wyborczej”. Wykorzystanie takich, a nie innych kanałów, propagujących udział w ankiecie, wskazuje, że badaniami zostali objęci rodzice, którzy interesują się kwestią edukacji, kryzysu klimatycznego i zmian środowiskowych.

Udział w badaniu był anonimowy i dobrowolny. Na każdym etapie respondent mógł zrezygnować z dalszego wypełniania ankiety. Po zakończeniu badania raport z uzyskanymi wynikami będzie dostępny na www.us.edu.pl oraz EUROPE DIRECT Śląskie, a uczestnicy będą mieli do niego dostęp.

W badaniu właściwym, prowadzonym od lutego do 31 marca 2022 roku, wzięło udział 303 rodziców uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych z całej Polski, **225 ankiet zostało w pełni wypełnionych** i poddanych szczegółowej analizie.

Głównym narzędziem badawczym była ankieta składająca się z metryczki oraz dwudziestu trzech pytań. Piętnaście z nich miało charakter zamknięty, cztery – otwarty, znalazły się w niej również cztery pytań półotwarte³.

W ankiecie wyszczególniono pytania zorientowane wokół pięciu obszarów tematycznych:

1. Kompetencje ekologiczne rodziców.
2. Postawy i działania rodziców wobec problematyki zmian klimatu.
3. Zaangażowanie dzieci w działania na rzecz klimatu w opinii rodziców.
4. Edukacja proklimatyczna w szkole w opinii rodziców.
5. Optymalna edukacja dla klimatu w opinii rodziców.

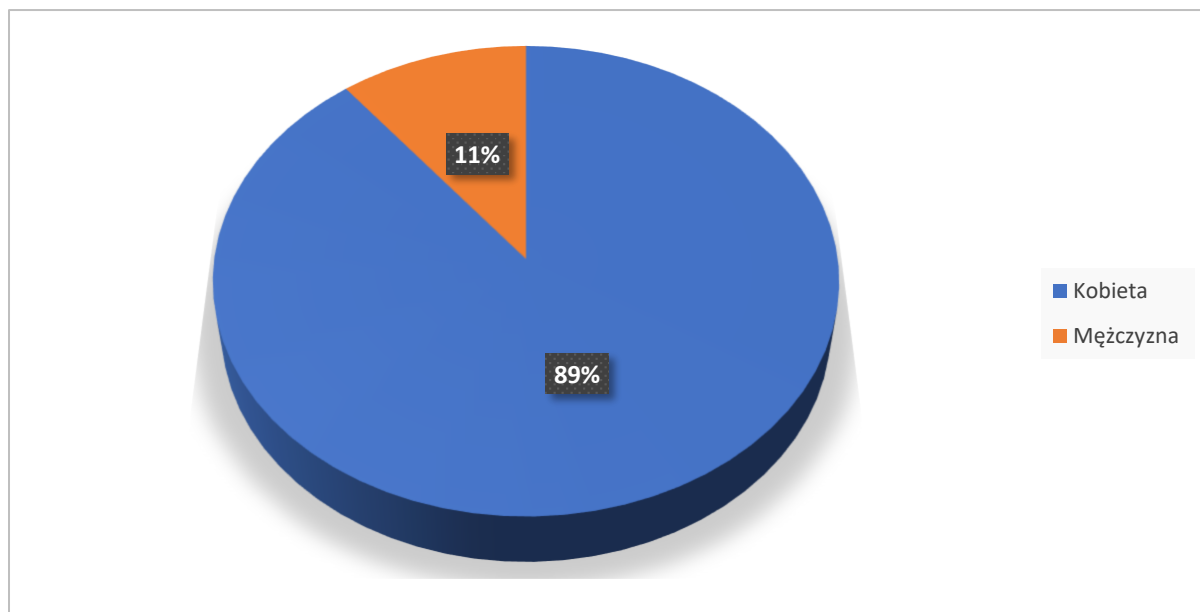
Wypowiedzi rodziców przedstawiamy w oryginalnym brzmieniu, zostały one poddane wyłącznie korekcie ortograficznej i interpunkcyjnej, zależało nam bowiem, aby opisywane treści zachowały swoją unikatową i autentyczną formę.

---

³ Ankieta została przeprowadzona poprzez serwis Lime Survey, kwestionariusz ankiety znajduje się pod adresem: <https://el.us.edu.pl/ankiety/index.php/778494?lang=pl>. [dostęp: 15.4.2022].

Charakterystyka badanej grupy

Prezentację uzyskanych wyników badań warto poprzedzić przedstawieniem grupy badawczej. Wykres 1. oraz tabela 1. stanowią ilustrację graficzną płci respondentów.

Wykres 1. Płeć badanych

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 1. Płeć badanych

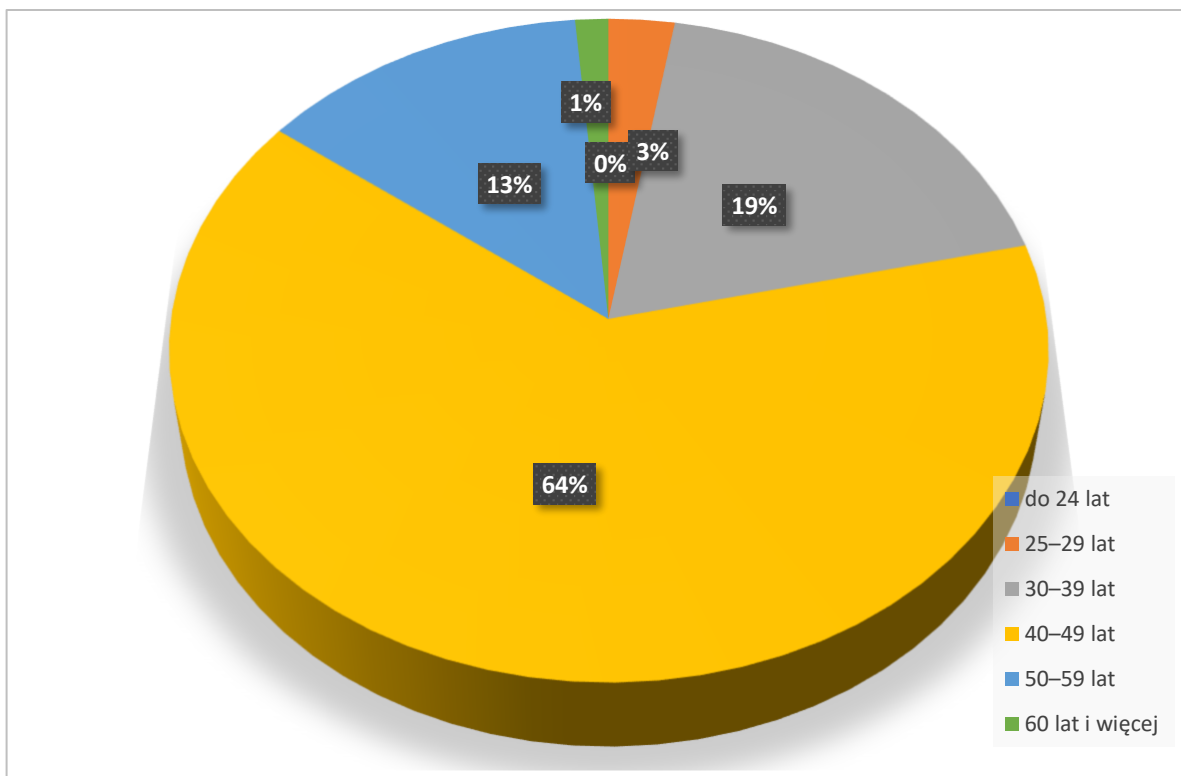
Odpowiedź	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Kobieta	201	89,33
Mężczyzna	24	10,67
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

89,33% badanych stanowiły kobiety (201 osób), natomiast 10,67% mężczyźni (24 osoby). W próbie badawczej przeważali zatem badani płci żeńskiej.

W kolejnym pytaniu metryczki badani zostali poproszeni o wskazanie swojego wieku. Wykres 2. oraz tabela 2. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

Wykres 2. Wiek badanych

Źródło: *Badania własne.*

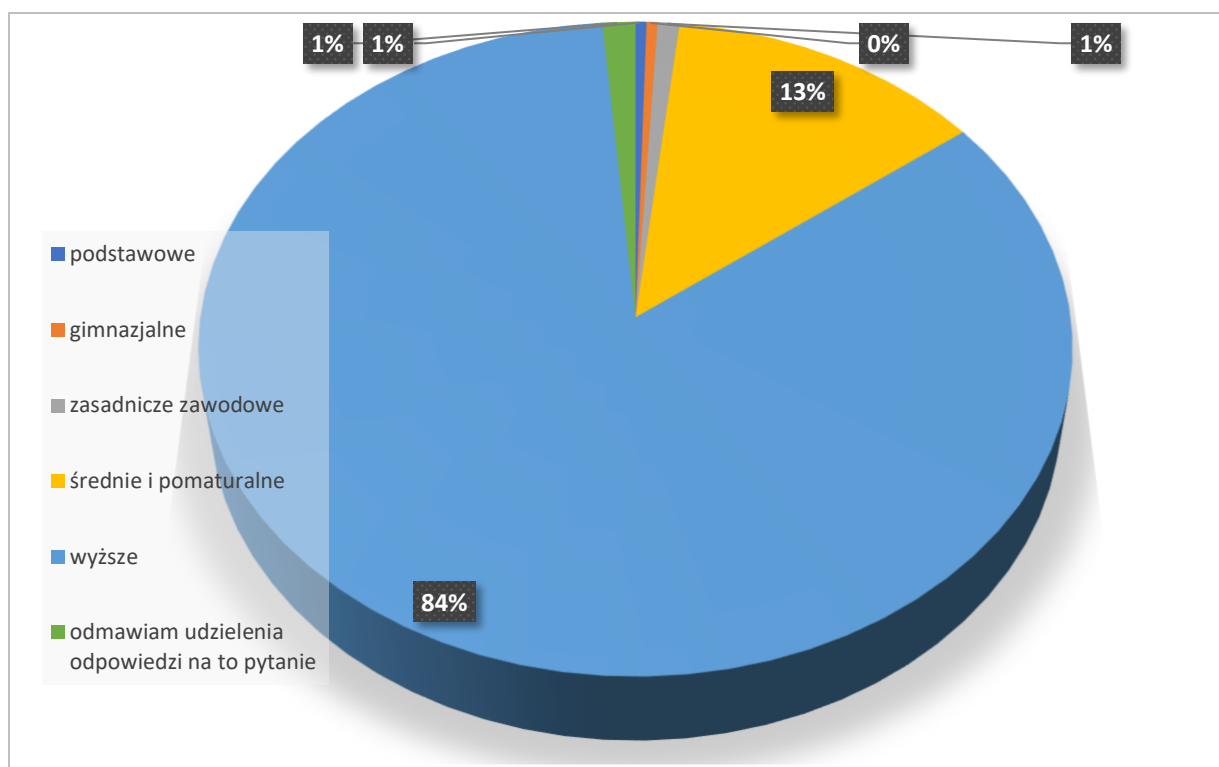
Tabela 2. Wiek badanych

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
do 24 lat	0	0
25-29 lat	6	3
30-39 lat	42	19
40-49 lat	144	64
50-59 lat	30	13
60 lat i więcej	3	1
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Najliczniejszą grupę stanowili respondenci w wieku 40-49 lat (144 osoby, co stanowi 64% badanych). Drugimi licznie reprezentowanymi pod względem wieku byli rodzice w wieku 30-39 lat (42 osoby; 19%), a także 50-59 lat (13%, 30 badanych). Zdecydowanie rzadziej ankietę wypełniły osoby w wieku 25-29 lat (6 osób, 3% badanych) oraz osoby powyżej 60 roku życia (3 badanych, 1% respondentów).

W kolejnym pytaniu zapytano o wykształcenie badanych. Wykres 3. oraz tabela 3. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych wyników badań w tym zakresie.

Wykres 3. Wykształcenie badanych

Źródło: *Badania własne.*

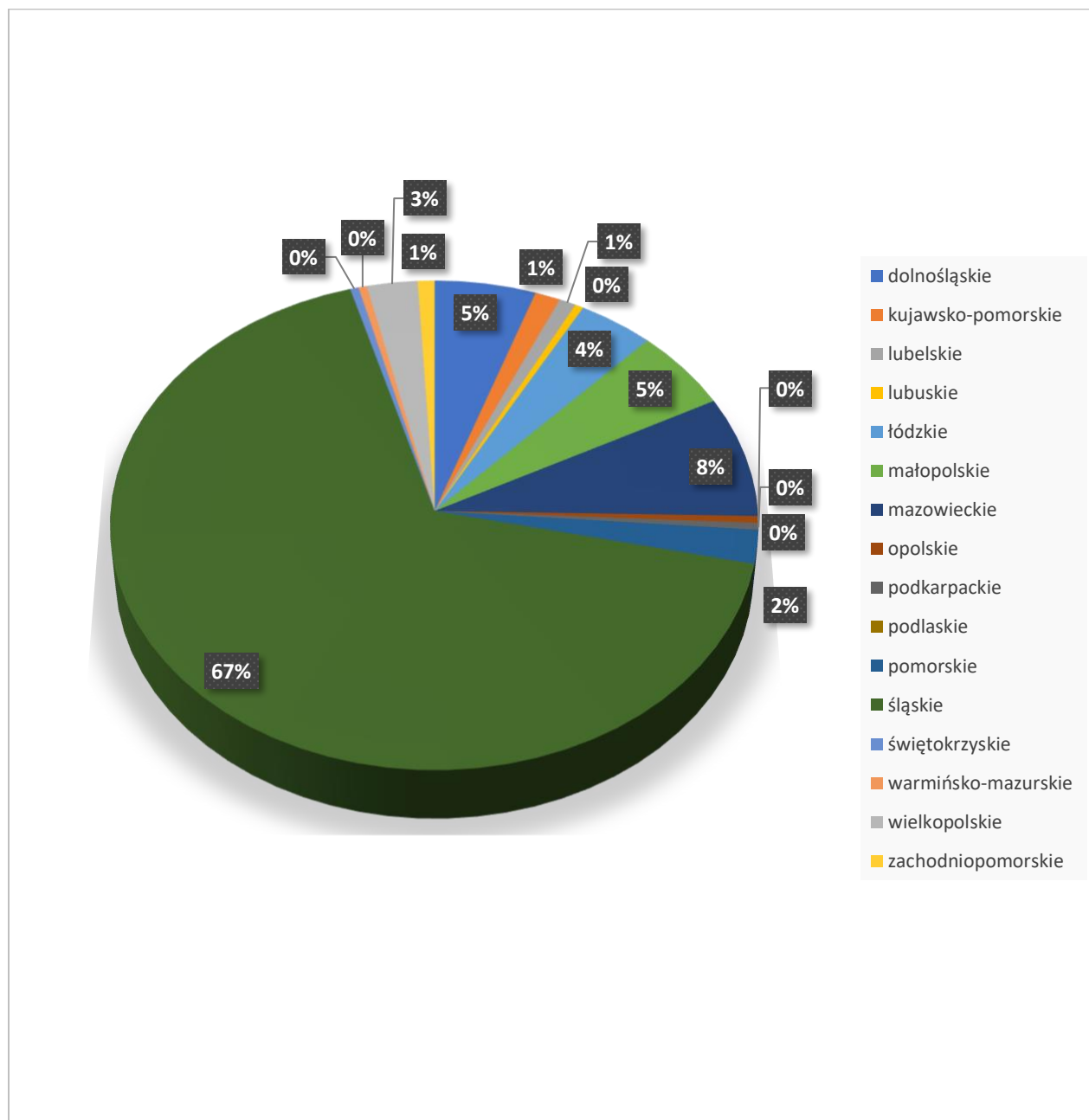
Tabela 3. Wykształcenie badanych

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
podstawowe	1	0,44
gimnazjalne	1	0,44
zasadnicze zawodowe	2	0,89
średnie i pomaturalne	29	12,89
wyższe	189	84,00
odmawiam udzielenia odpowiedzi na to pytanie	3	1,33
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Najliczniejszą grupę badanych stanowiły osoby z wykształceniem wyższym – 189 osób (84%), 29 badanych miało wykształcenie średnie i/ lub pomaturalne (12,89%), 3 osoby odmówiły udzielenia odpowiedzi na to pytanie. Niewielki odsetek respondentów miał wykształcenie podstawowe (1 osoba – 0,44%), gimnazjalne (1 osoba – 0,44%), a także zasadnicze zawodowe (2 badanych – 0,89%). Próbę badawczą stanowili w przeważającej większości rodzice mający wykształcenie wyższe.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali poproszeni o wskazanie województwa, w którym mieszkają. Tabela 4. oraz wykres 4. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

Wykres 4. Województwo

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 4. Województwo

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
dolnośląskie	12	5,33
kujawsko-pomorskie	3	1,33
lubelskie	2	0,89

lubuskie	1	0,44
łódzkie	9	4,00
małopolskie	12	5,33
mazowieckie	18	8,00
opolskie	1	0,44
podkarpackie	1	0,44
podlaskie	0	0,00
pomorskie	5	2,22
śląskie	151	67,11
świętokrzyskie	1	0,44
warmińsko-mazurskie	1	0,44
wielkopolskie	6	2,67
zachodniopomorskie	2	0,89
Suma	225	100

Zródło: *Badania własne.*

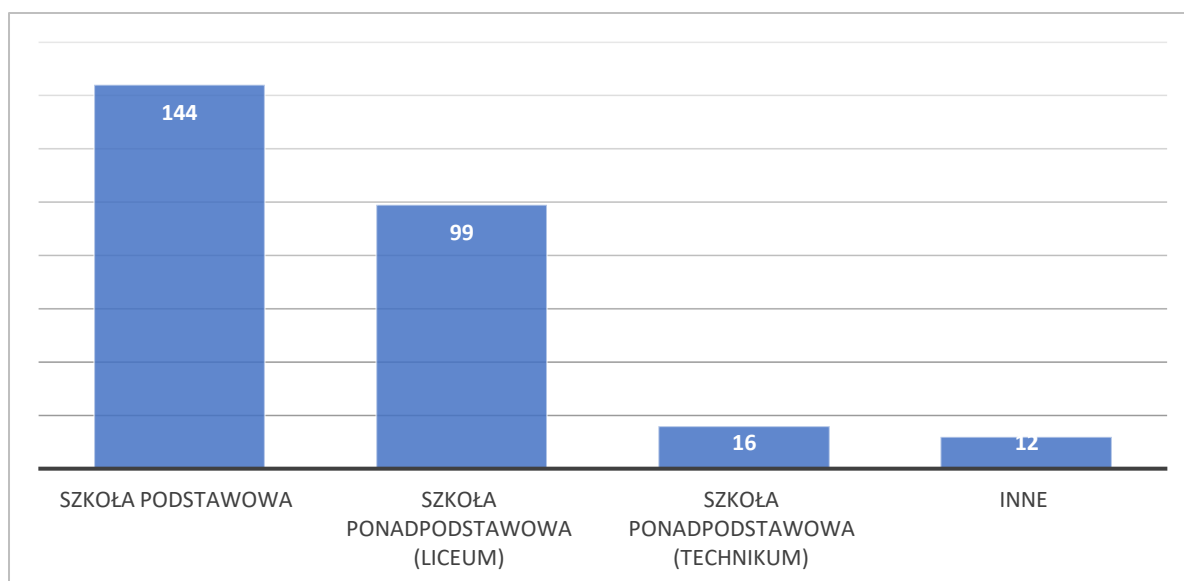
Respondenci pochodzili niemalże z całej Polski⁴, najliczniejszą grupę spośród badanych stanowili mieszkańcy województwa śląskiego (151 osób, 67,11%).

8% badanych (18 osób) pochodziło z województwa mazowieckiego, po 5,33% (12 osób) z województw dolnośląskiego oraz małopolskiego. W badaniu wzięło ponadto udział 6 rodziców z województwa wielkopolskiego (2,67% próby), 5 rodziców (2,22%) z województwa pomorskiego, po dwie osoby (0,89%) z województw zachodniopomorskiego oraz lubelskiego, a także po jednej osobie z województw: warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego, opolskiego oraz lubuskiego.

W następnym pytaniu badani udzielali odpowiedzi na pytanie: *Do jakiego typu szkoły/ placówki uczęszcza Pani dziecko/ dzieci* (*w przypadku dzieci, które uczęszczają do różnych typów szkół, proszę zaznaczyć odpowiednią liczbę odpowiedzi).*

Tabela 5. oraz wykres 5. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

⁴ W badaniu nie wzięło udziału żaden respondent z województwa podlaskiego.

Wykres 5. Do jakiego typu szkoły/ placówki uczęszcza Pani dziecko/ dzieci
 Źródło: *Badania własne.*

Tabela 5. Do jakiego typu szkoły/ placówki uczęszcza Pani dziecko/ dzieci

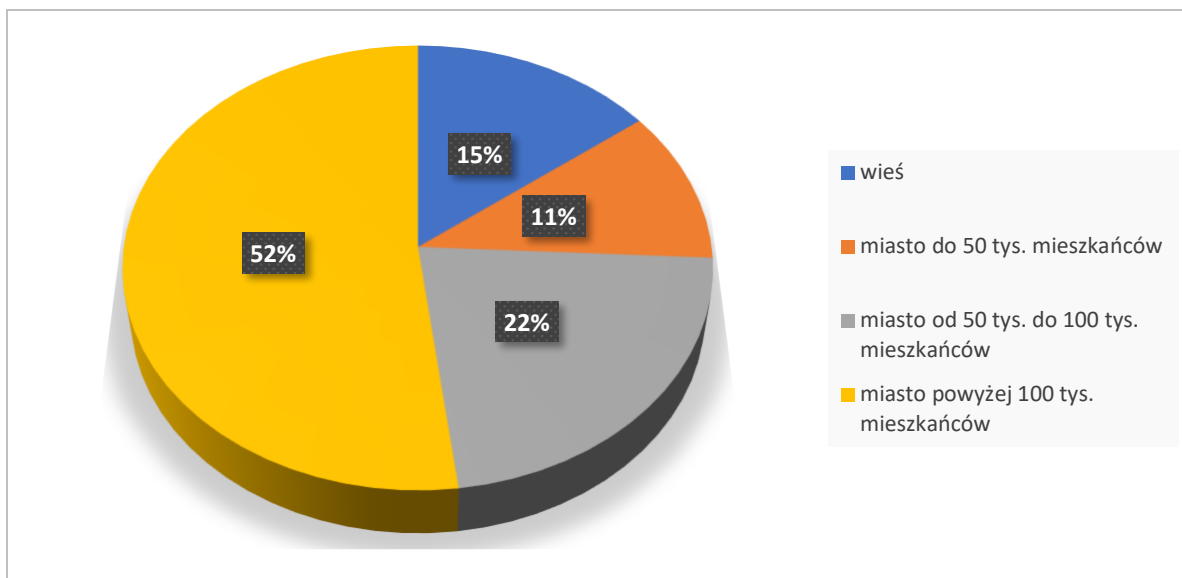
Typ szkoły	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi przypadający na jedną osobę badaną
szkoła podstawowa	144	64
szkoła ponadpodstawowa (liceum)	99	44
szkoła ponadpodstawowa (technikum)	16	7
inne	12	5

Źródło: *Badania własne.*

Wśród wypełniających ankietę 64% badanych⁵ ma przynajmniej jedno dziecko w szkole podstawowej (144 wskazania), 44% badanych (99 osób) miała przynajmniej jednego potomka w szkole ponadpodstawowej (liceum), a 16 osób (7%) – w technikum. Odpowiedź *inne* wybrało 5% respondentów (12 wskazań).

W kolejnym pytaniu interesowało nas również to, z jakiego obszaru pochodzą badani, którzy wskazywali w ankiecie swoje miejsce zamieszkania, wybierając jedną z zaproponowanych odpowiedzi lub podawali własną. Tabela 6. oraz wykres 6. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych w tym zakresie wyników badań.

⁵ Badani mogli wskazywać kilka możliwości w przypadku posiadania większej liczby dzieci. Odpowiedzi nie sumują się zatem do 100%, a liczba wskazań do 225.

Wykres 6. Miejsce zamieszkania

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 6. Miejsce zamieszkania

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
wieś	33	15
miasto do 50 tys. mieszkańców	25	11
miasto od 50 tys. do 100 tys. mieszkańców	50	22
miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	117	52
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

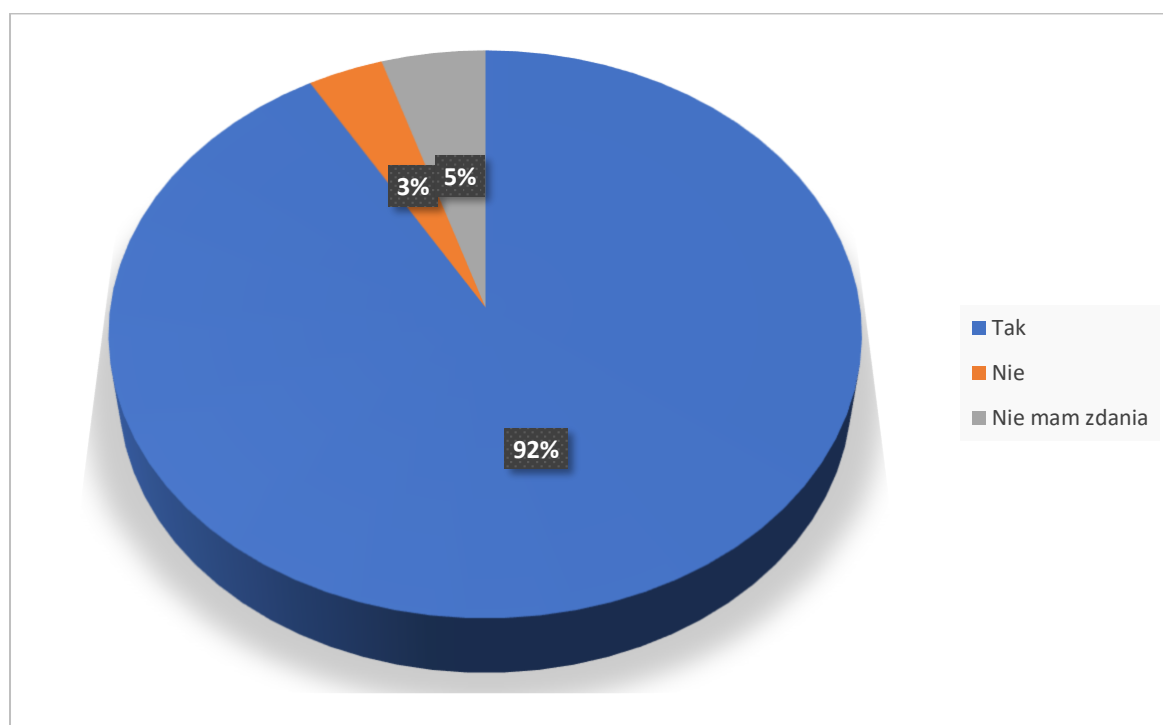
Największa grupa (117 osób, 52%) badanych pochodzi ze środowisk wielkomiejskich (miasta powyżej 100 tysięcy mieszkańców), kolejno z miast średniej wielkości 22% (50 respondentów), środowisk wiejskich 15% odpowiedzi (33 osoby). Najmniejszą grupę ankietowanych rodziców stanowili mieszkańcy małych miast (do 50 tysięcy mieszkańców) – 11% badanych (25 wskazań). Jak widać, w próbie badawczej udało się zgromadzić rodziców z miejscowości o różnej wielkości, dużych miast, mniejszych miast oraz środowiska wiejskiego.

Wyniki badań ankietowych

Część I Kompetencje ekologiczne badanych

W tej części ankiety badanych pytano o kwestie związane ze zmianami klimatu. Uznano, że wiedza na temat globalnego ocieplenia czy odpowiedzialności człowieka za zmiany klimatu stanowi podstawową wiedzę z zakresu kompetencji ekologicznych. Interesowało nas również to, czy badanych interesuje tematyka zmian klimatu, czy znają konkretne przykłady książek, filmów oraz innych tekstów kultury z tego zakresu i czy potrafią je wskazać. Nie mniej ważną kwestią stało się dla nas poznanie źródeł, z których rodzice uczniów czerpią wiedzę na temat zmian klimatu oraz kryzysu klimatycznego.

W pierwszym pytaniu tej części ankiety rodzice zostali poproszeni o ustosunkowanie się do stwierdzenia: *Globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem*. Mogli wybrać jedną z trzech możliwych odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Wykres 7. oraz tabela 7. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych wyników badań.

Wykres 7. Globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem

Źródło: *Badania własne.*

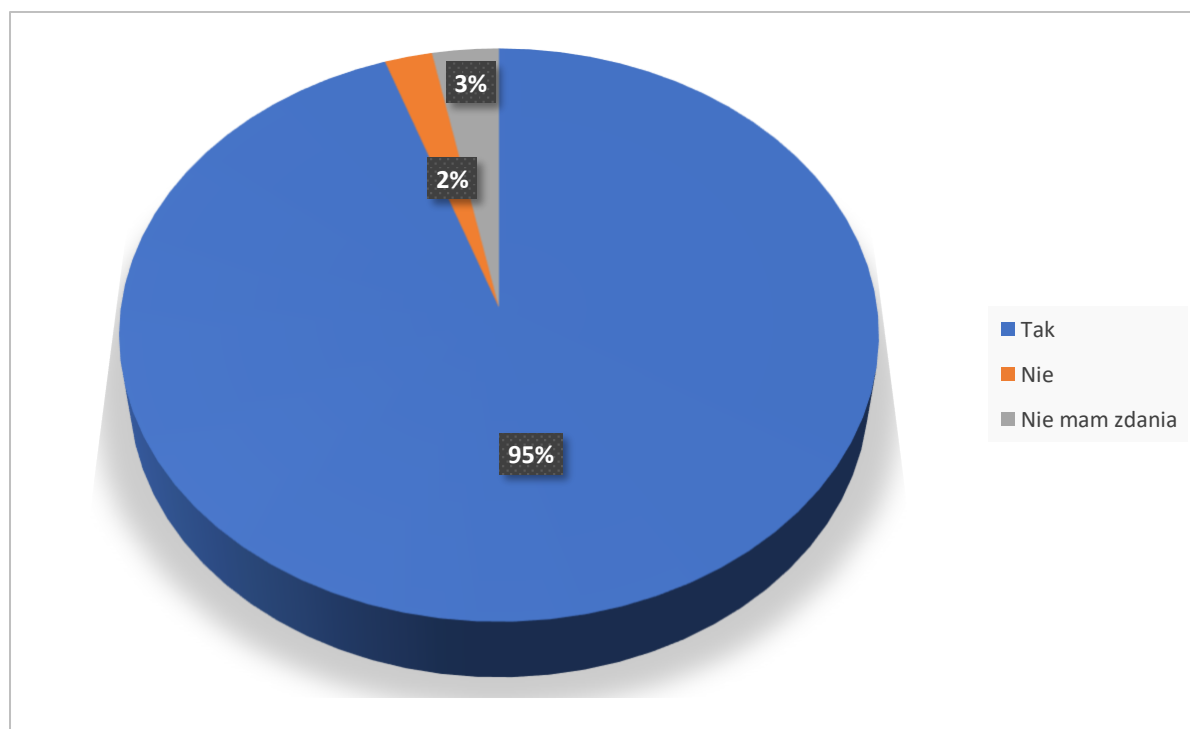
Tabela 7. Globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	206	92
Nie	8	3
Nie mam zdania	11	5
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdecydowana większość respondentów (92% – 206 osób) zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem. 3% badanych (8 osób) uznaje, że nie jest to prawda, natomiast 11 osób (5%) nie podało jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. Podobne wyniki badań uzyskaliśmy w przypadku badanej grupy polonistów. Zdecydowanie niższy odsetek odpowiedzi twierdzących odnotowano w przypadku badanych uczniów, których tylko 75% uznaje, że globalne ocieplenie to fakt⁶.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali proszeni o ustosunkowanie się do zdania: *Ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu*, wybierając jedną z trzech możliwych odpowiedzi: *tak, nie, nie mam zdania*. Na wykresie 8. oraz w tabeli 8. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 8. Odpowiedzialność ludzi za zmiany klimatu

Źródło: *Badania własne.*

⁶ Por. A. Guzy, M. Ochwat: *Poloniści wobec zmian klimatu*. Katowice 2021. Dostęp online: <https://us.edu.pl/polonisci-wobec-zmian-klimatu-raport-naukowcow-z-us/> [dostęp:12.4.2022]. Por. A. Guzy, M. Ochwat: *Uczniowie wobec zmian klimatu* <https://us.edu.pl/uczniowie-wobec-klimatu-konieczne-systemowe-zmiany-w-edukacji-raport-badaczy-z-us/> [dostęp:12.4.2022].

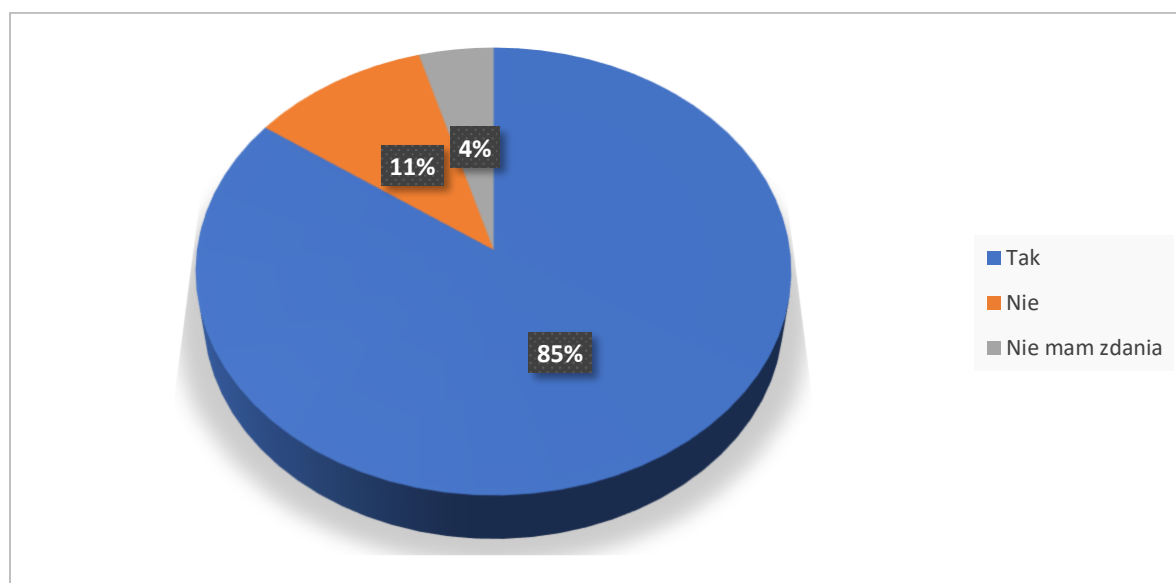
Tabela 8. Odpowiedzialność ludzi za zmiany klimatu

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	213	95
Nie	5	2
Nie mam zdania	7	3
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

95% badanych (213 ankietowanych) uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu, odpowiedzi negatywnej udzieliło 5 rodziców (2%). 7 osób (3% respondentów) nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie⁷.

Kolejne stwierdzenie, odnośnie do którego proszono rodziców o ustosunkowanie się przez wybór jednej z trzech opcji: *tak, nie, nie mam zdania*, brzmiało: *Naukowcy są zgodni co do tego, że zmiany klimatu są powodowane działalnością człowieka*. Na wykresie 9. oraz w tabeli 9. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 9. Naukowcy są zgodni co do tego, że zmiany klimatu spowodowane działalnością człowieka

Źródło: *Badania własne.*

⁷ Nieznacznie wyższy odsetek zanotowano w przypadku odpowiedzi twierdzącej wśród badanych polonistów, których 96,67% uznaje odpowiedzialność ludzi za zmiany klimatu, mniejszy odsetek odpowiedzi twierdzących zanotowano w przypadku badanych uczniów, było to 86,39%. Por. A. Guzy, M. Ochwat: *Poloniści wobec zmian klimatu* oraz A. Guzy, M. Ochwat: *Uczniowie wobec zmian klimatu*, Katowice 2022. Dostęp: <https://www.prosilesia.pl/resources/upload/PDF/Uczniowie%20wobec%20zmian%20klimatu.pdf?t=1641542636> [dostęp: 12.4.2022].

Tabela 9. Naukowcy są zgodni co do tego, że zmiany klimatu spowodowane są działalnością człowieka

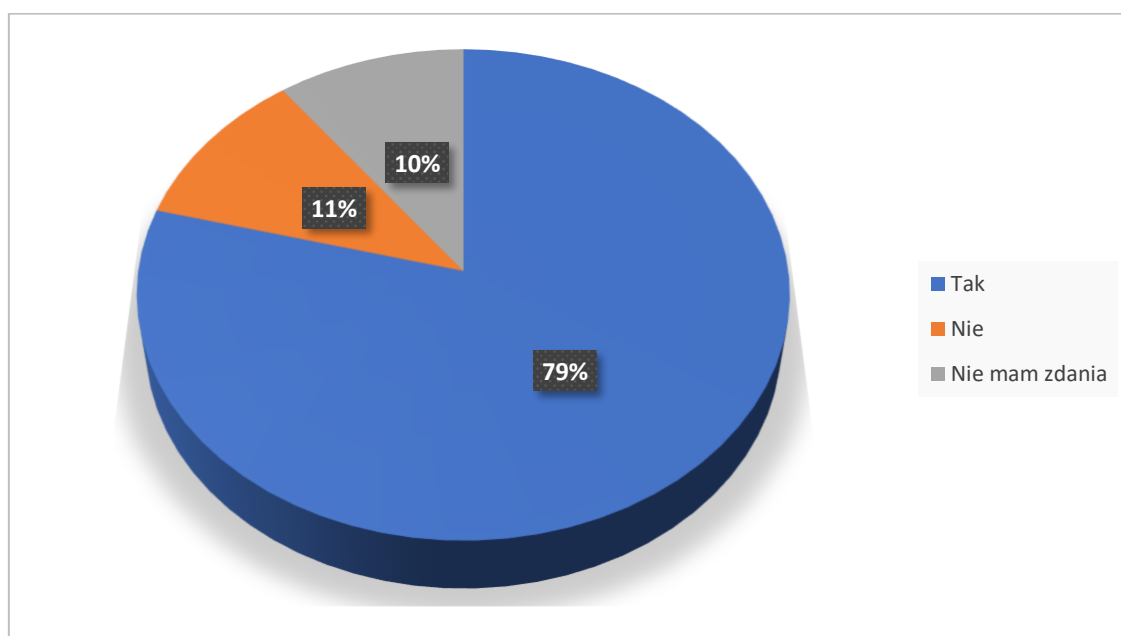
	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	191	85
Nie	24	11
Nie mam zdania	10	4
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

191 osób (85% badanych) potwierdza fakt, stwierdzony naukowo, że to działalność człowieka powoduje zmiany klimatu. 23 osoby (11%) spośród badanych rodziców są odmiennego zdania, 10 osób (4%) nie podała jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, wybierając opcję *nie mam zdania*.

Badani rodzice uzyskali średni wynik procentowy nieznacznie niższy niż badani przez nas poloniści – różnica wyniosła 1,67% (86,67% polonistów udzieliło odpowiedzi twierdzącej) – oraz wynik wyższy o 21,76% od badanych uczniów (63,24%)⁸.

Respondenci zostali także poproszeni o ustosunkowanie się do stwierdzenia: *Spółeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną*. Mogli to zrobić poprzez wskazanie jednej z trzech możliwych odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 10. oraz w tabeli 10. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 10. Spółeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną

Źródło: *Badania własne.*

⁸ Więcej na ten temat: A. Guzy, M. Ochwat: *Poloniści wobec...* oraz A. Guzy, M. Ochwat: *Uczniowie wobec...*

Tabela 10. Społeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną

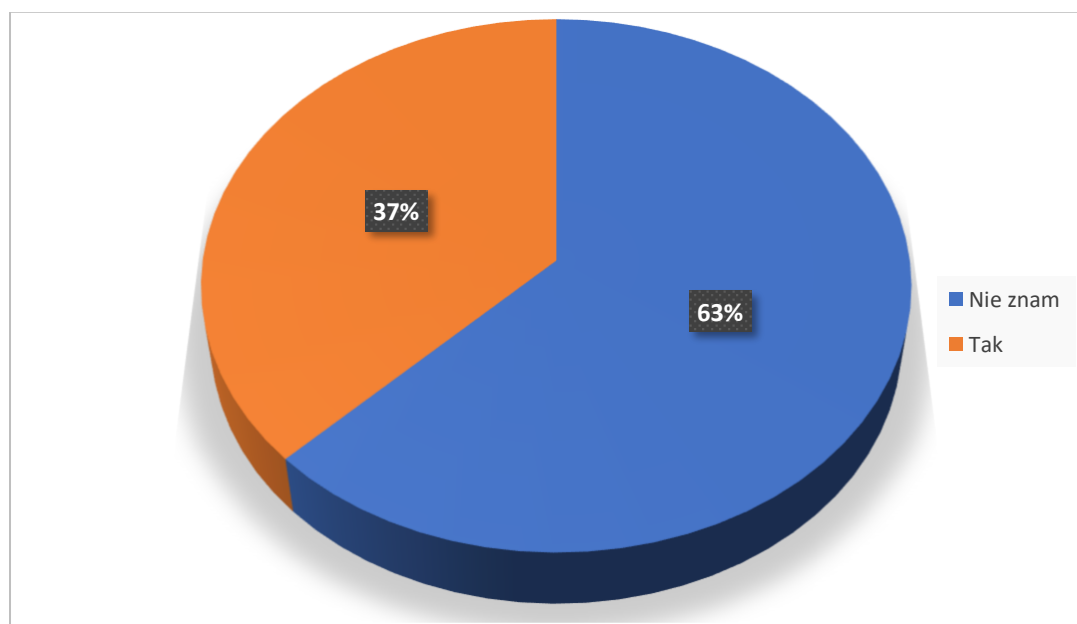
	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	178	79
Nie	24	11
Nie mam zdania	23	10
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

178 badanych rodziców (79%) jest zdania, że społeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną, zaś 24 osoby (11%) spośród badanych wyrażają odmienną opinię na ten temat. 23 badanych (10%) nie ma zdania na ten temat.

Jak widać, w przypadku tego pytania zdecydowanie większa liczba badanych (w porównaniu z wcześniejszymi pytaniami) miała trudności z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi.

W następnym pytaniu w tej części ankiety zapytano badanych rodziców: *Czy zna Pan/ Pani jakieś filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu? Jeśli tak, proszę podać przykłady.* Na wykresie 11. oraz w tabeli 11. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 11. Czy zna Pan/ Pani jakieś filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu? Jeśli tak, proszę podać przykłady

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 11. Czy zna Pan/ Pani jakieś filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu? Jeśli tak, proszę podać przykłady

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Nie znam	141	63
Tak	84	37
Suma	141	100

Źródło: *Badania własne.*

37% badanych rodziców zna filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu filmy, a 63% respondentów nie potrafi wskazać tytułów takich pozycji.

Poddani badaniu rodzice uczniowie wskazali następujące pozycje:

1. Najczęściej powtarzającymi się tytułami filmów i seriali były: *Lód płonie, Przed powodzią, Snowpiercer, Smog Wars, Można panikować, Geostorm, Nie patrz w górę, Pojutrze*, filmy przyrodnicze, w szczególności Davida Attenborough, filmy dokumentalne dotyczące środowiska, hodowli zwierząt: *Forks Over Knives, What the Health, Planeta Ziemia, Planet of the Humans*, filmy familijne, np. *Lorax, Terra*, filmy o MSK: *Czego nauczyła mnie ośmiornica, Jak ocalić smoka*, filmy anime: *Księżniczka Mononoke, Mad Max, Diuna, Epoka lodowcowa, Tarzan*.
2. Stacje telewizyjne: BBC World, Animal Planet, National Geographic.
3. Artykuły: *artykuły Młodzieżowego Strajku Klimatycznego (z tekstami źródłowymi)*.
4. Tytuły książek i czasopism: literatura proekologiczna dla dzieci, np. *Możemy uratować naszą planetę*, itp. oraz e-book *Klimatyczne ABC*; książka i film o Grecie Thunberg, *Klimat to my. Ratowanie planety zaczyna się przy śniadaniu*, miesięcznik „Dzikie Życie”, *Ziemia na rozdrożu, Ziemia nie do życia, Tajemna mowa drzew, Wesele w Atomicach, No logo, Doktryna szoku, Interdyscyplinarne podstawy współczesnej wiedzy o zmianie klimatu, Pan Tadeusz*, encyklika papieża Franciszka *Laudato Si, Zmienić świat jeszcze raz, Świat na rozdrożu, Nauka o klimacie, Nowa wojna klimatyczna, Książka o wodzie, Antropocen, Ekonomia obwarzanka, Przyszłość zależy od nas, Mniej znaczy lepiej, Betonoza, Szóste wymieranie E. Kolbert*.
5. Kampanie, raporty i akcje: kampanie Fundacji Viva! (np. Białe Kłamstwa), kampanie Stowarzyszenia Otwarte Klatki (np. RoślinnieJemy), raporty, akcje Greenpeace, Tim Flannery, materiały edukacyjne ze strony internetowej Polskiej Akcji Humanitarnej, piosenki, np. *Earth song* Michaela Jacksona, strony internetowe: <https://włączoszczędzanie.pl/ekolinki/>, raporty IPCC.

6. **Wskazują konkretnych autorów książek, uznanych badaczy, autorytetów**, np. Marcina Popkiewicza, Piotra Skubały, Anny Kalinowskiej, Szymona Malinowskiego, publikacje Ala Gore'a, Naomi Klein.

Odpowiedzi niektórych rodziców wskazują na to, że od lat interesują się tym zagadnieniem:

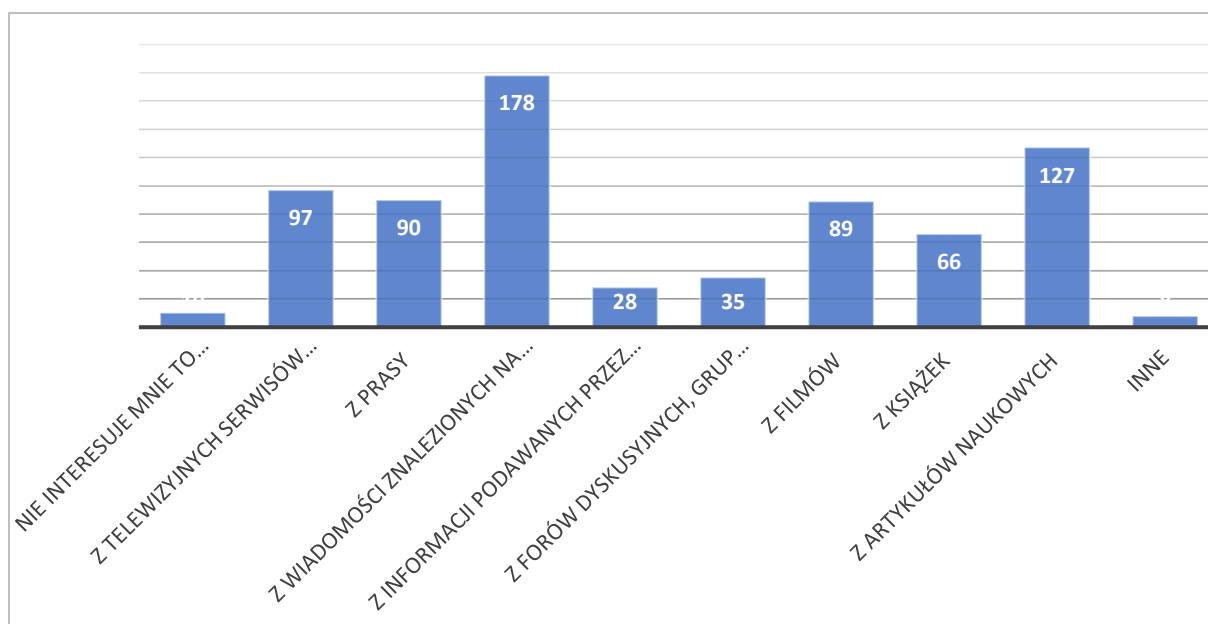
Jednym z pierwszych filmów, jakie mnie poruszyły to Home. Sos Ziemia z 2009 r., a po niej lektura ekologia głęboka Bill Devall oraz Ostatnie dziecko lasu Richard Louv.

Filmy dokumentalne, które wskazują zagrożenia dla planety i jakich człowiek powinien dokonywać wyborów, żeby chronić klimat i nie dopuścić do zagrożenia życia, zdrowia, niebezpieczeństwa dla ekosystemów, całego środowiska naturalnego.

Niektórzy badani deklarują zainteresowanie tematem, jednak trudno im przywołać konkretne tytuły: *nie podam konkretnych tytułów, ale tematyką jestem zainteresowany/a bardzo* czy *Jestem po szkole średniej ochrony środowiska. Miałam więc swego czasu sporo takich książek, nie pamiętam autorów i tytułów.*

W badaniu ankietowym interesowało nas również to, z jakich źródeł rodzice uczniów czerpią wiedzę na temat zmian klimatu oraz kryzysu klimatycznego. Zadano im następujące pytanie: *Z jakich źródeł czerpie Pani/ Pan wiedzę na temat zmian klimatu, ekologii i kryzysu klimatycznego? Badani mogli podać dowolną liczbę odpowiedzi lub podać własną opcję.*

Na wykresie 12. oraz w tabeli 12. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 12. Z jakich źródeł czerpie Pani/Pan wiedzę na temat zmian klimatu, ekologii i kryzysu klimatycznego?

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 12. Z jakich źródeł czerpie Pani/Pan wiedzę na temat zmian klimatu, ekologii i kryzysu klimatycznego?

	Liczba odpowiedzi ⁹	% z uwzględnienie m wszystkich odpowiedzi
Nie interesuje mnie to zagadnienie i nie poszukuję wiedzy na ten temat	10	4,44
Z telewizyjnych serwisów informacyjnych	97	43,11
Z prasy	90	40,00
Z wiadomości znalezionych na stronach internetowych	178	79,11
Z informacji podawanych przez influencerów (na kontach w mediach społecznościowych czy na YouTube)	28	12,44
Z forów dyskusyjnych, grup tematycznych	35	15,56
Z filmów	89	39,56
Z książek	66	29,33
Z artykułów naukowych	127	56,44
Inne	8	3,56

Źródło: *Badania własne.*

Badani rodzice czerpią informacje na temat zmian klimatu, ekologii oraz kryzysu klimatycznego z różnych źródeł. Na pierwszym miejscu wskazują wiadomości znalezione na stronach internetowych – 178 wskazań (79,11% ankietowanych), artykułów naukowych 127

⁹ Badani mogli wskazywać kilka możliwości, w przypadku posiadania większej liczby dzieci. Odpowiedzi nie sumują się zatem do 100%, a liczba wskazań do 225.

wskazań (56,44% badanych). 43,11% rodziców (97 wskazań) korzysta z telewizyjnych serwisów informacyjnych, 40% badanych (90 osób) czerpie wiedzę z prasy, podobna liczba z filmów (89 osób, 39,56% badanych). Ponadto 15,56% (35 osób) podaje, że wiedzę czerpie z forów dyskusyjnych oraz grup tematycznych, a 12,44% (28 rodziców) – z informacji podawanych przez influencerów (na kontach w mediach społecznościowych czy na YouTube). Wiedzy na ten temat nie poszukuje 10 spośród badanych rodziców (4,44%).

Ośmioro badanych wskazało inne odpowiedzi:

- z wykładów i konferencji naukowych; znam wielu profesorów akademickich nauk przyrodniczych,
- od własnych dzieci,
- z własnych obserwacji,
- z programów naukowych,
- z internetu,
- ze studiów,
- z rozmowy/rozmów z naukowcami.

Wyniki badań ankietowych

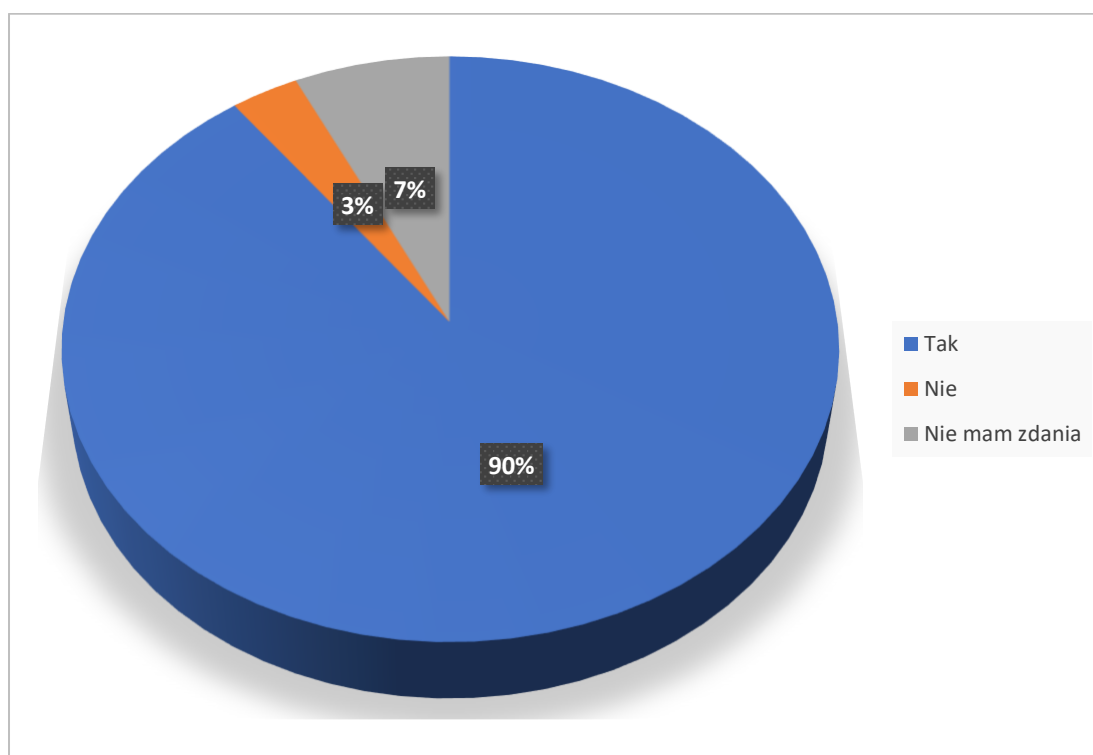
Część II Postawy i działania rodziców wobec problematyki zmian klimatu

W tej części ankiety pytano respondentów o ich postawy i działania wobec problematyki zmian klimatu. Zadano im serię różnorodnych pytań, począwszy od tych bardziej ogólnych, tj. dotyczących wagi tematyki proklimatycznej, po bardziej szczegółowe, związane z podejmowanymi w ich domach działaniami proekologicznymi, tj. oszczędzanie zasobów, zrównoważone podróże czy segregowanie odpadów. Rodziców zapytano również o opinię (a może bardziej ich świadomość) na temat konieczności rezygnowania z niektórych udogodnień w celu dbania o przyszłość planety.

W tej części ankiety respondenci znaleźli również pytania o emocje, które wywołuje u nich myślenie o zmianach klimatu.

Zadano im również pytanie o to, kto powinien przekazywać ich dzieciom wiedzę na temat zmian klimatu.

Pierwsze pytanie w tej części ankiety przybrało następującą postać: *Czy tematyka związana ze zmianami klimatu jest dla Ciebie ważna?* Badani ustosunkowywali się do niego, wybierając jedną z trzech odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 13. oraz w tabeli 13. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 13. Czy tematyka związana ze zmianami klimatu jest dla Ciebie ważna?
 Źródło: *Badania własne.*

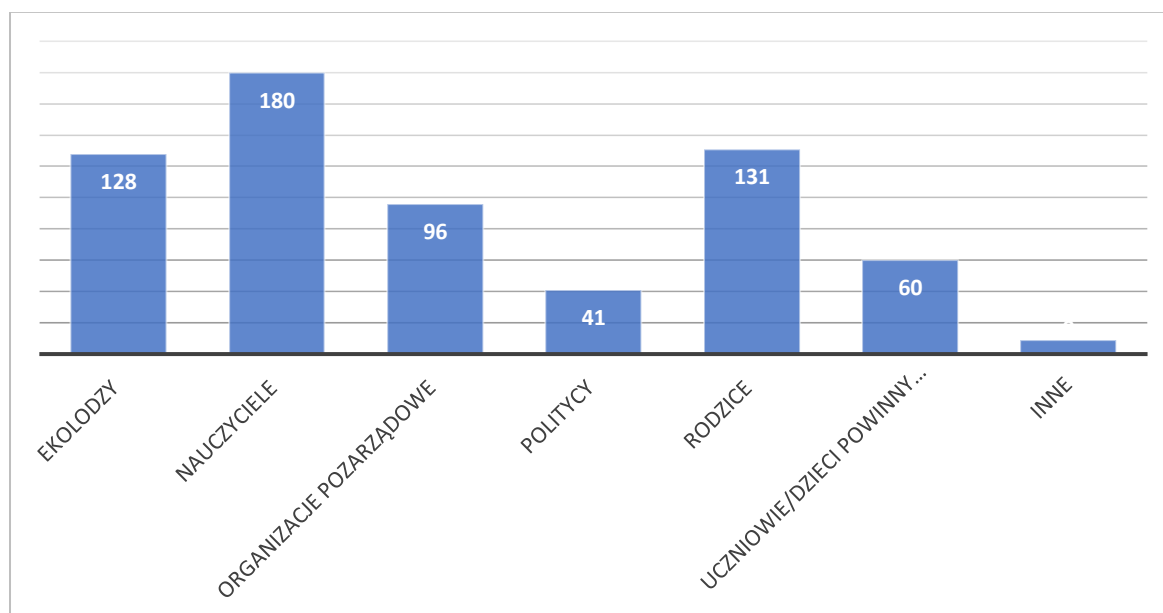
Tabela 13. Czy tematyka związana ze zmianami klimatu jest dla Ciebie ważna?

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	202	90
Nie	7	3
Nie mam zdania	16	7
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Dla zdecydowanej większości badanych rodziców 90% (202 osoby) tematyka związana ze zmianami klimatu jest ważna, natomiast dla 3% (7 osób) nie jest ona istotna. 7% badanych (16 osób) nie ma jednoznacznego zdania na ten temat.

W badaniu interesowało nas także to, kto, zdaniem rodziców, powinien podjąć się edukacji z zakresu zmian klimatycznych. Ankietowanym zadano pytanie: *Kto Pani/ Pana zdaniem powinien przekazywać dzieciom/ uczniom wiedzę na temat zmian klimatu (proszę wybrać maksymalnie dwie z poniższych odpowiedzi).* W tabeli 14. oraz na wykresie 14. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 14. Przekazywanie wiedzy na temat zmian klimatu

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 14. Przekazywanie wiedzy na temat zmian klimatu

	Liczba odpowiedzi ¹⁰	% wskazań na daną odpowiedź
Ekolodzy	128	56,89
Nauczyciele	180	80
Organizacje pozarządowe	96	42,6
Politycy	41	18,22
Rodzice	131	58,22
Uczniowie/ dzieci powinny zdobywać wiedzę poprzez samokształcenie	60	26,67
Inne	9	4

Źródło: *Badania własne.*

Podobnie jak w przypadku badanych uczniów, również rodzice uznają, że wiedzę na temat zmian klimatu powinni przekazywać zwłaszcza nauczyciele. Odpowiedź taką wskazało 80% badanych rodziców (180 osób). Na drugim miejscu badani wskazują rodziców oraz ekologów. W mniejszym stopniu, zdaniem badanych rodziców, za przekazywanie wiedzy odpowiedzialne są organizacje pozarządowe – taką odpowiedź wskazało 42,6% respondentów (96 osób), natomiast 26,67% (60 osób) rodziców uznało, że uczniowie powinni zdobywać wiedzę samodzielnie, poprzez samokształcenie. Zdaniem 18,22% rodziców (41 wskazań) wiedzę na temat zmian klimatu powinni przekazywać politycy. 4% badanych podało dodatkowe odpowiedzi:

Wszystkie powyższe odpowiedzi. Tylko wspólny głos i poczucie wpływu i sprawczości reprezentowane przez każdą z wymienionych grup ma szansę zaowocować realną zmianą. Dzisiaj już nie ma czasu na unikanie odpowiedzialności przez kogokolwiek.

Poważne projekty edukacyjne, konkursy, promowanie postaw. Należy wykształcić nauczycieli.

Naukowcy.

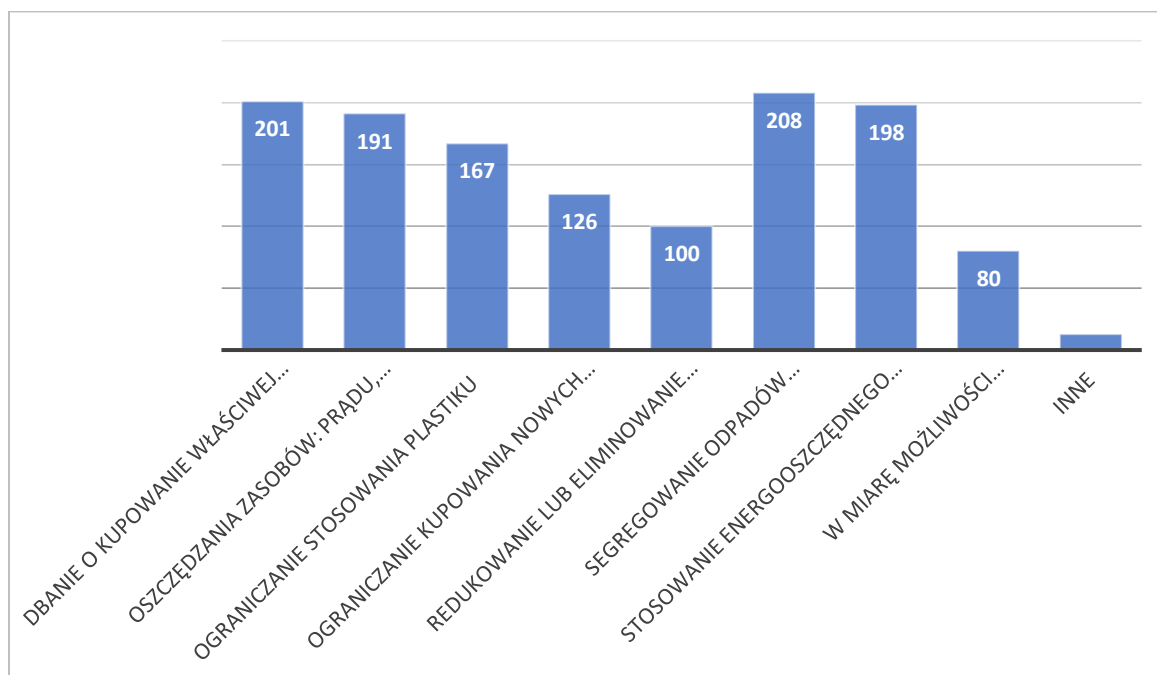
Ekolodzy, ale nie aktywiści ekologiczni, ponieważ powinna być przekazywana wiedza, nie hasła.

Rodzice (podobnie, jak badani przez nas wcześniej uczniowie) uznali, że wiedzę na temat zmian klimatu powinni przekazywać przede wszystkim: nauczyciele, oni sami oraz ekolodzy.

Rodziców poproszono również o wskazanie działań proekologicznych, które są praktykowane w ich domach (mogli wybrać dowolną liczbę odpowiedzi spośród zaproponowanych opcji lub zaproponować własną).

¹⁰ Badani mogli wskazać maksymalnie dwie odpowiedzi.

W tabeli 15. oraz na wykresie 15. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 15. Które z poniższych działań proekologicznych praktykowane są w Państwa domu (liczba wskazań)

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 15. Które z poniższych działań proekologicznych praktykowane są w Państwa domu

	Liczba odpowiedzi ¹¹	% wskazań odpowiedzi przez poszczególnych badanych
Dbanie o kupowanie właściwej ilości żywności (niemarnowanie jedzenia)	201	89,33
Oszczędzania zasobów: prądu, gazu, wody	191	84,89
Ograniczanie stosowania plastiku	167	74,22
Ograniczanie kupowania nowych rzeczy/ kupowanie odzieży używanej	126	56,00
Redukowanie lub eliminowanie jedzenia mięsa	100	44,44
Segregowanie odpadów domowych	208	92,44
Stosowanie energooszczędnego sprzętu (pralki, lodówki itp.)	198	88,00
W miarę możliwości rezygnowanie z jazdy samochodem na rzecz komunikacji miejskiej, roweru itp.	80	35,56
Inne	13	5,78

Źródło: *Badania własne.*

¹¹ Badani mogli wskazać dowolną liczbę odpowiedzi.

92,44% badanych (208 osób) wskazuje, że w ich domach dokonuje się segregacji odpadów, 89,33% (201 osób) nie marnuje jedzenia i stara się kupować właściwą jego ilość, 88% (198 osób) stosuje energooszczędne urządzenia, 84,89% (191 osób) oszczędza zasoby, takie jak prąd, gaz czy woda. 167 badanych (74,22%) ogranicza stosowanie plastiku, a 126 osób (56%) ogranicza kupowanie nowych rzeczy oraz kupuje rzeczy z drugiej ręki, 44% (100 badanych) redukuje lub eliminuje jedzenie mięsa, 35,56% (80 osób) stara się stosować zasady zrównoważonych podróży. Badani podali również inne odpowiedzi:

- **Stosowanie naturalnych źródeł energii**, np. panele fotowoltaliczne, solary.
- **Angażowanie się w różnorodne działania:**

Wypełnianie wszystkich pojawiających się petycji dotyczących szeroko rozumianej ochrony przyrody oraz praktykuję turystykę lokalną, mając na uwadze wyznaczniki śladu węglowego, oraz angażujemy się regularnie w akcje ekologiczne organizacji pozarządowych, jak zalesianie terenów czy uczestnictwo w dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych pod hasłem ekologia.

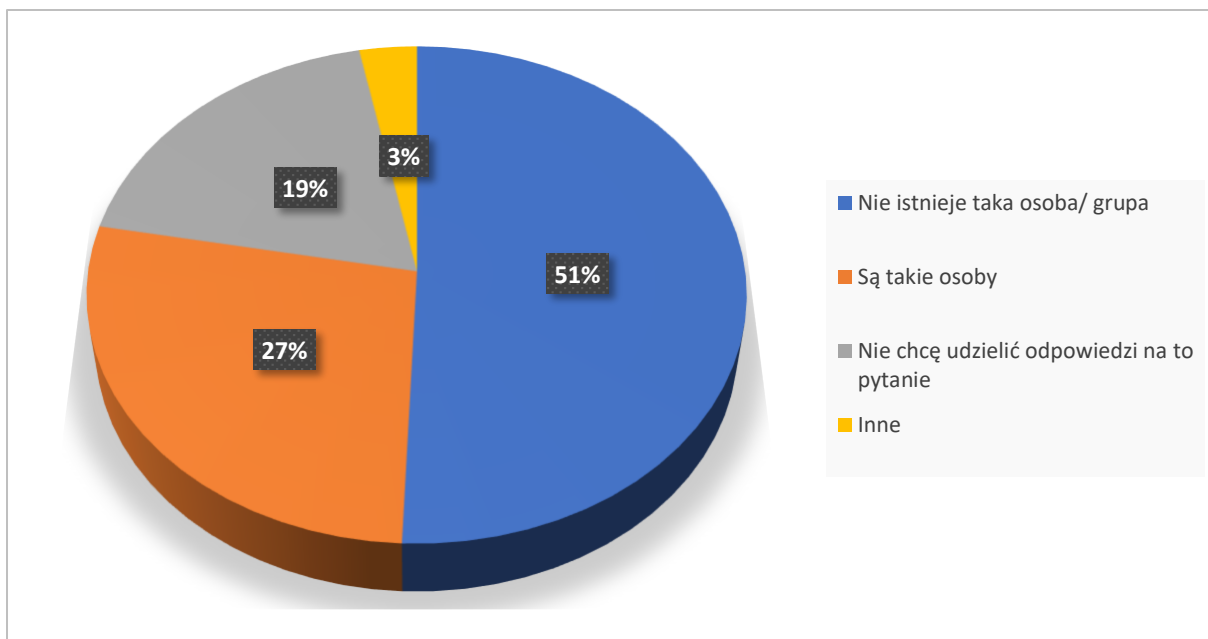
Przekazywanie ubrań potrzebującym, upowszechnianie wiedzy i działań wśród znajomych. Stosowanie wielorazowych opakowań, przyrządzanie domowych ekologicznych środków czystości, kompostowanie odpadów organicznych, gromadzenie i używanie wody deszczowej.

Dieta w 100% roślinna, w 90% sezonowa, lokalna i nisko przetworzona; nielatanie samolotami; odpoczynek na łonie przyrody.

Rzadkie koszenie traw.

Kolejne ważne w tej części ankiety pytanie dotyczyło wzorców i autorytetów badanych w zakresie edukacji dla klimatu, dlatego zapytano: *Kto jest dla Pani/ Pana autorytetem w kwestii zmian klimatu? Jeśli istnieje/ istnieją osoba/ osoby/grupa /grupy, które inspirują Panią/ Pana w zakresie rozwijania aktywności proklimatycznej, prosimy o wskazanie, jakie to osoby.*

Na wykresie 16. oraz w tabeli 16. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań obrazujące czy badani rodzice odwołują się w zakresie kwestii zmian klimatu do autorytetów.

Wykres 16. Autorytet w zakresie kwestii zmian klimatu

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 16. Autorytet w zakresie kwestii zmian klimatu

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Nie istnieje taka osoba/ grupa	115	51
Są takie osoby	62	27
Nie chcę udzielić odpowiedzi na to pytanie	43	19
Inne	7	3
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

51% badanych rodziców (115 osób) nie odwołuje się w kwestiach zmian klimatu do autorytetu/ autorytetów, 27% (62 osoby) wskazuje, że taki autorytet ma. 19% badanych nie chciało udzielić odpowiedzi na to pytanie (43 osoby).

Badani, którzy deklarowali, że mają autorytet, najczęściej wskazywali, że są nim polscy naukowcy: Szymon Malinowski, Piotr Skubała oraz brytyjski biolog, popularyzator wiedzy przyrodniczej na świecie David Attenborough. Oprócz konkretnych nazwisk o największej frekwencji pojawiała się również odpowiedź, że autorytetem jest WWF (World Wide Fund for Nature).

Pozostałe spośród wskazanych przez badanych odpowiedzi wskazują, że autorytetami są różnorodne osoby ze świata nauki, polityki, influencerzy czy pisarze. Niektórzy badani wskazują, że nie mają jednego konkretnego autorytetu:

Korzystam z różnych źródeł wiedzy, nie ma jednej osoby lub grupy, którą uważam za autorytet.

Tematyka antropogenicznych zmian klimatu jest przedmiotem konsensusu w środowisku naukowym, nie ma jednego autorytetu.

Nie były to odosobnione wypowiedzi, zdecydowana większość badanych podawała od kilku do kilkunastu osób czy źródeł wiedzy, jako te, które stanowią dla nich autorytet. Odpowiedzi można pogrupować w kilka głównych kategorii:

– **Badacze, podróżnicy, ekolodzy, influencerzy, filozofowie, pisarze, politycy, dziennikarze:** Greta Thunberg, Marcin Popkiewicz, Martyna Wojciechowska, Wojciech Cejrowski, Tomasz Markiewka, Marcin Popławski, Filip Springer, Julia Fiedorczyk, Zajączkowska, Adam Wajrak, Szymon Hołownia, Tomasz Rożek, Szymon Bujalski, Karolina Sobańska, Marcin Dorociński, papież Franciszek, inż. Marek Zadrożniak, Paulina Górską, Michael E. Mann, Kate Raworth, Boyan Slat.

– **Osoby mające wykształcenie w zakresie danej dyscypliny:** *osoby posiadające wykształcenie wyższe na kierunkach (np: leśnictwo, inżynieria genetyczna, geografia fizyczna).*

– **Organizacje i stowarzyszenia:** Partia Zieloni, Greenpeace, Klub Myśli Ekologicznej, Polski Alarm Smogowy, Polskie Stowarzyszenie Zero Waste, Rodzice dla Klimatu, MSK, Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot, FOTA4Climate, Nauka o klimacie, Śląski Ruch Klimatyczny, Klub Myśli Ekologicznej, PAH, klub Gaja, Eko Unia, UNICEF.

– **Książki i czasopisma:** „Dzikie Życie”.

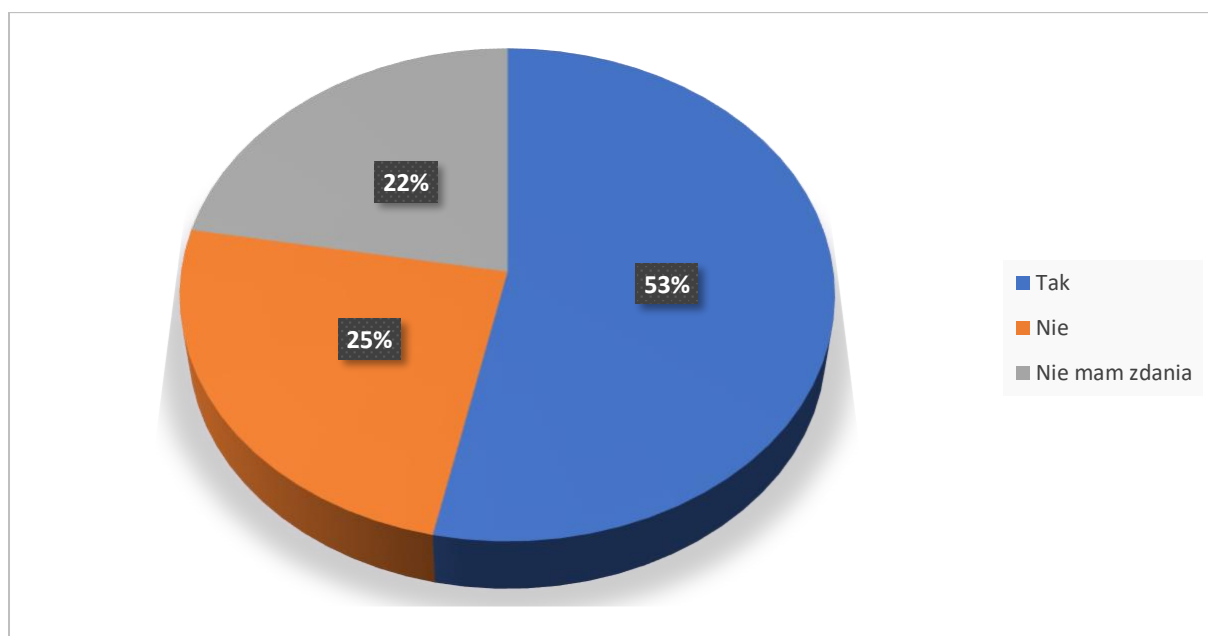
– **Profile społecznościowe oraz strony internetowe:** @pani_od_odpadow @nauka_o_klimacie @ekopaulinagorska, @dziennikarz_dla_klimatu @roslinniejemy @zostanvege @biedanizm, naukaoklimacie.pl.

– Odpowiedzi wskazujące wyłącznie na ogólne kategorie: *nauczyciele, literaci, nauczyciele szkolni, klimatolodzy, aktywiści, aktywiści miejscy; osoby młode które mimo swojego wieku poświęcają czas na walkę o Ziemię, działacze ekologiczni.*

Niektórzy spośród badanych podważali wiarygodność osób jako autorytetów: *Osoby są sponsorowane przez różne organizacje i koncerny. Nie są dla mnie wiarygodnym autorytetem, lub ich nie poszukują, ponieważ uznają, że: Jestem autorytetem sama dla siebie, osobiście nie potrzebuję inspiracji, oraz mówią: Kieruję się zdrowym rozsądkiem.*

Zmiany klimatu mogą wpływać na myśli, emocje, zachowania, wpływać na zdrowie czy zdrowie psychiczne, dlatego też proszono rodziców o ustosunkowanie się do następującego twierdzenia: *Kryzys klimatyczny sprawia, że odczuwam smutek i apatię.* Badani wskazywali swoją opinie, opowiadając się za jedną z trzech możliwych odpowiedzi: *tak, nie lub nie mam*

zdania. Na wykresie 17. oraz w tabeli 17. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 17. Kryzys klimatyczny a smutek i apatia

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 17. Kryzys klimatyczny a smutek i apatia

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	120	53
Nie	55	25
Nie mam zdania	50	22
Suma	225	100

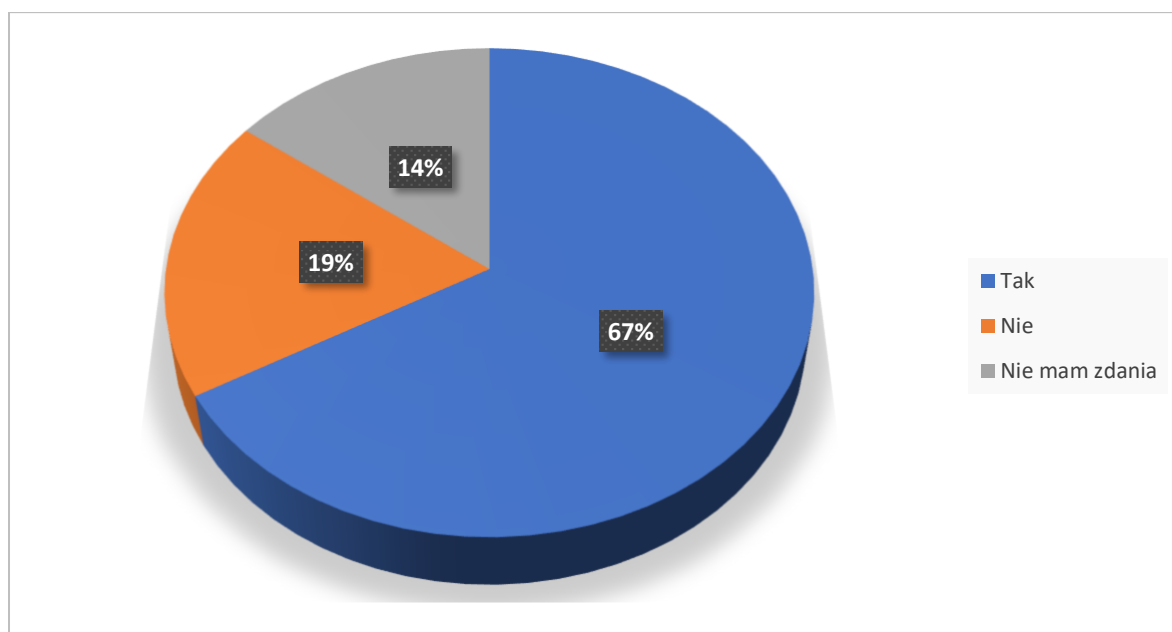
Źródło: *Badania własne.*

Smutek i apatię związaną z kryzysem klimatycznym odczuwa 53 % respondentów (120 osób), natomiast 25% (55 osób) nie odczuwa smutku i apatii z tego powodu. 22% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie i zaznaczyło odpowiedź *nie mam zdania* (50 osób). W porównaniu z badanymi uczniami rodzice odczuwają zdecydowanie większy smutek i apatię¹².

Badani zostali poproszeni również o refleksję na temat swoich uczuć i emocji oraz ustosunkowanie się do stwierdzenia: *Kryzys klimatyczny wywołuje u mnie lęk o przyszłość.* Podobnie jak w poprzednich pytaniach mieli oni do wyboru jedną z trzech możliwych

¹² 38,63 % badanych uczniów deklaruje odczuwanie smutku i apatii z powodu zmian klimatu. Por. A. Guzy, M. Ochwat: *Uczniowie wobec zmian...*

odpowiedzi. Na wykresie 18. oraz w tabeli 18. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 18. Kryzys klimatyczny a lęk o przyszłość

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 18. Kryzys klimatyczny a lęk o przyszłość

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	150	67
Nie	42	19
Nie mam zdania	33	14
Suma	225	100

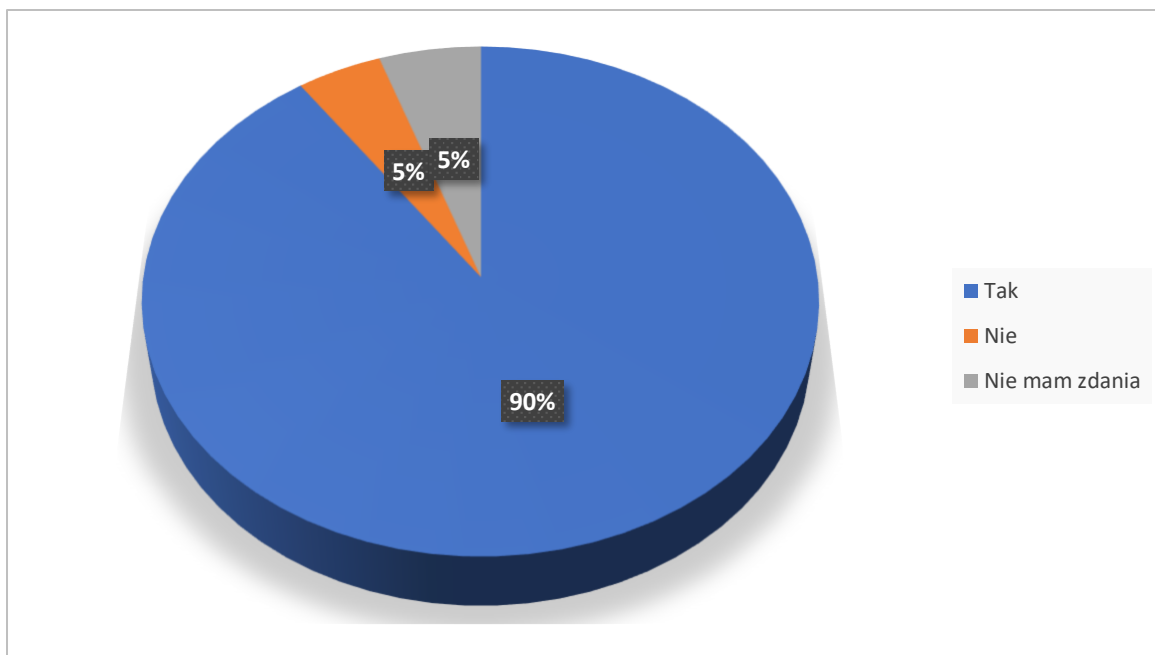
Źródło: *Badania własne.*

Lęk o przyszłość związany z kryzysem klimatycznym odczuwa 67% badanych rodziców (150 osób), tylko 19% respondentów go nie odczuwa (42 osoby), 33 osoby (14%) nie mają zdania na ten temat. Odczuwanie lęku jest częściej deklarowane wśród grupy badanych rodziców niż przez uczniów (odczuwanie lęku deklarowała ponad połowa badanych młodych respondentów (56,48% – 693 osoby)¹³.

Kolejno zapytano rodziców o to, czy: *Podjęwając odpowiednie działania, mamy szansę zmniejszyć negatywne skutki katastrofy klimatycznej.* Mieli oni do wyboru jedną z 3 propozycji odpowiedzi *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 19. oraz w tabeli 19. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

¹³ Por. Tamże.

Wykres 19. Podejmując odpowiednie działania, mamy szansę zmniejszyć negatywne skutki katastrofy klimatycznej

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 19. Podejmując odpowiednie działania, mamy szansę zmniejszyć negatywne skutki katastrofy klimatycznej

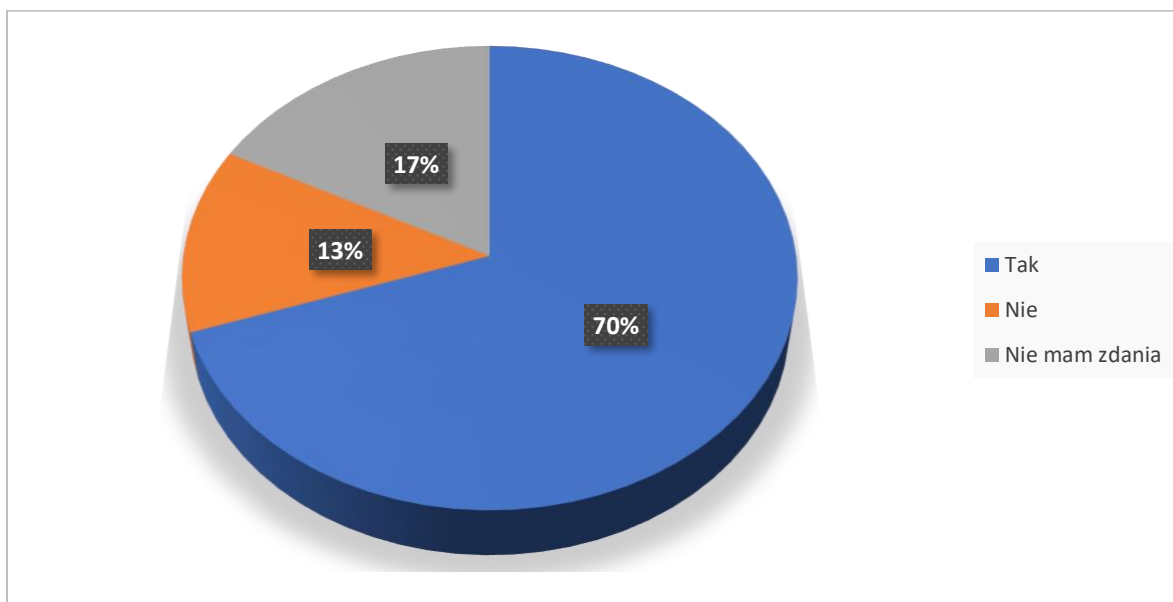
	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	203	90
Nie	10	5
Nie mam zdania	12	5
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdecydowana większość, bo aż 90% badanych wierzy, że poprzez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną. Tylko 5% respondentów (10 osób) ma odmienne zdanie. Brak jednoznacznego zdania zadeklarowało 5% rodziców (12 osób). Jak widać, większość badanych jest przekonana o sensie działania na rzecz ratowania Ziemi i możliwości powstrzymania katastrofy klimatycznej. W grupie badanych rodziców odsetek wiary w możliwości wpływu i zapobiegania katastrofie klimatycznej jest wyższy o 20% w porównaniu z badanymi uczniami (69,85% młodych udzieliło twierdzącej odpowiedzi na to pytanie).

W tej części ankiety zapytano także o to, czy zdaniem badanych: *Zrównoważony rozwój oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji.*

Respondenci mieli do wyboru jedną z trzech propozycji odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 20. oraz w tabeli 20. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 20. Zrównoważony rozwój oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji.

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 20. Zrównoważony rozwój oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	157	70
Nie	29	13
Nie mam zdania	39	17
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

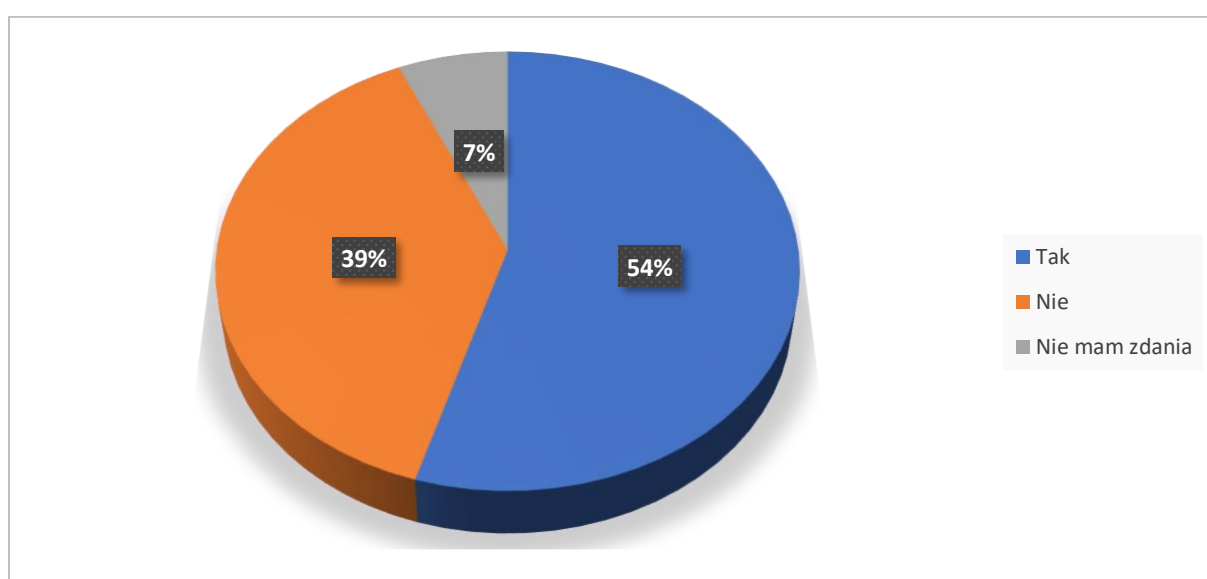
Zdecydowana większość badanych 70% (157 osób) zdaje sobie sprawę, że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji. Odmiennego zdania jest tylko 13% respondentów (29 osób). 17% (39 osób) nie potrafi się jednoznacznie ustosunkować do tego stwierdzenia. W grupie rodziców widoczna jest zdecydowanie wyższa, niż miało to miejsce w wypadku badanych uczniów świadomość, że zrównoważony rozwój wymaga rezygnacji z pewnych udogodnień (dla porównania – 55,34% poddanych badaniu uczniów udzieliło twierdzącej odpowiedzi na to pytanie).

Wyniki badań ankietowych

Część III Zaangażowanie uczniów w działania na rzecz klimatu w opinii rodziców

W tej części ankiety szukano odpowiedzi na pytania o to, czy rodzice uczniów klas 4–8 oraz uczniów szkół średnich wiedzą, czy i w jaką aktywność na rzecz klimatu angażują się ich dzieci, a także czy dzieci interesują się tematyką związaną ze zmianami klimatu.

Pierwsze pytanie w tej części ankiety brzmiało: *Moje dziecko było/ jest zaangażowane w jakąkolwiek formę aktywności związaną z tematyką ekologiczną, tj. dyskusje, konkursy, spotkania, koła zainteresowań itp.* Respondenci mieli do wyboru jedną z trzech odpowiedzi: *tak, nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 21. oraz w tabeli 21. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 21. Moje dziecko było/ jest zaangażowane w jakąkolwiek formę aktywności związaną z tematyką ekologiczną

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 21. Moje dziecko było/ jest zaangażowane w jakąkolwiek formę aktywności związaną z tematyką ekologiczną

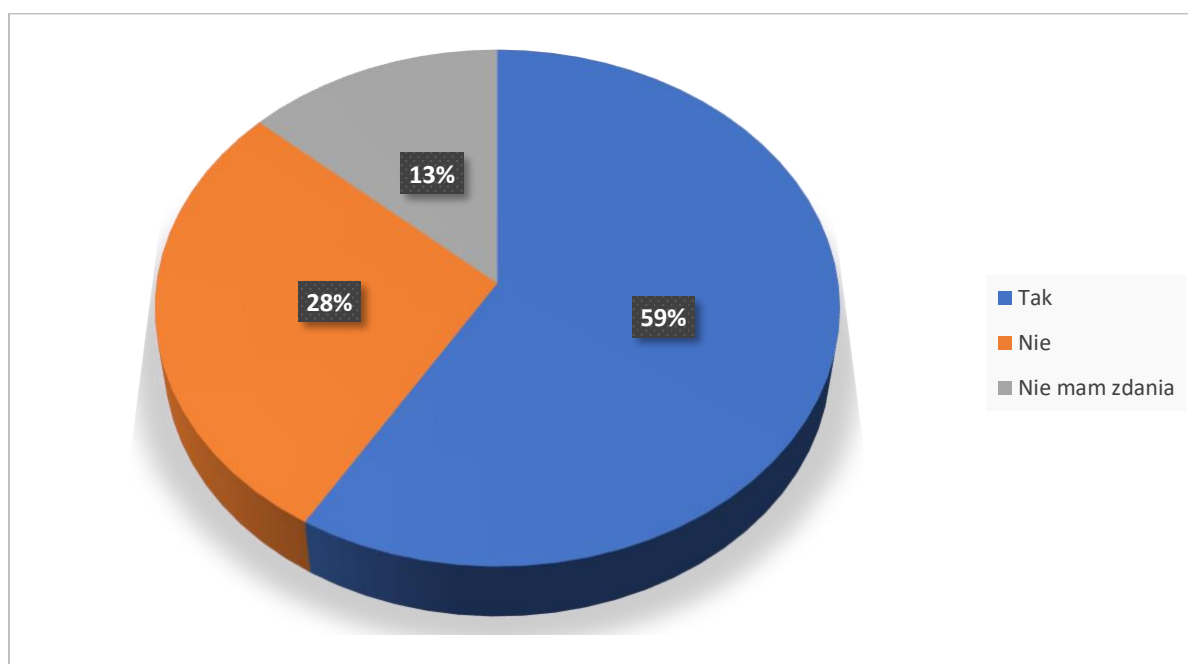
	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	123	54
Nie	87	39
Nie mam zdania	15	7
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

54% (123 osoby) badanych rodziców uważa, że ich dzieci są zaangażowane w jakąkolwiek aktywność związaną z tematyką ekologiczną. To zdecydowanie wyższy wynik, niżeli deklarowany poziom aktywności samych uczniów (zaangażowanie zadeklarowało

17,36% spośród nich)¹⁴. 39% rodziców uznało, że ich dzieci nie są zaangażowane w żadną formę aktywności o tematyce ekologicznej, natomiast 7% (15 osób) nie ma zdania na ten temat.

Następne pytanie dotyczyło ustosunkowania się do wypowiedzi: *Moje dziecko interesuje się tematyką związaną ze zmianami klimatu (ogląda filmy, czyta książki i artykuły na ten temat)*. Badani mieli do wyboru jedną z trzech opcji odpowiedzi: *tak, nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 22. oraz w tabeli 22. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 22. Moje dziecko interesuje się tematyką związaną ze zmianami klimatu (ogląda filmy, czyta książki i artykuły na ten temat)

Źródło: *Badania własne*.

Tabela 22. Moje dziecko interesuje się tematyką związaną ze zmianami klimatu (ogląda filmy, czyta książki i artykuły na ten temat).

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	132	59
Nie	63	28
Nie mam zdania	30	13
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne*.

¹⁴ Por. A. Guzy, M. Ochwat: *Uczniowie wobec zmian klimatu...*

59% rodziców uznało, że ich dzieci interesują się tematyką związaną ze zmianami klimatu (132 osoby), 28% (63 osoby) udzieliła odmiennej odpowiedzi, natomiast 13% (30 osób) nie ma zdania na ten temat.

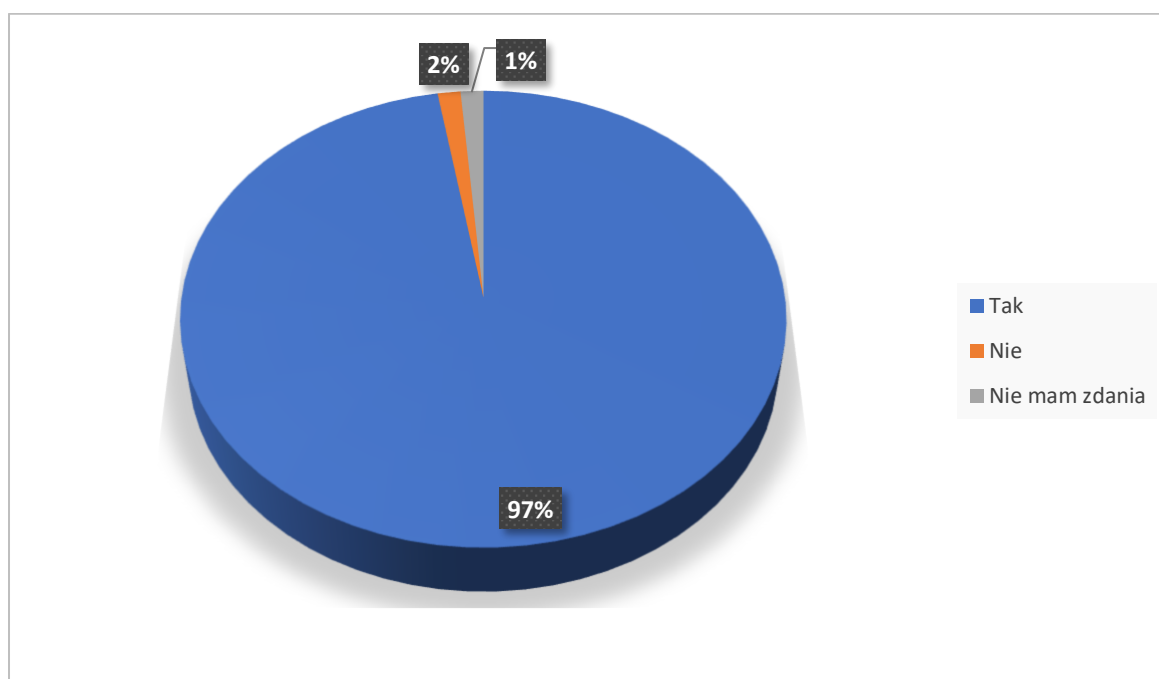
Jak widać, zdaniem rodziców ich dzieci umiarkowanie angażują się w działania i aktywności związane ze zmianami klimatu, jednak ponad połowa deklaruje, że tematyka związana ze zmianami klimatu znajduje się w obszarze zainteresowań ich dzieci.

Wyniki badań ankietowych

Część IV Edukacja proklimatyczna w szkole w opinii rodziców

Ta część ankiety koncentrowała się wokół pytań o opinie rodziców na temat jakości edukacji proklimatycznej prowadzonej w szkołach. Zapytano ich o to, czy tematyka związana ze zmianami klimatu powinna być poruszana w szkole, na jakich przedmiotach oraz czy edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest ich zdaniem satysfakcjonująca. Dopytano również o to, które treści związane z tematyką zmian klimatu powinny być w szczególności omawiane, zdaniem rodziców, w toku edukacji ich dzieci.

Pierwsze twierdzenie w tej części ankiety przybrało następującą postać: *Tematyka związana ze zmianami klimatu powinna być poruszana w szkole*. Badani zostali poproszeni o stosunkowanie się do stwierdzenia, wybierając jedną z możliwych odpowiedzi: *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 23. oraz w tabeli 23. zostały zilustrowane uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 23. Tematyka związana ze zmianami klimatu powinna być poruszana w szkole
Źródło: *Badania własne*.

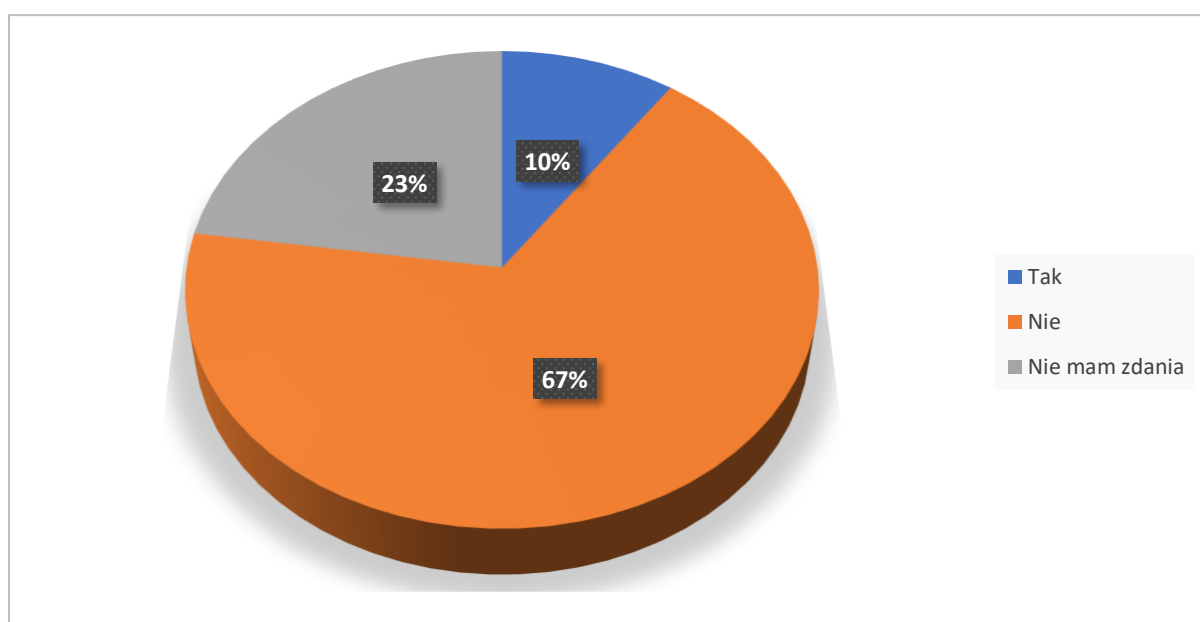
Tabela 23. Tematyka związana ze zmianami klimatu powinna być poruszana w szkole

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	219	97
Nie	4	2
Nie mam zdania	2	1

Źródło: *Badania własne*.

Zdaniem zdecydowanej większości badanych 97 (219 osób) w szkole powinna być poruszana tematyka związana ze zmianami klimatu, odmiennego zdania jest tylko 2% respondentów (4 osoby). Dwoje rodziców (1%) nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie.

Następnie zapytano rodziców o to, czy ich zdaniem szkolna edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego jest satysfakcjonująca. Mieli oni do wyboru jedną z trzech propozycji odpowiedzi *tak*, *nie* lub *nie mam zdania*. Na wykresie 24. oraz w tabeli 24. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 24. Edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca
Źródło: *Badania własne.*

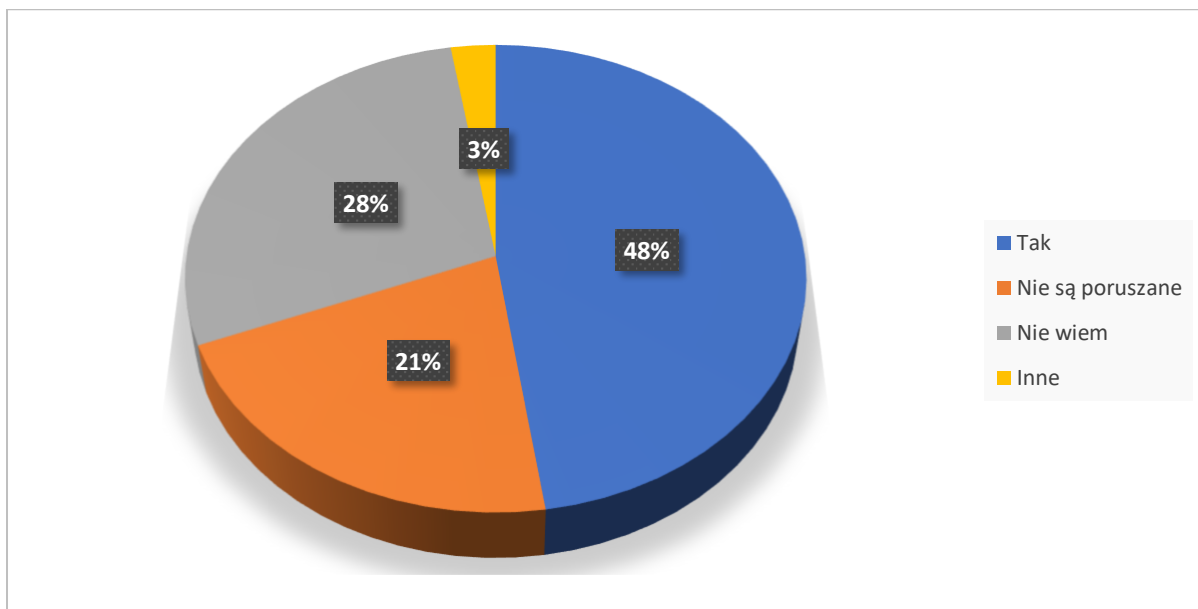
Tabela 24. Edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	22	10
Nie	152	67
Nie mam zdania	51	23
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Tylko 10% badanych rodziców uznało, że edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca. 23% (51 osób) nie potrafi udzielić jednoznacznej odpowiedzi na ten temat. 67% badanych rodziców (152 osoby) jest zdania, że edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego nie jest satysfakcjonująca.

Kolejno zapytano rodziców: *Czy na lekcjach w szkole Pani/ Pana dziecka/ dzieci poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu? Jeśli tak, na jakich przedmiotach.* Badani mogli wybrać jedną z opcji odpowiedzi: *tak, nie są poruszane, nie wiem* lub *inne*. W przypadku podania odpowiedzi twierdzącej ankietowani byli proszeni o podanie przedmiotów, na których ich zdaniem edukacja dotycząca zmian klimatu ma miejsce. Na wykresie 25. oraz w tabeli 25. zostały zilustrowane uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 25. Czy na lekcjach w szkole Pani/ Pana dziecka/ dzieci poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu?

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 25. Czy na lekcjach w szkole Pani/ Pana dziecka/ dzieci poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu?

	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Tak	112	48
Nie są poruszane	50	21
Nie wiem	67	28
Inne	6	3
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdaniem 48% badanych rodziców na lekcjach w szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu (112 wskazań), 21% rodziców deklaruje, że problemy te nie są poruszane (50 osób), z kolei 28% rodziców (67 wskazań) przyznaje się do braku wiedzy na ten temat. 3% badanych (6 wskazań) wybrało opcje inne, wpisując, że problemy te *są poruszane sporadycznie* lub *za mało poruszane*.

Rodzice zostali poproszeni również, o wskazanie przedmiotów, na których ich dzieci zdobywają wiedzę na temat zmian klimatu. W tabeli 26. zostały zaprezentowane uzyskane wyniki badań.

Tabela 26. Przedmioty

Przykład	liczba wskazań
Geografia	24
języki obce/ język angielski	22
Biologia	20
godzina wychowawcza	16
język polski	11
Przyroda	10
Fizyka	3
edukacja dla bezpieczeństwa	3
edukacja globalna (jako innowacja pedagogiczna)	2
Technika	2
wiedza o społeczeństwie	2
ZZA	1

Źródło: *Badania własne.*

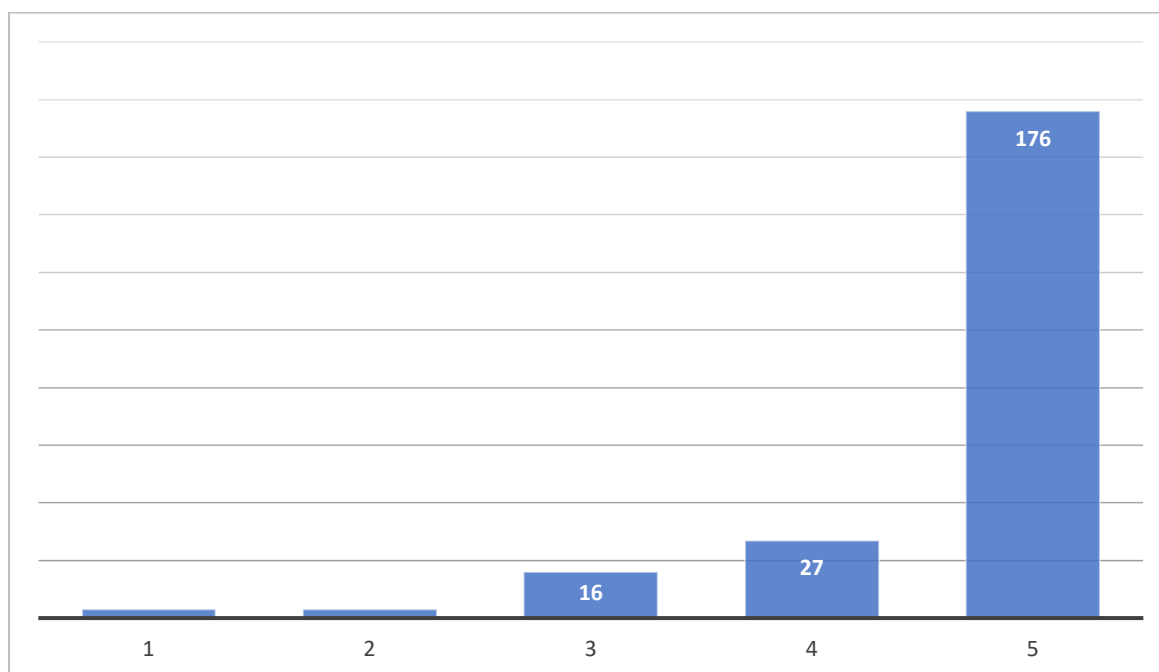
Zdaniem rodziców najczęściej o zmianach klimatu dzieci uczą się na geografii (24 wskazania), na lekcjach języków obcych (22 wskazania), biologii (20 wskazań), godzinie wychowawczej (16 wskazań), podczas zajęć języka polskiego (11 osób), przyrody (10 osób). Wskazania rodziców pokazują, że wiedza na temat zmian klimatu równie często przekazywana jest na przedmiotach geograficzno-przyrodniczych, co humanistycznych (język polski, języki obce). Bardzo cieszy, problematyka ekologiczna poruszana jest również w ramach zajęć na godzinie wychowawczej¹⁵.

W tej części ankiety szukano odpowiedzi na pytanie o to, które zagadnienia, zdaniem badanych rodziców, powinny być w szczególności omawiane. Respondentom zadano pytanie: *Czy w toku edukacji szkolnej Pani/ Pana zdaniem powinny być poruszane następujące zagadnienia? (proszę o zaznaczenie na skali 1–5 istotność ich poruszania od 1 – najmniej istotne do 5 – najistotniejsze/najważniejsze).* Respondenci mieli za zadanie oszacować istotność analizowania w szkole następujących problemów: krytykowanie maltretowania zwierząt,

¹⁵ Zob. Pomocne w edukacji środowiskowej są *Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2021/2022*. „Wzmocnienie edukacji ekologicznej w szkołach. Rozwijanie postawy odpowiedzialności za środowisko naturalne”. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podstawowe-kierunki-realizacji-polityki-oswiatowej-panstwa-w-roku-szkolnym-20212022> (18.04.2022).

krytykowanie konsumpcyjnego stylu życia, ochrona przyrody, problematyka węgla i smogu, problem śmieci i plastiku, wycinka lasów, zanieczyszczenie gleb, wód, powietrza.

Na początku zapytano o problematykę maltretowania zwierząt. Na wykresie 26. oraz w tabeli 27. znajdują się uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 26. Krytyka maltretowania zwierząt

Źródło: *Badania własne.*

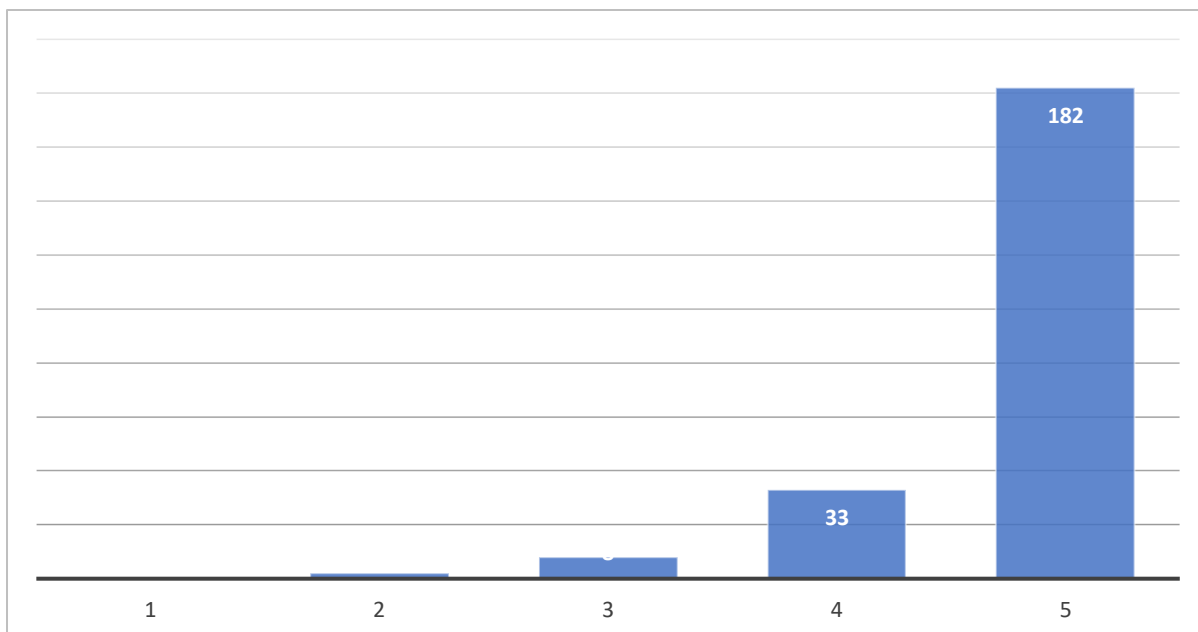
Tabela 27. Krytyka maltretowania zwierząt

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	3	1,33
2	3	1,33
3	16	7,11
4	27	12,00
5	176	78,22
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

78,22% badanych (176 osób) deklaruje, że krytyka maltretowania zwierząt podczas lekcji jest zagadnieniem bardzo ważnym lub ważnym (27 odpowiedzi – 12%). Dla 16 badanych (7,11%) problematyka ta jest umiarkowanie ważna, natomiast na bardzo małą jej istotność wskazuje tylko 6 danych (2,66%).

Ankietowanych zapytano także o istotność omawiania zagadnień związanych z ochroną przyrody. Na wykresie 27. oraz w tabeli 28. znajdują się uzyskane wyniki badań w tym zakresie.

Wykres 27. Ochrona przyrody

Źródło: *Badania własne.*

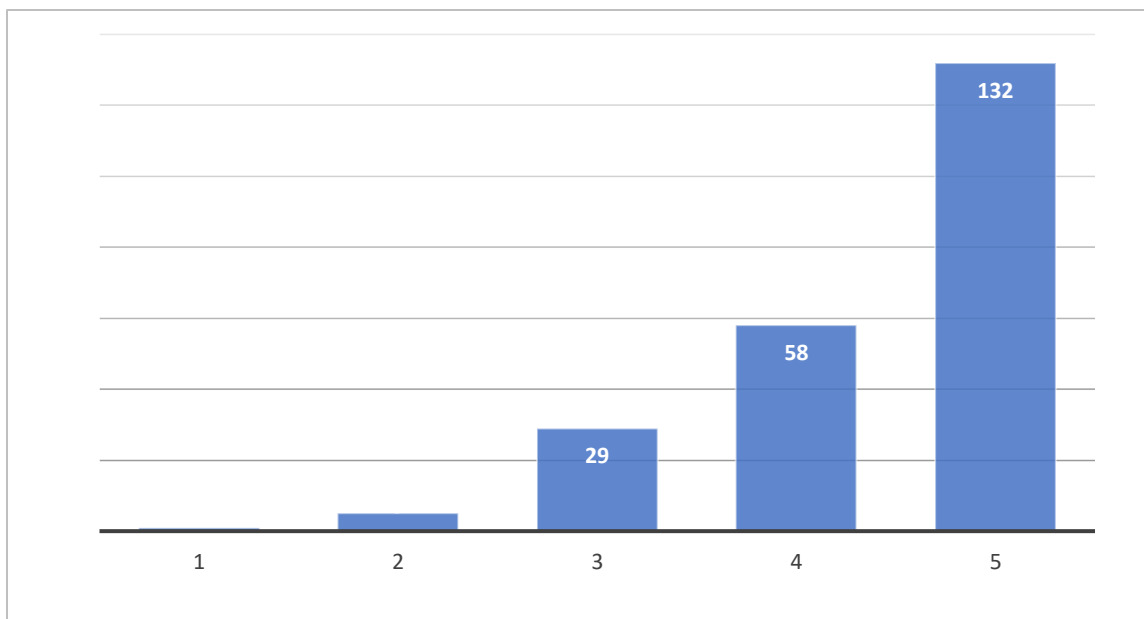
Tabela 28. Ochrona przyrody

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	0	0,00
2	2	0,89
3	8	3,56
4	33	14,67
5	182	80,89
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdaniem ponad 94% badanych rodziców (215 osób) tematyka ochrony przyrody jest zagadnieniem istotnym i powinna być omawiana w ramach edukacji szkolnej. Odmiennego zdania jest tylko dwóch respondentów (wskazują istotność na 1 lub 2). Dla 8 badanych (3,56%) problematyka ta jest umiarkowanie ważna.

W następnym pytaniu w tej części zapytano rodziców o istotność poruszania w ramach edukacji szkolnej zagadnienia konsumpcyjnego stylu życia. Wykres 28. oraz tabela 29. prezentują uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 28. Konsumpcyjny styl życia

Źródło: *Badania własne.*

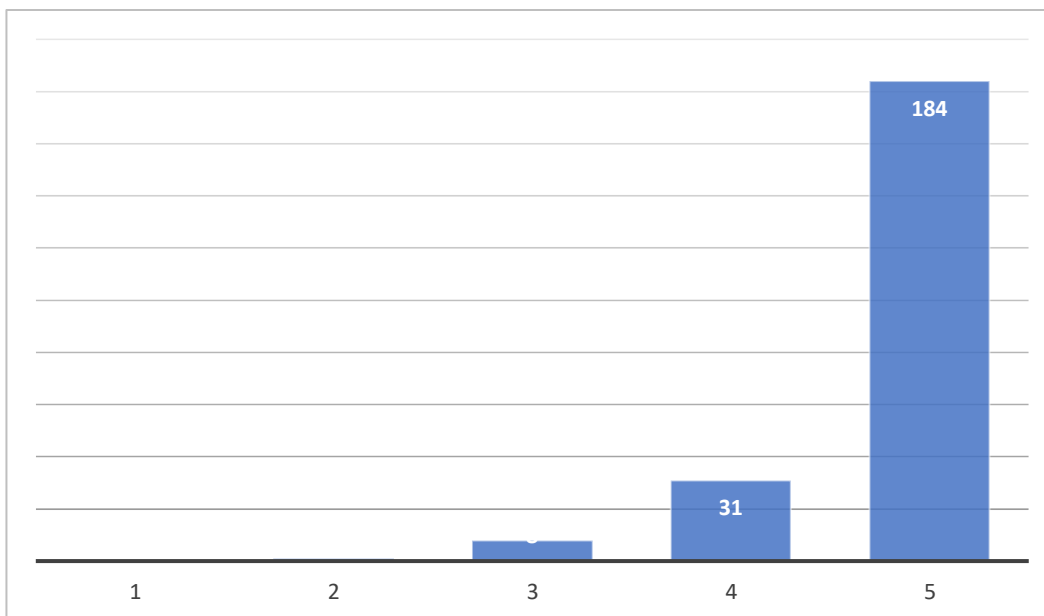
Tabela 29. Konsumpcyjny styl życia

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	1	0,44
2	5	2,22
3	29	12,89
4	58	25,78
5	132	58,67
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Zdaniem rodziców, istnieje konieczność poruszania zagadnień związanych z konsumpcjonizmem (dla blisko 85% badanych, 190 osób). Na jej istotność zwrócił uwagę jednak nieco mniejszy odsetek respondentów, niż miało to miejsce w wypadku problematyki krytyki maltretowania zwierząt oraz ochrony przyrody. Na niewielką istotność tego zagadnienia wskazuje 6 badanych (2,66%), natomiast dla 29 osób (12,89%) konsumpcjonizm jest umiarkowanie istotnym zagadnieniem do omawiania w toku edukacji szkolnej.

W następnym pytaniu zapytano także o kwestie związane z zanieczyszczeniem gleby, wód, powietrza. Wykres 29. oraz tabela 30. stanowią uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 29. Zanieczyszczenie gleby, wód, powietrza

Źródło: *Badania własne.*

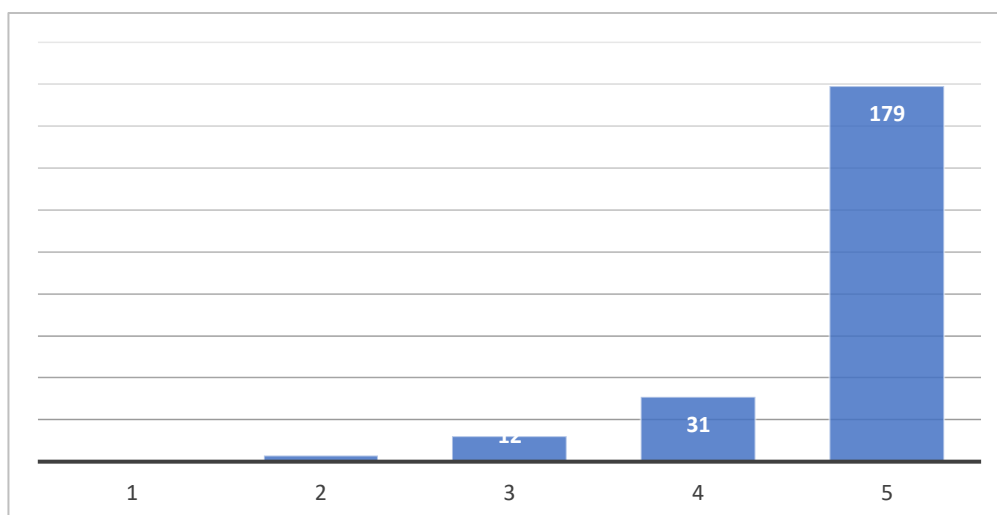
Tabela 30. Zanieczyszczenie gleby, wód, powietrza

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	0	0
2	1	0,45
3	8	3,57
4	31	13,84
5	184	82,14
Suma	224	100

Źródło: *Badania własne.*

Ponad 95% (215 osób) badanych rodziców uważa, że problematyka zanieczyszczenia gleby, wód i powietrza, to zagadnienia, które mają wysoki priorytet, powinny zatem być omawiane w toku szkolnej edukacji. Odmiennego zdania jest tylko jedna osoba badana, natomiast 8 (3,57%) uznaje, że tematyka ta jest umiarkowanie istotna, wybrała bowiem na 5-stopniowej skali cyfrę 3.

Rodziców zapytano również o tematykę wycinki lasów. Wykres 30. oraz tabela 31. przedstawiają uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 30. Wycinka lasów

Źródło: *Badania własne.*

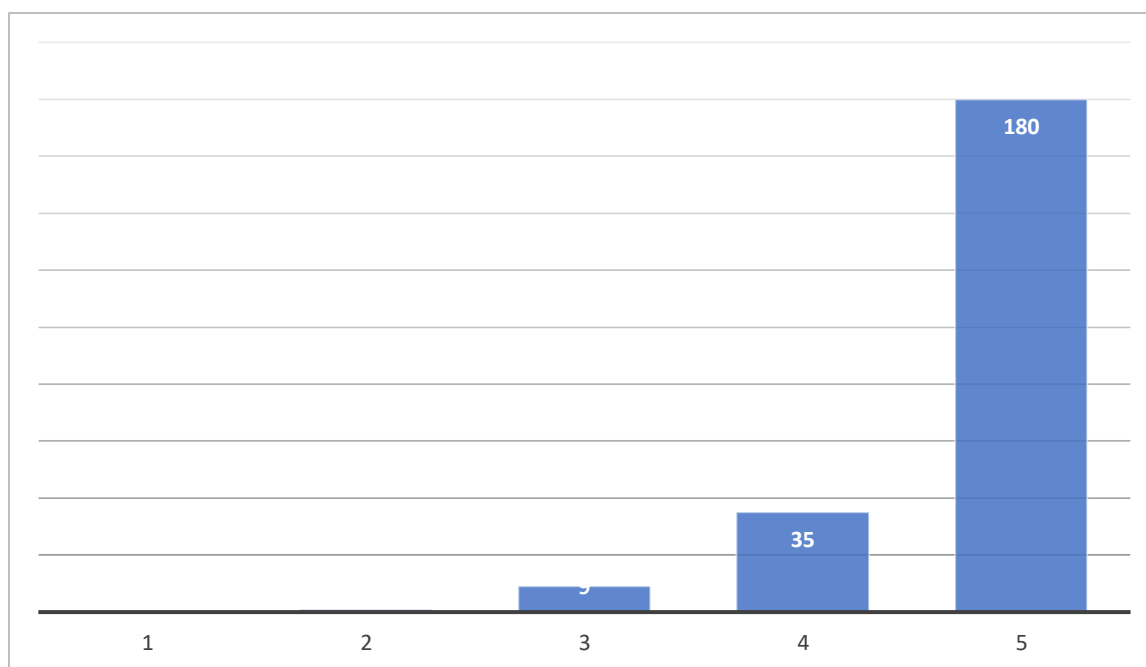
Tabela 31. Wycinka lasów

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	0	0,00
2	3	1,33
3	12	5,33
4	31	13,78
5	179	79,56
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Aż 93,34% rodziców uznaje, że temat wycinania lasów należy zdecydowanie podejmować w szkołach. Wybrali oni istotność 4 lub 5, natomiast tylko troje rodziców (1,33%) uznało, że temat wycinki lasów nie jest ważny. 12 osób (5,33%) wskazuje, że problematyka wycinki lasów jest umiarkowanie istotna (w 5-stopniowej skali istotność oszacowała na 3).

Rodziców, w tej serii pytań o tematy, które ich zdaniem powinny być poruszane w toku edukacji szkolnej, zapytano także o problem śmieci i plastiku. Wykres 31. oraz tabela 32. ukazują uzyskane w tym zakresie wyniki badań.

Wykres 31. Problem śmieci i plastiku

Źródło: *Badania własne.*

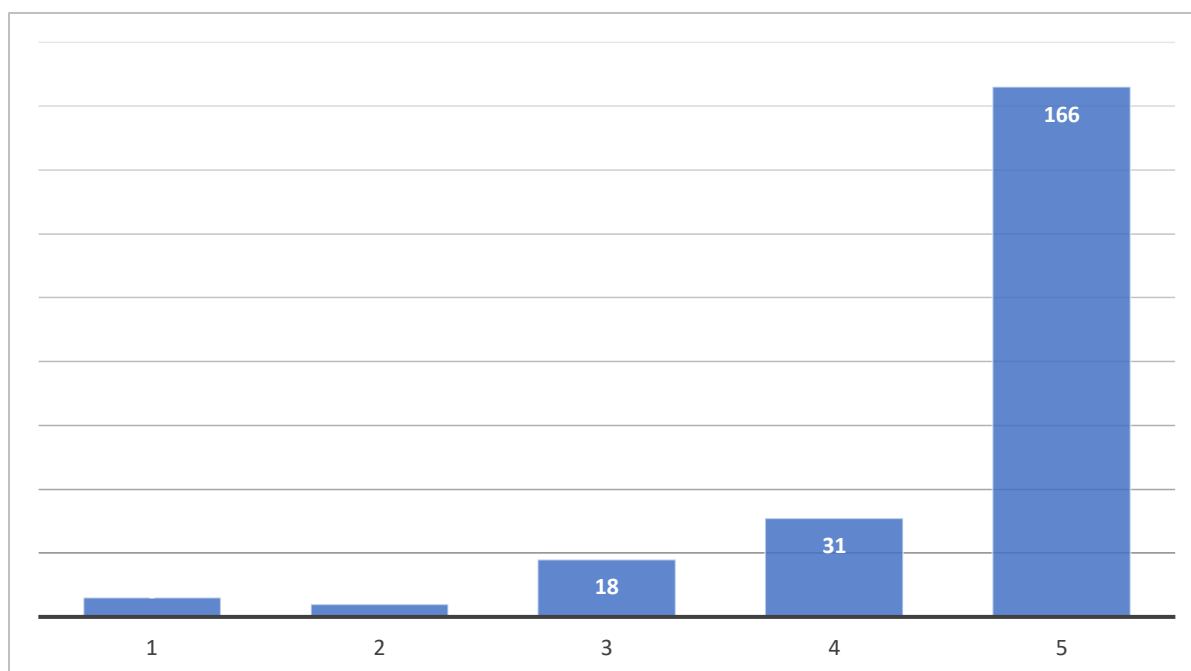
Tabela 32. Problem śmieci i plastiku

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	0	0,00
2	1	0,44
3	9	4,00
4	35	15,56
5	180	80,00
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

Problematyka śmieci i plastiku jest zdaniem 215 badanych (95,56%) ważnym tematem i powinna być omawiana w toku edukacji szkolnej. Odmiennego zdania był tylko jeden badany (0,44%). 9 rodziców uznaje ten problem za umiarkowanie istotny (4%).

W następnej części tego pytania ankietowego poruszono zagadnienia globalnego ocieplenia na lekcjach. Zapytano rodziców, na ile ich zdaniem jest ważne, aby ten temat był poruszany w toku edukacji. Wykres 32. oraz tabela 33. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych odpowiedzi.

Wykres 32. Globalne ocieplenie

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 33. Globalne ocieplenie

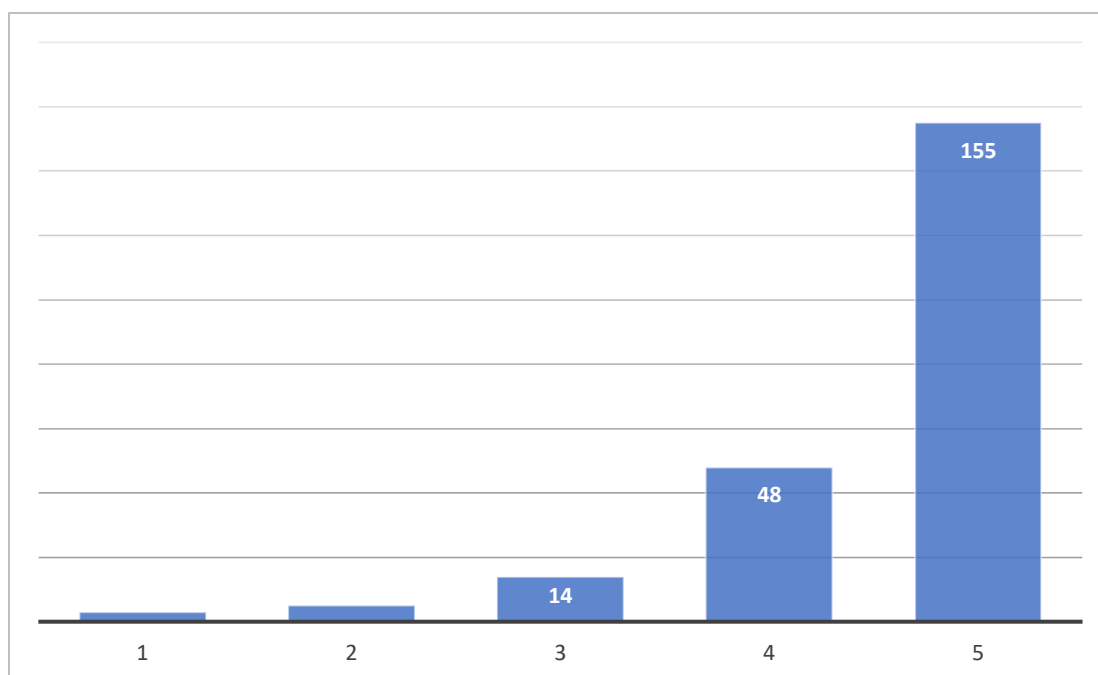
Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	6	2,67
2	4	1,78
3	18	8,00
4	31	13,78
5	166	73,78
Suma	225	100,00

Źródło: *Badania własne.*

Globalne ocieplenie to temat istotny do omawiania w toku edukacji dla 197 respondentów (87,16%). W porównaniu z wcześniejszymi zagadnieniami jest nieznacznie mniej, zdaniem badanych rodziców, ważny, choć nadal kluczowy. Za umiarkowanie ważny uznało go 31 osób (13,78% badanych). Globalne ocieplenie to zagadnienie, które zdaniem 10 osób (4,45%) nie jest istotne.

Respondentów zapytano również o to, czy w toku edukacji powinny być poruszane kwestie związane z krytykowaniem wydobycia węgla i problemem smogu. Wykres 33. oraz tabela 34. stanowią ilustrację graficzną uzyskanych wyników badań w tym zakresie.

Wykres 33. Krytykowanie wydobycia węgla i problem smogu

Źródło: *Badania własne.*

Tabela 34. Krytykowanie wydobycia węgla i problem smogu

Istotność	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
1	3	1,33
2	5	2,22
3	14	6,22
4	48	21,33
5	155	68,89
Suma	225	100

Źródło: *Badania własne.*

203 osoby (90,22%) wskazują, że tematyka krytyki wydobycia węgla i problem smogu powinny być obecne na lekcjach, odmiennego zdania jest 8 rodziców (3,55%), których zdaniem tematyka ta nie jest aż tak istotna. 14 badanych (6,22%) rodziców uznaje, że temat ten jest umiarkowanie istotny.

Podsumowując, można zauważyć, że zdaniem badanych rodziców najistotniejsze tematy, które powinny być poruszane w ramach edukacji szkolnej, to (mające największą liczbę wskazań najwyżej istotności – 5 na 5-stopniowej skali):

1. Zanieczyszczenie gleb, wód, powietrza (82,15%, 184 wskazania).
2. Ochrona przyrody (80,89%, 182 wskazania).
3. Problem śmieci i plastiku (80%, 180 wskazań).
4. Wycinka lasów (79,56%, 179 wskazań).
5. Krytyka maltretowania zwierząt (78,22%, 176 wskazań).

6. Globalne ocieplenie (73,38%, 166 wskazań).
7. Krytykowanie wydobycia węgla i problem smogu (68,89%, 155 wskazań).
8. Konsumpcyjny styl życia (58,67%, 132 wskazań).

Wyniki badań ankietowych

Część IV Optymalna edukacja dla klimatu w opiniach rodziców

W ostatnim pytaniu ankiety zapytano rodziców uczniów: *Jak Pani/Pana zdaniem powinna wyglądać edukacja proekologiczna w szkole?* Pytanie to dało respondentom możliwość podzielenia się swoimi opiniami na ten temat. Poniżej prezentujemy wybrane wypowiedzi, uwzględniając podział na 8 kategorii.

1. Edukacja ekologiczna zdaniem rodziców uczniów powinna być praktyczna, powinna znaleźć przełożenie na życie uczniów i ich codzienne funkcjonowanie. Rodzice w swoich opiniach wyrazili chęć, aby ich dzieci otrzymywały wskazówki dotyczące konkretnych działań i zmiany codziennych nawyków na bardziej eko.

Uczniowie powinni nie tylko dostawać wiedzę na ten temat w formie teoretycznej, ale w większości praktycznej, by mogli wcielić w nawyk czynności odbudowujące naszą planetę.

2. Część rodziców uważa, że wiedza o środowisku i klimacie powinna być „przemycana” na wszystkich przedmiotach szkolnych, ponadto widzą również możliwość realizacji tych treści na zajęciach z dodatkowego przedmiotu. Jednocześnie część rodziców wyraziła obawy z powodu obowiązkowości przedmiotu dotyczącego ekologii, pisząc, że usystemowienie go może się nie sprawdzić. Oto wybrane odpowiedzi:

Nie powinna być przedmiotem, lecz powinna być wprowadzana przez wszystkich nauczycieli jako budowanie świadomości.

Holistyczne podejście byłoby najlepsze, na każdym przedmiocie powinny być wyjmowane kwestie proekologiczne, a najwięcej na geografii lub przyrodzie.

Trzeba mówić o klimacie na wszystkich przedmiotach.

Edukacja proekologiczna powinna być wprowadzana OBOWIĄZKOWO od najmłodszych klas, tak jak tabliczka mnożenia.

Powinna przenikać wszystkie przedmioty. Nie ograniczałabym jej do lekcji geografii czy biologii. Przeciwnie, na każdym przedmiocie odnosiłabym się do tej tematyki, nawet na matematyce. Nazwałabym to saturacją – taka totalna „indoktrynacja” w zakresie zmian klimatycznych i naszych postaw wobec nich.

3. Według rodziców ścieżki międzyprzedmiotowe i realizacja zespołowych projektów edukacyjnych jest dobrym rozwiązaniem do wprowadzania wiedzy ekologicznej i pogłębiania świadomości młodych.

Nauczanie w formie ścieżki międzyprzedmiotowej, realizacja zespołowych projektów edukacyjnych.

Powinny być bloki tematyczne włączone w różne przedmioty nauczania np. biologia, przyroda, geografia, ale również etyka, lekcje wychowawcze, polski i religia. Prelekcje i szkolenia przeprowadzane w szkole przez specjalistów dostępne także dla rodziców.

4. Ważne dla rodziców jest również to, aby szkoła, propagując postulaty ekologiczne, była autentyczna i wiarygodna. Dlatego zdaniem rodziców musi zadbać o swoją przestrzeń. Rodzice proponują: *dużo zieleni w salach, ale i w miarę możliwości przed szkołą; koła ogrodnicze; dbanie o swoje zioła, warzywa; zero wastowe kuchnie; ograniczenie mięsa; ograniczenie biurokracji, a wraz z nią „makulatury”. Brak mnożenia kserówek, kart pracy – w miarę możliwości tworzenie zadań interaktywnych na zajęciach, ewentualnie elektronicznych kart pracy.*

Szkoła powinna również posługiwać się ekologicznymi zasadami w zarządzaniu i logistyce, a nauczycieli powinni być, zdaniem rodziców, tymi tematami żywo zainteresowani.

Podstawy programowe zawierają być może wystarczające treści na temat zmian klimatu, jednak tu bardziej potrzebny jest przekonany i przygotowany do tematu nauczyciel. Wiarygodny, spójny, emocjonalny przekaz. Poza tym sama szkoła powinna być proekologiczna w swej logistyce i zarządzaniu – zdrowa żywność w stołówce czy sklepiku, segregacja odpadów w każdej klasie, minimalizacja plastiku, popularyzacja biblioteki i korzystania z używanych rzeczy, przyborów, książek. Wykorzystywanie nośników elektronicznych zamiast podręczników i kserówek itd.

5. Edukacja klimatyczna powinna być oparta na aktualnej wiedzy, bez moralizowania i powinna pomóc przeciwdziałać fake newsom i postprawdzie w tym obszarze. Ma za zadanie sprzyjać krytycznej refleksji na tematy klimatyczne.

Przekazywanie zweryfikowanych informacji, faktów, budowanie umiejętności samodzielnego oceniania i podejmowania działań w tym obszarze, krytycznego myślenia.

6. Część rodziców wskazuje także w swoich wypowiedziach, że powinna dotyczyć środowiskowych problemów regionalnych:

Powinni się uczyć o problemach regionu, w jakim mieszkają, by mieć realny wpływ na zmiany.

7. Mniej faktów więcej działania, doświadczenie na własnej skórze, obserwacje, wyjazdy terenowe, sortownie śmieci.

Powinna być prowadzona przez zaangażowanych nauczycieli z zadaniem o działania angażujące uczniów. Mniej faktów więcej działania i motywowania.

I konieczne jest doświadczanie natury poprzez systematyczny kontakt z nią, regularne zajęcia w terenie.

8. Powinna być budowana w oparciu o język miłości, głównie na zachwycie, pozytywnej relacji z Matką Ziemią, a nie na języku zasobów, na neutralnych emocjach.

Radośnie i w budowaniu poczucia więzi z Matką Naturą i sobą nawzajem, a nie w pobudzaniu lęku i katastroficznych wizji. Małe dzieci mają prawo do szczęśliwego dzieciństwa nawet wobec widma zagłady, jaka nas czeka. Bo może, naiwnie myśląc, szczęśliwi osadzeni w swoich środowiskach, różnorodni i sprawczy młodzi ludzie wymyślą sposób jak zatrzymać katastrofę.

Wybrane odpowiedzi:

Przemycanie zagadnień proekologicznych nie tylko na lekcjach biologii i geografii.

Każda lekcja musi kończyć się wskazówkami dotyczącymi konkretnych działań, typu zmiany codziennych nawyków.

W pierwszej kolejności powinien zostać dodany przedmiot zajmujący się budowaniem świadomości i zdolności krytycznego weryfikowania informacji w kontekście zmian klimatu oraz kształtowaniem proekologicznych postaw. W klasach najmłodszych, a wręcz w przedszkolu, wszystkie zajęcia powinny odbywać się w duchu proklimatycznym, przemycającym informacje, np. nauka języka polskiego: interpretacja bajek, wierszy, książek, reportaży, czy artykułów. Pisanie listów, rozprawek o tematyce klimatycznej, zachęcając uczniów do poszukiwania informacji. Matematyka: tworzenie zadań w roku X temperatura w styczniu wynosiła Y , a w roku $Z - T$. Jaka jest różnica? Jaką dynamikę wzrostu można zaobserwować, itp. Analogicznie na fizyce czy chemii – tu natomiast powinna być poszerzona wiedza o szkodliwych pierwiastkach wytrącanych podczas palenia w piecu, jazdy samochodem – obliczenie swojego śladu węglowego. Geografia to idealna przestrzeń do uczenia o tym, czym są spowodowane zmiany klimatu, dlaczego ocieplenie klimatu może oznaczać srogię zimy, jak wygląda sytuacja na świecie – wymarłe i zagrożone gatunki roślin i zwierząt, ale i grup etnicznych, które muszą uciekać przed zmianami klimatu. Kwestie uchodźców klimatycznych. Również na muzyce – korzystanie z ekologicznych instrumentów, ale i śpiewanie piosenek o tematyce klimatycznej. Plastyka – przestrzeń do kreowania wizji świata teraz, kiedyś, ale i za kilka lat. Czy czeka nas apokaliptyczna wizja, czy mamy szansę na zielone trawy?

Szkoła/przedszkole powinno być przestrzenią, która daje dobry przykład. Czyli dużo zieleni w salach, ale i w miarę możliwości przed szkołą. Może koła ogrodnicze, dbanie o swoje ziola, warzywa? Zero-wastowe kuchnie, ograniczenie mięsa. Duch zero-waste – zbiorniki na deszczówkę, by podlewać roślinność. Ograniczenie biurokracji a wraz z nią „makulatur”. Brak mnożenia kserówek, kart pracy – w miarę możliwości tworzenie zadań interaktywnych na zajęciach, ewentualnie elektronicznych kart pracy.

Powinna być oparta na aktualnej wiedzy, wolna od moralizowania, pokazująca, co realnie może zrobić jednostka, ale bez przerzucania całej odpowiedzialności na indywidualne osoby, pokazująca, że rzeczywista zmiana zależy w głównej mierze od decyzji politycznych oraz ekonomicznych globalnych korporacji, a nie indywidualnych.

Powinna być prowadzona przez zaangażowanych nauczycieli z zadaniem o działania angażujące uczniów. Mniej faktów więcej działania i motywowania.

Przede wszystkim pokazywać w praktyce negatywną działalność człowieka. Angażować się w sprzątnie lasu. Pokazywanie w praktyce, jakie zagrożenie niesie niewłaściwy styl życia.

Edukacja proekologicznie powinna być prowadzona systemowo i obejmować wszystkie przedmioty szkolne.

Powinno być przedstawione dzieciom:

- jakie ludzie zachowania, praktyki mają negatywny wpływ na przyrodę,*
- omówić każdy problem dość szczegółowo,*
- przedstawić, co możemy zrobić, aby to zredukować,*
- jak będzie wyglądał świat za kilka lat (gdy nic nie będziemy robili i gdy zmienimy co się da),*
- zapraszać autorytety i/lub aktywistów,*
- pokazać, jakie organizacje są aktywne w danych obszarach, jak możemy ich wspomóc,*
- zmobilizować dzieci do zachowań proekologicznych oraz aby one mobilizowały swoje najbliższe otoczenie (rodzina, sąsiedzi, przyjaciele),*
- uzmysłowić, jak przemysł wpływa na środowisko (przemysł ciężki, transport, spożywczy itd.).*

Radośnie i w budowaniu poczucia więzi z Matką Naturą i sobą nawzajem, a nie w pobudzaniu lęku i katastroficznych wizji. Małe dzieci mają prawo do szczęśliwego dzieciństwa nawet wobec widma zagłady, jaka nas czeka. Bo może, naiwnie myśląc, szczęśliwi osadzeni w swoich środowiskach, różnorodni i sprawczy młodzi ludzie wymyślą sposób, jak zatrzymać katastrofę.

Nie powinna być przedmiotem, lecz powinna być wprowadzana przez wszystkich nauczycieli jako budowanie świadomości

Dyskusje jedna godzina tygodniowo na tematy ekologiczne w szkole, więcej akcji typu „Sprzątnie Świata”, zbiórki surowców wtórnych, sadzenie roślin w ogródkach szkolnych itp.

Projekty wykonywane przez młodzież pod opieką nauczyciela.

Zagadnienia ekologiczne powinny być wplatane do podstawy programowej. W szkołach są również dość często organizowane akcje pozalekcyjne: konkursy itd. związane z tematyką ekologiczną.

Powinien być specjalnie dedykowany temu tematowi przedmiot obowiązkowy. Powinni być specjaliści oraz powinno się kształcić nauczycieli w tym zakresie. Taka edukacja powinna się zacząć już w przedszkolu.

Powinna być interaktywna, powinna być w terenie, na zasadzie pokazywania i dotykania „problemu”. Np. Jeden z rodziców z naszej klasy zaproponował, by zabrać dzieci 2 razy na wysypisko śmieci, to samo, żeby widziały, w jakim tempie ich przybywa. To dobry pomysł.

Próba poruszania zagadnień proekologicznych na wszystkich lekcjach.

Wplatanie tego zagadnienia i w plastykę i fizykę, i matematykę. Nie tylko na geografii i biologii.

Powinni się uczyć o problemach regionu, w jakim mieszkają, by mieć realny wpływ na zmiany.

Praktyczne działanie dzieci. Obowiązkowe: dzień sprzątania świata, segregacja śmieci w szkole.

Uczniowie od najmłodszych klas powinni poznawać stopniowo, co to znaczy być proekologicznym, tzn. od segregacji śmieci po nadmierne kupowanie zbędnych rzeczy itd., jak być eko, by zachować równowagę w przyrodzie.

Na zasadzie warsztatów, pokazywania wpływu na zmiany klimatyczne nieprawidłowego postępowania człowieka

Podobnie jak na Zachodzie. Głównie poprzez projekty proekologiczne, aktywne uczestnictwo w nich dzieci, Przykłady np. usunięcie plastiku ze szkół, promowanie własnych termosów, butelek na wodę. darmowa woda w dystrybutorach (czyli poprzez przykład). Pogadanki oraz edukacja na zajęciach – jest ważna, ale nie jak to lekcja nie zmieni nawyków. Publikacje promujące i informujące o tematyce. Ale co ważne odkłamywanie wypowiedzi polityków. Na Śląsku walka z mitem ważności węgla. Dobrym przykładem edukowania są np. kapsuły z zanieczyszczonym powietrzem (takie są w Londynie, gdzie można wejść i powąchać powietrze poszczególnych miast – robi wrażenie). Wyłącznie poprzez tego typu akcje jesteśmy w stanie zmienić młodzież i ich nawyki. Nie zmienimy ich poprzez przegadane lekcje. Trzeba stworzyć modę na ekologię.

Czysto naukowo, bez przedstawicieli wyznawców ekologizmu!!!

Holistyczne podejście byłoby najlepsze, na każdym przedmiocie powinny być wyjmowane kwestie proekologiczne, a najwięcej na geografii lub przyrodzie.

Trzeba mówić o klimacie na wszystkich przedmiotach.

Powinna obejmować kształtowanie nawyków, ale również rzetelną wiedza poprzez zadania na matematyce, biologii, geografii, ale też na innych przedmiotach tj. technika i plastyka. Powinny być warsztaty i aktywne formy nauczania.

Tematy te powinny stanowić elementy podstaw programowych różnych przedmiotów, począwszy od edukacji przedszkolnej, przez wczesnoszkolną, przyrodę, geografę, biologię, chemię, fizykę, WOS, EdB, etykę. Powinny „przewijać się” regularnie przez całą edukację szkolną. Życzyłabym sobie, by nauczyciele wszystkich przedmiotów inspirowali (i uczyli własnym przykładem) do postaw proekologicznych i wspierali zaangażowanie i ciekawość

uczniów w tym zakresie. Ważne, by w edukacji ekologicznej było działanie i doświadczenie uczniów, a nie sama wiedza.

I konieczne jest doświadczenie natury poprzez systematyczny kontakt z nią, regularne zajęcia w terenie.

Podstawy programowe zawierają być może wystarczające treści na temat zmian klimatu, jednak tu bardziej potrzebny jest przekonany i przygotowany do tematu nauczyciel. Wiarygodny, spójny, emocjonalny przekaz. Poza tym sama szkoła powinna być proekologiczna w swej logistyce i zarządzaniu – zdrowa żywność w stołówce czy sklepiku, segregacja odpadów w każdej klasie, minimalizacja plastiku, popularyzacja biblioteki i korzystania z używanych rzeczy, przyborów, książek. Wykorzystywanie nośników elektronicznych zamiast podręczników i kserówek itd.

Nauczanie w formie ścieżki międzyprzedmiotowej, realizacja zespołowych projektów edukacyjnych to złożony proces, nie powinien się ograniczać do akcji”, a powinien być podejmowany przy każdej okazji, na KAŻDYM przedmiocie. Ważny jest też sposób przekazu – trafiający do młodych – nudny wykład to nie jest właściwa droga. Należy wskazać ciekawe źródła informacji, przekazać treści o dokonaniach młodych ludzi działających na rzecz klimatu – także z Polski. Przygotować nauczycieli! Jak mają nauczać, skoro sami nie posiadają wystarczającej wiedzy albo potrzeby zajmowania się tym tematem. Uczniowie powinni być zaznajomieni ze zmianami spowodowanymi działalnością człowieka – wzrost temperatury, itp... Nacisk należy położyć na badania naukowe, szlifowanie umiejętności odróżnienia faktów od opinii (myślenie krytyczne). Nie straszyć! Zachęcać do świadomego ekologicznego trybu życia. Ale – wiadomo – zmiana powinna iść od góry [podkreślenie – A.G., M.O.]. Więc może też zachęcać do działań, które wpłyną na decyzje polityków. Temat rzeka...

Warsztaty dla uczniów – bez ocen, bez przymuszania do pracy w grupach. Gdy moja młodsza córka uczęszczała do prywatnego przedszkola, zajęcia na temat segregowania śmieci w domu prowadziła pracownica urzędu gminy. Minęło 5 lat, dziecko nadal pamięta tamte zajęcia i wie, co oznaczają kolory worków. Niestety w szkole podstawowej już takich zajęć nie było... Filmy dokumentalne pokazujące zmiany w środowisku też mają pozytywny wpływ na postawy dzieci, ale nie na lekcji, nie na ocenę (bo nie zapamiętał szczegółu i dostał dwa albo jeden za pracę zespołową).

Po 1, żeby w ogóle była. Po 2, najlepiej, tak jak pisała Olga Tokarczuk w „Dzikim Życiu”, żeby ekologia tworzyła ramę do wszystkich innych przedmiotów, bo podstawową zasadą ekologii jest to, że wszystko jest ze sobą powiązane. Żeby dzieci nie poznawały świata w kawałkach, ale miały jakieś ogólne spojrzenie. Po 3, żeby było dużo praktycznych umiejętności – jak zrobić zdrowe jedzenie, jak iść na spacer w przyrodzie, jak się zachowywać w stosunku do zwierząt itd.

Edukacja proekologiczna powinna być wprowadzana OBOWIĄZKOWO od najmłodszych klas, tak, jak tabliczka mnożenia :-)

Nacisk na edukację ekologiczną powinien być położony przede wszystkim w małych miasteczkach i wsiach, począwszy od segregacji śmieci. W dużych miastach stoją na każdym

kroku pojemniki na segregowane odpady, w mniejszych miastach i wsiach niekoniecznie... W dużych miastach widać akcje proekologiczne, promowane przez urzędy miejskie, szkoły, domy kultury, a podejrzewam, że w mniejszych miasteczkach i na wsiach jest to ciągle temat kulejący.

Ekologia – słowo znane od dziesięcioleci, ale czy prowadzi do rozwoju kompetencji proekologicznych? Najbardziej rozwijana była wśród najmłodszych uczniów szkół podstawowych poprzez konkursy, apele, zabawy i w ten sposób przybliżała metody ekologiczne sprzyjające ochronie środowiska. We współczesnych szkołach zarówno podstawowych, jak i średnich powinna być dodatkowa lekcja o tematyce proekologicznej. Jest to wymóg naszych czasów. Uczniowie muszą mieć świadomość zagrożeń i jak im zapobiegać. Na zajęciach powinny być wyświetlane filmy dokumentalne, które pokażą obraz skali niszczenia naszej Planety, prelekcje, spotkania z ekologami, zajęcia w terenie ukazujące bezmyślność człowieka w stosunku do przyrody, powinno prowadzić się na zajęciach przykłady dobrej współpracy człowieka z przyrodą, kształtować właściwe nawyki, uczyć o zmianach klimatu tak, aby poznali i przyswoili złożoność problematyki. Oprócz dodatkowej lekcji treści te powinny być realizowane na przyrodzie, geografii, biologii, fizyce i technice. Młody człowiek musi być odpowiedzialny za współczesny i przyszły stan środowiska. Rodzice powinni pamiętać o tym, że żadne zajęcia nie przyniosą oczekiwanego skutku, jeśli oni sami nie będą wzorem dla swoich dzieci.

Powinny być bloki tematyczne włączone w różne przedmioty nauczania, np. biologia, przyroda, geografia, ale również etyka, lekcje wychowawcze, polski i religia. Prelekcje i szkolenia przeprowadzane w szkole przez specjalistów dostępne także dla rodziców.

W postaci zajęć warsztatowych, zajęć w terenie, wyjazdów. Jeśli byłby to nowy przedmiot w planie lekcji, to tylko nieliczni zainteresują się na poważnie tym tematem. Dla większości będzie to jeszcze jedno obciążenie do zaliczenia. Dlatego lepszym rozwiązaniem byłyby wyjazdy ekologiczne, w których każdy uczeń szkoły średniej, co najmniej raz w ciągu edukacji szkolnej, musiałby uczestniczyć, np. w I klasie. Podczas takich wyjazdów nie uczyłby się z książek, tylko poprzez działanie, doświadczanie i przeżywanie. Musi rozwinąć się u młodych ludzi poczucie odpowiedzialności za środowisko naturalne i co najważniejsze poczucie sensu podejmowania działań w tym kierunku, a nie czekanie aż zrobią coś inni i zamartwianie się.

Spotkania z ekologami, wycieczki do lasu, parku, lekcje na łonie natury, wycieczki do zakładów przetwórstwa odpadów, spotkania z ludźmi, którzy propagują zachowania proekologiczne, stawiają na recycling. Dojazd rowerem lub hulajnogą do szkoły z możliwością parkingu.

Wprowadzenie przedmiotu wychowanie ekologiczne zamiast religii.

Edukacja klimatyczna, poza tym, że powinna być przedmiotem, który jest obowiązkowy, powinna nie tylko pokazywać dzieciom zagrożenia, z jakimi się zaczynamy mierzyć, ale też warsztatowo/ konkursowo zachęcać dzieci do zgłębiania tej wiedzy i do wdrażania tego w praktyce, włączając w to całą swoją rodzinę.

Proaktywne zajęcia z uczniami, wyjazdy np. do lasu, oczyszczalni, sortowni śmieci, też miejsc zanieczyszczonych i zagrożonych. Lekcje w formie brain stormingu, argumentów, za i przeciw, grupowe inicjatywy, aby zajęcia były aktywne, a nie nudne przepisywanie z książek czy z tablicy.

Powinna jednoznacznie wskazywać, że zmian klimatu i globalne ocieplenie to fakt, nie teza, ale też wskazywać, że nie trzeba nagle i gwałtownie zmieniać stylu życia, tylko że zmiana świadomości ekologicznej jest procesem drobnych zmian, przyzwyczajień i wyborów dnia codziennego. Uważam, że w edukacji ekologicznej ważne jest przedstawienie efektu skali, tzn. jeżeli w danej grupie ktoś zrezygnuje z mięsa ktoś z konsumpcjonizmu, a ktoś będzie segregował śmieci, to już ten wybór w dużej skali będzie przynosił efekt. Ponadto powinno się zwracać uwagę na to, aby edukacja nie była jednocześnie dyskryminacją osób, których wybór jest inny niż danej grupy.

Spotkania z przyrodą na żywo podziwianie jej piękna i życia zwierząt, aby pokochały ją i naturę w naturalny sposób. Wycieczki krajobrazowo poznawcze wyłącznie na łonie natury, góry, lasy itd.

Dostęp do koszy na śmieci na odpowiednie odpady w każdym segmencie budynku, brak plastikowych naczyń w szkołach, tematyka powinna być zdecydowanie poruszana w szkole, od powstrzymania zmian klimatycznych zależy przyszłość naszego życia na Ziemi, chciałabym osobnych zajęć, na których młodzież mogłaby zrozumieć powagę sytuacji i dyskutować na temat możliwości przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Zachęcałabym moje córki do uczestnictwach również w zajęciach pozalekcyjnych.

Czy w szkołach w każdym miejscu są kosze, gdzie rozdziela się plastik, papier, szkło, bio i zmieszane??? U mnie w domu są – 5 pojemników. Od tego zaczniemy. W moim domu 60% odpadów to plastik. Czy w Polsce jest OBOWIĄZKOWY obrót butelkami do ponownego wykorzystania??? Nie. Kaucja 1 PLN za każdą butelkę wiele by zmieniła. Niemcy potrafią. To drugi krok, który trzeba zrobić, żeby młodzież widziała, że dorośli coś w tym temacie robią. Jeżeli tego nie będzie, to trudno mówić o edukacji proekologicznej w szkołach. Przykład idzie z góry. Można pokazywać ginące zwierzęta, zalewane wyspy, wysychające oazy, ale to do młodzieży nie dotrze. Czy jest wszędzie w szkołach oświetlenie LED-owe? To kolejny temat itd.

Nie potrafię odpowiedzieć na to pytanie. W domu segregujemy odpady i to wystarczy, żeby moje dzieci nawet nie pomyślały, że można robić inaczej. Jeżeli mamy oświetlenie LED-owe, to dzieci też będą z takiego korzystać. Młodzież w dużej mierze kopiuje zachowania dorosłych. Jeżeli szkoły będą ekologiczne, to może dodatkowa edukacja stanie się zbędna. Młodzież musi uwierzyć, że w ekologię wierzą dorośli [podkreślenie – A.G., M.O.).

Mało teorii, dużo praktyki.

Przekazywanie zweryfikowanych informacji, faktów, budowanie umiejętności samodzielnego oceniania i podejmowania działań w tym obszarze krytycznego myślenia.

Budowanie wiedzy, a nie kreowanie opinii.

Odpowiedni przedmiot związany z ekologią.

Więcej zajęć w terenie, wycieczki, spotkania z ludźmi działającymi na rzecz ochrony klimatu z całego świata (online).

Powinna przenikać wszystkie przedmioty. Nie ograniczałabym jej do lekcji geografii czy biologii. Przeciwnie, na każdym przedmiocie odnosiłabym się do tej tematyki, nawet na matematyce. Nazwałabym to saturacją – taka totalna indoktrynacja w zakresie zmian klimatycznych i naszych postaw wobec nich.

Kolejno, skończyć z mitami ekologicznymi, np. że współczesne akumulatory do samochodów elektrycznych są ekologiczne i że samochody elektryczne są ekologiczne, ponieważ nie są. Dalej, skończyć z kupowaniem materiałów do szkoły, które są potem wyrzucane, np. zakup brokatowego kleju, pluszowych kulek czy papieru, który wykorzystywany jest na jednej godzinie zajęć. Następnie wykorzystywać pozostałe materiały w szkole, a nie z brulionu 100 cm x 100 cm wyciąć dziewczynkę i połowa kartki jest wyrzucona przez nauczycieli.

Korelacja międzyprzedmiotowa powinna być.

Położyć nacisk na antyglobalizm, pokazać gdzie leży prawdziwe źródło problemu, czyli w polityce wielkich korporacji, które przerzucają odpowiedzialność na konsumenta/ ludzika. Poza tym lobbować, żeby produkty i software były wieczne i naprawialne, a to jest w gestii korporacji. Oczywiście uczyć miłości do przyrody, która jest źródłem życia, uzdrowienia i pocieszenia, unikać rozbuchanej konsumpcji, być blisko Natury, a nie tylko udawać, budując blaszaki dla motyli i puszczać kozy na pas między jezdniami w Warszawie (pseudoekoakcje). Pokazywać, że nie można stawiać zwierząt wyżej niż ludzi i że należy nakładać psu kaganiec, podtrzymywać go, sprzątać po nim, ustępować z pieskiem miejsca przechodniom, a nie odwrotnie. Warto też poruszyć temat fałszywego humanitaryzmu w postaci sterylizacji zwierząt w każdej postaci, a szczególnie aborcyjnej czy eutanazji starych psów i kotów, które powinny mieć prawo do naturalnej śmierci w objęciach opiekunów. Poinformować dzieci, że ograniczanie rozrodu zwierząt do wsobnych hodowli rasowców to inżynieria genetyczna niskich lotów, że każde zwierzę ma prawo do posiadania potomstwa i nie może płacić ceny za potencjalną głupotę ludzi!!!! Powiedzieć dzieciom, że weganizm jest dobry w określonych sytuacjach, np. dla mężczyzn czy kobiet po okresie rozrodczym, że promowanie go szkodzi płodności i jest w istocie promowaniem fabrycznej papki „sztucznego mięsa”, przy czym mięso z etycznych hodowli zawsze będzie dostępne dla elit... Ogólnie pokazywać, że tzw. mainstream nie jest prawdą objawioną i zawsze ma alternatywę, często rozsądną.

Myślę, że dzieci i młodzież najlepiej wchłoną tego typu wiedzę przez projekcje filmów dokumentalnych o tej tematyce na zajęciach. Obrazy działają na wyobraźnię bardziej niż wykłady na ten temat.

Uczniowie powinni nie tylko dostawać wiedzę na ten temat w formie teoretycznej, ale w większości praktycznej, by mogli wcielić w nawyk czynności odbudowujące naszą planetę.

Dzieci powinny zapoznać się z powagą sytuacji, to one za kilkanaście lat będą gospodarzami tej planety.

Na zajęciach z biologii powinny zostać poświęcone godziny dotyczące ekologii. Uczniów można uświadomić również na zajęciach z języka polskiego, gdzie lektury omawiane będą przez nauczyciela w sposób ekokrytyczny.

Elementy edukacji ekologicznej i klimatycznej powinny być wplecione w obecne przedmioty nauczania, interdyscyplinarne (zagadnienia łączą się ze sobą na różnych przedmiotach), skłaniać uczniów do własnych aktywności, obserwacji i wyciągania wniosków (analiza przyczynowo-skutkowa). Szkoła powinna dawać przykłady działań proklimatycznych i motywację do zgłębiania wiedzy w temacie. Do tego jednak potrzebne są rozwiązania systemowe, wsparcie ministerstwa edukacji, samorządów i całego otoczenia, również rodziców. Edukacja klimatyczna to powinien być wspólny projekt łączący środowiska szkolne (uczniowie, nauczyciele, edukatorzy) z całą społecznością lokalną. Warto np. uwzględnić ustalenia Okrągłego Stołu ds. Edukacji Klimatycznej organizowanego przez UN Global Compact Polska i raportu o edukacji klimatycznej.

Wnioski z przeprowadzonych badań

CZEŚĆ I

Kompetencje ekologiczne rodziców

Badani mają w zdecydowanej większości aktualną wiedzę w zakresie zmian klimatu:

1. Zdecydowana większość respondentów 92% (206 osób) zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spowodowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem. 3% badanych (8 osób) uznaje, że nie jest to prawda, natomiast 11 osób (5%) nie podało jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

2. 95% badanych (213 ankietowanych) uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu, odpowiedzi negatywnej udzieliło 5 rodziców (2%). 7 osób (3% respondentów) nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

3. 191 osób (85% badanych) potwierdza fakt, stwierdzony naukowo, że to działalność człowieka powoduje zmiany klimatu. 23 osoby (11%) spośród badanych rodziców jest odmiennego zdania, 10 osób (4%) nie podała jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, wybierając opcję *nie mam zdania*.

4. 178 badanych rodziców (79%) jest zdania, że społeczeństwo ma wpływ na politykę klimatyczną, zaś 24 osoby (11 %) spośród badanych wyrażają odmienną opinię na ten temat. 23 badanych (10%) nie ma zdania na ten temat.

5. 37% badanych rodziców zna filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu, a 63% respondentów nie zna żadnych konkretnych tytułów.

6. Badani rodzice czerpią informacje na temat zmian klimatu, ekologii oraz kryzysu klimatycznego z różnych źródeł, na pierwszym miejscu wskazują wiadomości znalezione na stronach internetowych (178 wskazań – 79,11%).

CZEŚĆ II

Postawy i działania rodziców wobec problematyki zmian klimatu

1. Dla zdecydowanej większości badanych rodziców 90% (202 osoby) tematyka związana ze zmianami klimatu jest ważna, natomiast dla 3% (7 osób) nie jest ona istotna. 7% badanych (16 osób) nie ma wyrobionego zdania na ten temat.

2. Podobnie jak w przypadku badanych uczniów, również rodzice uznają, że nauczyciele powinni przekazywać wiedzę na temat zmian klimatu. Odpowiedź taką wskazało

80% badanych rodziców (180 osób). Na drugim miejscu badani wskazują rodziców oraz ekologów.

3. 92,44% badanych (208 osób) wskazuje, że w ich domach dokonuje się segregacji odpadów, 89,33% (201 osób) nie marnuje jedzenia i stara się kupować właściwą jego ilość, 88% (198 osób) stosuje energooszczędne urządzenia, 84,89% (191 osób) oszczędza zasoby, takie jak prąd, gaz czy woda. 167 badanych (74,22%) ogranicza stosowanie plastiku, 126 osób (56%) ogranicza kupowanie nowych rzeczy oraz kupuje rzeczy z drugiej ręki, 44% (100 badanych) redukuje lub eliminuje jedzenie mięsa, 35,56% (80 osób) stara się stosować zasady zrównoważonych podróży.

4. 51% badanych rodziców (115 osób) nie ma autorytetu/ autorytetów w zakresie kwestii zmian klimatu, 27% (62 osoby) wskazują, że taki autorytet posiada. 19% badanych nie chciało udzielić odpowiedzi na to pytanie (43 osoby).

5. Smutek i apatię związaną z kryzysem klimatycznym odczuwa 53% respondentów (120 osób), natomiast 25% (55 osób) nie odczuwa smutku i apatii z tego powodu. 22% respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie i zaznaczyło odpowiedź *nie mam zdania* (50 osób).

6. Lęk o przyszłość związany z kryzysem klimatycznym odczuwa 67% badanych rodziców (150 osób), nie odczuwa go tylko 19% respondentów (42 osoby), 33 osoby (19%) nie mają zdania na ten temat.

7. Zdecydowana większość, bo aż 90% badanych wierzy, że poprzez różnorodne działania można powstrzymać katastrofę klimatyczną. Tylko 5% respondentów (10 osób) ma odmienne zdanie. Brak jednoznacznego zdania zadeklarowało 5% rodziców (12 osób).

8. Zdecydowana większość badanych 70% (157 osób) zdaje sobie sprawę, że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji. Odmiennego zdania jest tylko 13% respondentów (29 osób). 17% (39 osób) nie potrafi się jednoznacznie ustosunkować do tego stwierdzenia.

CZĘŚĆ III

Zaangażowanie uczniów w działania na rzecz klimatu w opinii rodziców

1. 54% (123 osoby) spośród badanych rodziców uważa, że ich dzieci są zaangażowane w jakąkolwiek aktywność związaną z tematyką ekologiczną.

2. 59% rodziców uznało, że ich dzieci interesują się tematyką związaną ze zmianami klimatu (132 osoby), 28% (63 osoby) udzieliła odmiennej odpowiedzi, natomiast 13% (30 osób) nie ma zdania na ten temat.

CZĘŚĆ IV

Edukacja proklimatyczna w szkole w opinii rodziców

1. Zdaniem zdecydowanej większości badanych 97 (219 osób) w szkole powinna być poruszana tematyka związana ze zmianami klimatu, odmiennego zdania jest tylko 2% respondentów (4 osoby). Dwoje rodziców (1%) nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie.

2. Tylko 10% badanych rodziców uznało, że edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca. 23% (51 osób) nie potrafi udzielić jednoznacznej odpowiedzi na ten temat. 67% badanych rodziców (152 osoby) jest zdania, że edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego nie jest satysfakcjonująca.

3. Zdaniem 48% badanych rodziców na lekcjach w szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu (112 wskazań), 21% rodziców deklaruje, że problemy te nie są poruszane (50 osób), 28% rodziców (67 wskazań) przyznaje się do braku wiedzy na ten temat. 3% badanych (6 wskazań) wybrało opcje inne, wpisując, że problemy te *są poruszane sporadycznie lub za mało poruszane*.

4. 78,22% badanych (176 osób) deklaruje, że omawianie zagadnień związanych z krytykowaniem maltretowania zwierząt jest bardzo ważne lub ważne (27 odpowiedzi, 12%). Dla 16 badanych (7,11%) problematyka ta jest umiarkowanie ważna, natomiast na bardzo małą jej istotność wskazuje tylko 6 danych (2,66%).

5. Zdaniem ponad 94% badanych rodziców (215 osób) tematyka ochrony przyrody jest zagadnieniem istotnym i powinna być omawiana w ramach edukacji szkolnej. Odmiennego zdania jest tylko dwóch respondentów (wskazują istotność 1 lub 2). Dla 8 badanych (3,56%) problematyka ta jest umiarkowanie ważna.

6. Waga zagadnień związanych z konsumpcjonizmem jest bardzo wysoka (dla blisko 85% badanych, 190 osób), jednak nieznacznie mniejsza od problematyki krytyki maltretowania zwierząt oraz ochrony przyrody. Na niewielką istotność tego zagadnienia wskazuje 6 badanych (2,66%), natomiast dla 29 osób (12,89%) konsumpcjonizm jest umiarkowanie istotnym zagadnieniem do omawiania w toku edukacji szkolnej.

7. Ponad 95% (215 osób) badanych rodziców uważa, że problematyka zanieczyszczenia gleby, wód i powietrza, to zagadnienia, które jako priorytetowe powinny być omawiane w toku szkolnej edukacji.

8. Aż 93,34% rodziców uznaje, że temat wycinania lasów należy zdecydowanie podejmować w szkołach. Wybrali oni istotność 4 lub 5, natomiast tylko troje rodziców (1,33%) uznało, że temat wycinki lasów nie jest ważny. 12 osób (5,33%) wskazuje, że problematyka wycinki lasów jest umiarkowanie istotna (w 5-stopniowej skali jej istotność oszacowała na 3).

9. Problematyka śmieci i plastiku jest zdaniem 215 badanych (95,56%) ważnym tematem i powinna być omawiana w toku edukacji szkolnej. Tylko jeden badany był odmiennego zdania (0,44%). 9 rodziców uznaje ten problem za umiarkowanie istotny (4%).

10. Globalne ocieplenie to temat istotny do omawiania w toku edukacji dla 197 respondentów (87,16). W porównaniu z wcześniejszymi zagadnieniami jest nieznacznie, zdaniem badanych rodziców, mniej istotny, choć nadal bardzo ważny. Za umiarkowanie ważny uznało go 31 osób (13,78% badanych). Globalne ocieplenie to zagadnienie, które zdaniem 10 osób (4,45%) nie jest istotne.

11. 203 osoby (90,22%) wskazują, że tematyka krytyki wydobycia węgla i problem smogu powinny być obecne na lekcjach, odmiennego zdania jest 8 rodziców (3,55%), których zdaniem tematyka ta nie jest aż tak istotna. 14 badanych (6,22%) rodziców uznaje, że temat ten jest umiarkowanie istotny.

CZĘŚĆ V

Optymalna edukacja dla klimatu w opiniach rodziców

W ostatnim pytaniu ankiety zapytano uczniów: *Jak Pani/Pana zdaniem powinna wyglądać edukacja proekologiczna w szkole?* Pytanie to dawało respondentom możliwość podzielenia się swoimi opiniami na ten temat. Poniżej prezentujemy wybrane odpowiedzi z podziałem na 8 kategorii.

1. Edukacja ekologiczna zdaniem rodziców uczniów powinna być praktyczna, powinna znaleźć przełożenie na życie uczniów i ich codzienne funkcjonowanie. Rodzice w swoich opiniach wyrazili chęć, aby ich dzieci otrzymywały wskazówki dotyczące konkretnych działań i zmiany codziennych nawyków na bardziej eko.

Uczniowie powinni nie tylko dostawać wiedzę na ten temat w formie teoretycznej, ale w większości praktycznej, by mogli wcielić w nawyk czynności odbudowujące naszą planetę.

2. Część rodziców uważa, że wiedza o środowisku i klimacie powinna być „przemycana” na wszystkich przedmiotach szkolnych, ponadto widzą również możliwość uzupełniania wiedzy środowiskowej dodatkowym przedmiotem. Jednocześnie część rodziców wyraziła obawy z powodu obowiązkowości przedmiotu dotyczącego ekologii, pisząc, że usystemowienie go może się nie sprawdzić. Oto wybrane odpowiedzi:

Nie powinna być przedmiotem, lecz powinna być wprowadzana przez wszystkich nauczycieli jako budowanie świadomości.

Holistyczne podejście byłoby najlepsze, na każdym przedmiocie powinny być wyjmowane kwestie proekologiczne, a najwięcej na geografii lub przyrodzie.

Trzeba mówić o klimacie na wszystkich przedmiotach.

Edukacja proekologiczna powinna być wprowadzana OBOWIĄZKOWO od najmłodszych klas, tak, jak tabliczka mnożenia.

Powinna przenikać wszystkie przedmioty. Nie ograniczałabym jej do lekcji geografii czy biologii. Przeciwnie, na każdym przedmiocie odnosiłabym się do tej tematyki, nawet na matematyce. Nazwałabym to saturacją – taka totalna „indoktrynacja” w zakresie zmian klimatycznych i naszych postaw wobec nich.

3. Według rodziców ścieżki międzyprzedmiotowe i realizacja zespołowych projektów edukacyjnych jest dobrym rozwiązaniem do wprowadzania wiedzy ekologicznej i pogłębiania świadomości młodych.

Nauczanie w formie ścieżki międzyprzedmiotowej, realizacja zespołowych projektów edukacyjnych.

Powinny być bloki tematyczne włączone w różne przedmioty nauczania np. biologia, przyroda, geografia, ale również etyka, lekcje wychowawcze, polski i religia. Prelekcje i szkolenia przeprowadzane w szkole przez specjalistów dostępne także dla rodziców.

4. Ważne dla rodziców jest również to, aby szkoła w propagowaniu postulatów ekologicznych była autentyczna i wiarygodna. Dlatego zdaniem rodziców musi zadbać o swoją przestrzeń. Rodzice proponują: dużo zieleni w salach, ale i w miarę możliwości przed szkołą, koła ogrodnicze, dbanie o swoje zioła, warzywa, Zero wastowe kuchnie, ograniczenie mięsa, ograniczenie biurokracji, a wraz z nią „makulatury”. Brak mnożenia kserówek, kart pracy – w miarę możliwości tworzenie zadań interaktywnych na zajęciach, ewentualnie elektronicznych kart pracy. Szkoła powinna również posługiwać się ekologicznymi zasadami

w zarządzaniu i logistyce, a nauczycieli powinni być, zdaniem rodziców, tym tematami żywo zainteresowani.

Podstawy programowe zawierają być może wystarczające treści na temat zmian klimatu, jednak tu bardziej potrzebny jest przekonany i przygotowany do tematu nauczyciel. Wiarygodny, spójny, emocjonalny przekaz. Poza tym sama szkoła powinna być proekologiczna w swej logistyce i zarządzaniu – zdrowa żywność w stołówce czy sklepiku, segregacja odpadów w każdej klasie, minimalizacja plastiku, popularyzacja biblioteki i korzystania z używanych rzeczy, przyborów, książek. Wykorzystywanie nośników elektronicznych zamiast podręczników i kserówek itd.

5. Edukacja klimatyczna powinna być oparta na aktualnej wiedzy, bez moralizowania, powinna pomóc przeciwdziałać fake newsom i postprawdzie w tym obszarze. Ma za zadanie sprzyjać krytycznej refleksji na tematy klimatyczne.

Przekazywanie zweryfikowanych informacji, faktów, budowanie umiejętności samodzielnego oceniania i podejmowania działań w tym obszarze, krytycznego myślenia.

6. Część rodziców pisze także w swoich odpowiedziach, że edukacja ta powinna dotyczyć środowiskowych problemów regionalnych.

Powinni się uczyć o problemach regionu, w jakim mieszkają, by mieć realny wpływ na zmiany.

7. Mniej faktów więcej działania, doświadczanie na własnej skórze, obserwacje, wyjazdy terenowe, sortownie śmieci,

Powinna być prowadzona przez zaangażowanych nauczycieli z zadaniem o działania angażujące uczniów. Mniej faktów, więcej działania i motywowania.

I konieczne jest doświadczanie natury poprzez systematyczny kontakt z nią, regularne zajęcia w terenie.

8. Powinna być budowana w oparciu o język miłości, głównie na zachwycie, pozytywnej relacji z Matką Ziemią, a nie na języku zasobów, na neutralnych emocjach.

Radośnie i w budowaniu poczucia więzi z Matką Naturą i sobą nawzajem, a nie w pobudzaniu lęku i katastroficznych wizji. Małe dzieci mają prawo do szczęśliwego dzieciństwa nawet wobec widma zagłady, jaka nas czeka. Bo może, naiwnie myśląc, szczęśliwi osadzeni w swoich środowiskach, różnorodni i sprwaczy młodzi ludzie wymyślą sposób jak zatrzymać katastrofę.

Omówienie autorek raportu

dr Anna Guzy i dr Magdalena Ochwat

Wstępne porównanie raportów

Dr Anna Guzy, Instytut Językoznawstwa UŚ,
Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną
Dr Magdalena Ochwat, Instytut Literaturoznawstwa,
Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną

Począwszy od stycznia 2021 roku do końca marca 2022 roku przeprowadziłyśmy badania ankietowe w grupie 2718 osób. Na próbę badawczą składało się: 234 nauczycieli języka polskiego¹⁶, 2 181 uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, jak również 303 rodziców uczniów. W tej ankietowej triadzie zadałyśmy łącznie 87 pytań, w tym 58 zamkniętych, 18 pytań otwartych, jak również 11 pytań półotwartych. Przed każdym z etapów przeprowadziłyśmy badanie standaryzacyjne, którego celem było udoskonalenie narzędzia badawczego.

Oddając czytelnikowi ostatnią część naszych badań, nie sposób nie dokonać pewnych porównań. Jak nasi respondenci oceniają edukację dotyczącą kryzysu klimatycznego? Czy jest ona dla nich satysfakcjonująca? 71,67% badanych nauczycieli uznaje, że edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach nie jest wystarczająca, takiego samego zdania jest 67% badanych rodziców. Tylko 13,85% uczniów jest usatysfakcjonowanych z jakości edukacji dotyczącej klimatu w ich szkole. Wskazuje to zatem na konieczność przemyślenia form i treści proponowanych uczniom w tym zakresie. Istnieje konieczność wpisania, zgodnie z rekomendacjami badanych przez nas nauczycieli, elementów wiedzy środowiskowej i klimatycznej do podstaw programowych wszystkich przedmiotów na każdym etapie kształcenia oraz stworzenia mądrych inspiracji dydaktycznych, opartych m.in. na korelacji międzyprzedmiotowej.

Ponieważ kryzys klimatyczny narzuca nam inny styl życia oparty na redukcji i ograniczeniu, zapytałyśmy również o to, w jakim stopniu badani mają świadomość, że zrównoważony rozwój oznacza rezygnację z pewnych udogodnień. Największą świadomość w tym zakresie mają ankietowani rodzice, których zdecydowana większość, bo aż 70% rozumie,

---

¹⁶ Z uwagi na konieczność poddania analizie wyłącznie w pełni wypełnionych ankiet w ostatecznej analizie uwzględniono 120 ankiet wypełnionych przez nauczycieli języka polskiego, 1 227 ankiet uczniowskich oraz 225 kwestionariuszy wypełnionych przez rodziców uczniów klas 4-8 oraz uczniów szkół ponadpodstawowych.

że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji, luksusów czy bezmyślnej rozrzutności. Dla porównania taką świadomość deklaruje tylko 59% badanych nauczycieli i tylko o 5% mniej uczniów (55,34%). Wielu badanych trudno przyznać, że aby chronić planetę, jesteśmy niemalże zobligowani do pewnych ograniczeń, być może wciąż myślą oni, że nie jest to konieczne.

Badani stosunkowo rzadko sięgają po książki, filmy i inne teksty kultury, które dotyczą tematyki zmian klimatu czy katastrofy klimatycznej. 37% badanych rodziców zna filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu, a 63% respondentów nie potrafi wskazać konkretnych tytułów. Uczniowie zdecydowanie chętniej sięgają po filmy (31,7%) niż po książki (8,15%). Niska liczba czytelników wśród uczniów wskazuje na pewną niszę, którą warto wypełnić, choć wiemy, że nie będzie to łatwe w związku z kryzysem czytelnictwa w Polsce.

Kim w zakresie zmian klimatu inspirują się ankietowani? Czy są osoby, które cenią i naśladują? Po jakie wzory i wzorce sięgają najchętniej i najczęściej? Uczniowie zdecydowanie większą frekwencją deklarują posiadanie autorytetu w zakresie zmian klimatu i czerpania inspiracji proklimatycznych. Ma go aż 41% uczniów. Dla porównania posiadanie autorytetu/inspiracji deklaruje tylko 27% badanych rodziców. Uczniowie inspirują się przede wszystkim działaniami, które obserwują w najbliższym otoczeniu (rodzeństwo, rodzice, dziadkowie, przyjaciele, dalsza rodzina), w drugiej kolejności są to organizacje proekologiczne, rodzice natomiast wskazują na konkretne osoby. Autorytetami są dla nich polscy naukowcy: Szymon Malinowski, Piotr Skubała oraz brytyjski biolog David Attenborough. Te odpowiedzi pokazują, że jeśli chodzi o rozszerzanie świadomości ekologicznej uczniów, to sama wiedza nie wystarczy, uczniowie czerpią z najbliższego otoczenia, z zachowania dorosłych, szczególnie rodziców. Ważne jest więc, żeby edukacja środowiskowa była skuteczna, by zarówno w domu, jak i w szkole uczniowie mogli obserwować troskę o planetę i odpowiedzialne zachowania.

Z naszych badań wynika, że wysokimi kompetencjami w obszarze zmian klimatu dysponują i rodzice, i nauczyciele. Co ciekawe, poziom kompetencji uczniów w tym zakresie nie jest jednak wystarczający, co nie dziwi, biorąc pod uwagę fakt, iż ciągle podlegają oni procesowi kształcenia, wzrastania i odkrywania. Warto jednak przyznać, że dane te burzą mit jakoby młodzież, nowe pokolenie, było świetnie przygotowane na czasy kryzysu klimatycznego i miało edukować pokolenia starsze, np. swoich rodziców. Często okazuje się bowiem, że uczniowska wiedza oparta jest na informacjach niesprawdzonych, fake newsach, wiadomościach pochodzących z nierzetelnych źródeł.

Spójrzmy na wybrane pytanie z zakresu elementarnej nauki o klimacie, dotyczące kompetencji ekologicznych w liczbach. Warto zauważyć, iż odpowiedzi na te pytania mają charakter bezsporny – wśród naukowców panuje co do nich pełen konsensus.

96,67% badanych nauczycieli uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu.

95% badanych rodziców uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu.

86,39% badanych uczniów uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu.

94,17% badanych nauczycieli zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spotęgowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem.

92% badanych rodziców zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spotęgowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem.

75,71% badanych uczniów zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spotęgowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem.

Różnice widać również w deklarowanej przez badanych istotności zagadnienia zmian klimatycznych. Zdecydowanie większy odsetek badanych rodziców (90%) uważa, że problem ten jest ważny, za istotny uznało go z kolei tylko 67% uczniów. Różnica ta może wynikać z rodzicielskiej troski o przyszłość swoich dzieci i lęku o jutro, a także z typowego dla młodzieży beztroskiego podejścia do upływu czasu.

Do tego rodzice dużo wyraźniej niż uczniowie widzą swoją moc sprawczą i możliwość działania w obszarze przeciwdziałania zmianom klimatu. 90% badanych rodziców wierzy, że możemy powstrzymać katastrofę klimatyczną przez różnorodne działania. Jeśli idzie o wiarę w sprawczość uczniów – utrzymała się ona na dużo niższym poziomie (69%). Podobnie wygląda to również w grupie nauczycieli polonistów. Blisko 70% nauczycieli wierzy w swoje możliwości oddziaływania na ucznia, kształtowania jego poglądów w omawianym zakresie. Wiarę tę szkoła musi wciąż w uczniach rozniecać z edukacyjną werwą, abyśmy nie zagubili nadziei i nie popadli w marazm kryzysu klimatycznego. Będzie to trudne zadanie, bowiem zaledwie 10% badanych rodziców satysfakcjonująco ocenia edukację klimatyczną, podobną opinię wyrażają również badani uczniowie (13%), choć oczywiście możliwe do zrealizowania. Opinia o edukacji proklimatycznej prowadzonej w polskiej szkole w XXI wieku jest druzgocąca, dlatego muszą się w nią włączyć wszyscy, również rodzice, i swoim przykładem pokazać – jak napisała jedna z badanych osób – że w ekologii wierzą (również – A.G., M.O.) dorośli.

Jako wnioski wypływające z 3 raportów stworzyliśmy 10 zasad¹⁷, które czerpiemy z wypowiedzi naszych respondentów.

10 zasad edukacji środowiskowej i proklimatycznej:

1. Mniej faktów, więcej działania (doświadczenia, przeżywania, obserwacji, wyjazdów terenowych).
2. Używanie języka miłości opartego na zachwycie, pozytywnej relacji z Matką Ziemią, unikanie języka uprzedmiotowienia, unifikacji, pozbawionego uczuć i emocji.
3. Edukacja środowiskowa na każdym przedmiocie szkolnym z wykorzystaniem ścieżek międzyprzedmiotowych i zespołowych projektów edukacyjnych.
4. Włączanie do edukacji problemów środowiskowych naszego regionu.
5. Rezygnacja z apokaliptycznych tonów, dystopijnych wizji na rzecz nadziei i poczucia sprawczości.
6. Myślenie krytyczne, ale uwzględniające emocje. Są one fundamentem zmiany i zaangażowania, także ekologicznej transformacji społecznej.
7. Wiedza o zmianach klimatu przekazywana przez przygotowanych do tego nauczycieli, którzy w trakcie swoich studiów zdobyli odpowiednie kompetencje i wiedzę oraz wykształcili wrażliwość na tematy środowiskowe.
8. Pamiętanie o przestrzeni w szkole – niech znajdują się w niej rośliny, przedmioty wykonane zgodnie z ideami Zero Waste, a w szkolnych stołówkach niech dominuje dieta oparta głównie na daniach bezmięsnych.
9. Oglądajmy filmy, seriale, dokumenty, czytajmy reportaże, komiksy na temat kryzysu środowiskowego. Wszystkie te obrazy lepiej przygotowują nas na to, co nadchodzi, i pozwolą myśleć o scenariuszach na przyszłość.
10. To jest trudne, ale nie niemożliwe! Zmieniajmy filozofię działania szkoły. Eliminujmy z niej zgubne awansowe myślenie (oparte na wzroście dla bogacenia się – lepiej zdana matura – lepsza praca – lepsze zarobki – lepsze życie) oparte na rywalizacji, a nie na poszerzaniu wrażliwości, uważności oraz troski o innych ludzkich, nie-ludzkich i o Ziemię.

---

¹⁷ 10 zasad oparte jest na wnioskach nauczycieli, rodziców i uczniów dotyczących tylko zmiany w obszarze edukacji. Można tworzyć paralelne zasady dla rodziców, nauczycieli i dla każdego z nas. Ze względu na przedmiot i cel badań ograniczyliśmy nasze zasady do edukacji.

Komentarze do badań

prof. Piotr Skubała

IPCC o szybko kończącej się szansie, a co na to rodzice? (komentarz ekologa)

prof. dr hab. Piotr Skubała

Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Przyrodniczych, Instytut Biologii, Biotechnologii
i Ochrony Środowiska

4 kwietnia 2022 roku ukazała się trzecia już część szóstego raportu IPCC (Międzypaństwowego Panelu ds. Zmiany Klimatu). Wymowa szóstego raportu podsumowującego jest jednoznaczna – zmiana klimatu stanowi poważne zagrożenie dla ludzkości i ekosystemów, od których zależy nasze przetrwanie. Nie ma „bezpiecznego poziomu ocieplenia” – każdy ułamek stopnia oznacza wzrost ryzyka. Zatrzymanie wzrostu średniej temperatury jest jednym z najważniejszych aktualnie wyzwań dla ludzkości. Uniknięcie najbardziej katastrofalnych skutków ocieplenia będzie możliwe tylko wtedy, jeśli zaczniemy działać natychmiast. W drugiej części raportu mogliśmy przeczytać m.in., że: „Jakikolwiek dalsze opóźnienia w skoordynowanych, przewidywanych globalnych działaniach na rzecz adaptacji i łagodzenia zmian klimatu mogą sprawić, że nie zdołamy skorzystać z **krótkiej i szybko kończącej się szansy**, by zapewnić całej ludzkości zrównoważoną przyszłość, w której da się żyć”.

22 kwietnia 2022 roku ukazują się wyniki raportu przedstawiające stan wiedzy rodziców na temat zmian klimatu, ich postaw, wobec tego wyzwania dla ludzkości, podejmowanych działań, a także ich ocena zaangażowania uczniów i szkół w działania na rzecz klimatu. Autorki tego szerokiego i cennego opracowania, dr Magdalena Ochwat i dr Anna Guzy z Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego, po analizie postaw wobec kryzysu klimatycznego polskich nauczycieli i uczniów przedstawiają tym razem bardzo interesujące i warte refleksji wyniki odnoszące się do rodziców. Czy poziom ich wiedzy, zatroskania i zaangażowania jest adekwatny do opinii, wskazówek zawartych w ostatnim raporcie IPCC?

Mimo że wyniki raportu dają sporo nadziei, wskazują na spore zainteresowanie rodziców tematyką zmian klimatu, nie da się ukryć, że istnieje pewien rozdźwięk między tezami raportów IPCC i wiedzą oraz zaangażowaniem rodziców. Około 92% rodziców zgadza się z tym, że globalne ocieplenie spotęgowane emisją gazów cieplarnianych jest faktem. O 3% więcej rodziców uważa, że ludzie są odpowiedzialni za zmiany klimatu. To dużo, jednak obecnie aż w 99,9% prac naukowych dotyczących tej tematyki znajdziemy jednoznaczne

stwierdzenie, że zmiany klimatu są faktem i są spowodowane ludzką działalnością. Wynik wskazujący, że 85% respondentów potwierdza naukowy fakt dotyczący wpływu działalności człowieka na zmiany klimatu, jest powodem pewnego niepokoju.

Raport daje też odpowiedź na pytanie, dlaczego wiedza i zaangażowanie rodziców nie są do końca takie, jakbyśmy oczekiwali. Zaledwie 37% badanych rodziców zna filmy, książki albo inne teksty kultury związane z tematyką zmian klimatu. 51% badanych rodziców nie ma autorytetu/ autorytetów w zakresie kwestii zmian klimatu. Głównym źródłem wiedzy na temat zmian klimatu (ponad 79%) jest internet, nie zawsze będący wiarygodnym źródłem wiedzy na ten temat.

Ocena prowadzonej w polskich szkołach edukacji klimatycznej jest druzgocząca. Zaledwie 10% badanych rodziców uznało, że edukacja dotycząca kryzysu klimatycznego w szkołach jest satysfakcjonująca. W opinii 48% badanych na lekcjach w szkole poruszane są problemy dotyczące zmian klimatu. Ponad 94% respondentów uważa, że tematyka ochrony przyrody jest zagadnieniem istotnym i powinna być omawiana w ramach edukacji szkolnej.

Niezwykle ważne jest, że respondenci wiążą zmiany klimatu, postępującą degradację środowiska z konsumpcjonizmem. Większość (70%) respondentów zdaje sobie sprawę, że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji. Blisko 85% rodziców uważa, że zagadnienia związane z konsumpcjonizmem są ważne w edukacji szkolnej. I wreszcie – spora większość badanych (70%) zdaje sobie sprawę, że ochrona planety oznacza dla nas rezygnację z pewnych udogodnień współczesnej cywilizacji. Powyższe wydaje mi się szczególnie ważne, bowiem bez tego rodzaju świadomości nie będziemy w stanie zażegnać kryzysu klimatycznego.

Bezpieczną i zrównoważoną przyszłość możemy zapewnić sobie tylko wówczas, jeżeli m.in. rodzice, dzieci, nauczyciele będą w pełni świadomi wagi problemu wiążącego się ze zmianami klimatu i podejmą działania natychmiast, doprowadzą do fundamentalnej i jakże potrzebnej zmiany w polskiej szkole – jest nią edukacja klimatyczna dla dzieci i młodzieży. Działania podjęte przez dr Ochwat i dr Guzy nas do tego celu zbliżają.

Komentarze do badań

dr hab. prof. UŚ Małgorzata Wójcik-Dudek

Kryzys klimatyczny jako szansa

Komentarz humanistki do raportu Rodzice wobec klimatu autorstwa

dr Anny Guzy i dr Magdaleny Ochwat

dr hab. prof. UŚ Małgorzata Wójcik-Dudek

Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Raport dr Anny Guzy i dr Magdaleny Ochwat z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, który jest efektem badań śląskich naukowczyń nad edukacją klimatyczną, dostarcza kolejnych ważnych danych w zakresie wiedzy na temat zmian, jakie przynosi ocieplenie klimatu. Badaczki we wcześniejszych raportach opublikowały wyniki ankiet przeprowadzonych wśród nauczycieli oraz uczniów. Dziś, 22 kwietnia 2022 roku, w Dniu Ziemi, otrzymujemy raport *Rodzice wobec klimatu*, który nie tylko uzupełnia wcześniejsze badania, ale niejako domyka cały projekt, prezentując perspektywę rodziców – trzeciego po nauczycielach i uczniach partnera szkolnego dialogu.

Wyniki opublikowane w raporcie nastrajają optymistycznie co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, rodzice interesują się zmianami klimatycznymi; po drugie, oczekują od szkoły, że w ofercie edukacyjnej znajdą się zagadnienia związane z klimatem.

Wydaje mi się to szczególnie interesujące, ponieważ rodzice, nawet ci ponadprzeciętnie zaangażowani w edukację swych dzieci, zwykle nie mają konkretnych oczekiwań wobec problematyki podejmowanej na poszczególnych przedmiotach lub ich po prostu głośno nie artykułują. Wyjątkiem są oczywiście kontrowersyjne tematy dotyczące wychowania patriotycznego, a raczej jego wizji wpisanej do podstawy programowej, wychowania do życia w rodzinie czy realizowanego w nieodległej przyszłości przedmiotu historia i teraźniejszość. Innymi słowy, zdecydowana większość rodziców raczej nie postuluje wprowadzenia do systemu edukacji nowych treści, wręcz przeciwnie, opowiada się za „odchudzeniem” podstawy programowej. Badania dr Anny Guzy i dr Magdaleny Ochwat pokazują, że tym razem jest zupełnie inaczej, co oczywiście powinno cieszyć.

O konieczności włączenia zagadnień klimatycznych do edukacji mówi się od już od jakiegoś czasu, jednak z miernym skutkiem. Może wysoka świadomość rodziców na temat klimatu nie pozwoli decydentom na zignorowanie tych postulatów i każe przejąć się wynikami

badania, choćby po to, aby szkoła mogła nadażyć za zmianami dokonującymi się w przestrzeni społecznej wrażliwości. Trudno wyobrazić sobie bowiem sytuację, w której młody człowiek, wychowywany przez rodziców w atmosferze szacunku i troski o Ziemię, trafia do szkoły, w której zagadnienia „eko” nie są podejmowane (jeśli już się zdarzą, to pełnią funkcję interesującego intermedium na tradycyjnych zajęciach), a postawy proekologiczne sytuują się na marginesie dokumentu zwanego „Sylwetką absolwenta”. To oczywiście bardzo pesymistyczny scenariusz, ale i dość realistyczny.

Do tego, że szkoła nie jest forpoczta edukacji klimatycznej, nie trzeba chyba nikogo przekonywać. Edukują w tym zakresie raczej instytucje spoza systemu, aktywiści oraz wolontariusze, co z pewnością sprawia, że wiedza o klimacie wydaje się przestrzenią wolną od szkolnego systemu opresji, przestrzenią buntu, protestu i jedności młodych. Młodzież słusznie uznała ją za „swoją”, bo ma wrażenie, że właśnie w niej dokonuje się coś, co moglibyśmy nazwać doświadczeniem generacyjnym. Marsze w obronie klimatu, protesty przeciwko bierności decydentów były częścią tego doświadczenia, stojącego w opozycji do patriarchalnego, systemowego świata, który długo nie reagował na dramatyczne apele naukowców zajmujących się klimatem.

Właśnie ze względu na fakt, że hasło „klimat” do tej pory wiązało się z oporem wobec systemu, to nie wiadomo, jak młodzież zareaguje, jeśli wiedza na temat zmian klimatycznych trafi do szkół jako element programu nauczania. Choć dziś młodzi ludzie domagają się takiej zmiany, to za chwilę może się okazać, że to, co miało zrewolucjonizować nie tylko edukację, ale również świat, będzie kolejnym obowiązkiem związanym z niecieszącym się dobrą opinią systemem edukacji. Aby tak się nie stało, potrzebujemy edukacyjnego paradoksu: edukacja na temat zmian klimatycznych, choć systemowa, nie może stać się systemem.

Pomijając te wątpliwości, należy przyznać, że jesteśmy świadkami wielkiej zmiany. W tradycyjnym ujęciu to szkoła, jako instytucja zatrudniająca ekspertów oraz przez ekspertów organizowana, nawet jeśli zapraszała rodziców do partnerskiej komunikacji, to koniec końców dość autorytarnie rozpoznawała potrzeby uczniów i w miarę możliwości dopasowywała do nich swoją propozycję edukacyjną, choć sztywne ramy dokumentów oświatowych rzadko na to pozwalały. Dziś to rodzice, a więc często nie eksperci wyspecjalizowani w dziedzinach szkolnych przedmiotów, domagają się od szkoły wypracowania strategii uczenia o klimacie, przekonując, że stawką jest przyszłość naszej planety.

Na koniec chciałam zwrócić uwagę jeszcze na jeden, być może nieoczywisty aspekt, jaki wyłania się z zaprezentowanych badań. Mam wrażenie, że skłaniają one do refleksji o trudnym i chyba już niemożliwym temacie, jakim jest autorytet rodziców. Paradoksalnie kryzys

klimatyczny, choć w jakiś sposób „zawłaszczony” przez młodych, może wzmocnić więź międzypokoleniową. Otóż katastrofa klimatyczna odwróciła wektory transmisji nie tylko wiedzy, ale przede wszystkim wartości. To młodsze pokolenie przekazuje wzorce „klimatyczne” starszemu. Nie musi to wcale prowadzić do frustracji bardziej doświadczonej generacji, nie musi oznaczać kryzysu autorytetów czy zdystansowania się do młodych. Wręcz przeciwnie. Troska o klimat, troska o Ziemię może jak nic dotąd łączyć pokolenia, skłaniać do wspólnego działania oraz przemyślenia edukacji w taki sposób, aby dawała możliwość komponowania dobrego świata i odwagę do refleksyjnego życia.

Komentarze do badań

Amanda Caban

Na pierwszym miejscu ludzie – ekologizacja zaczyna się w domu

Amanda Caban

EUROPE DIRECT Śląskie

Europa pierwszym kontynentem neutralnym dla klimatu? Czy to możliwe? Czy niezwykle ambitny cel jest realistyczny? Unia Europejska podejmuje szereg działań, by faktycznie zrealizować ten plan i do 2050 r. stać się pierwszym neutralnym dla klimatu kontynentem. Pomóc w tym ma m.in. Europejski Zielony Ład, wskazujący narzędzia i możliwość dążenia do neutralności klimatycznej.

6 kwietnia 2022 r. wiceprzewodniczący wykonawczy Komisji Europejskiej Frans Timmermans i specjalny wysłannik prezydenta USA ds. klimatu – John Kerry, odwołujący się do najnowszych raportów IPCC, podkreślili, że kryzys klimatyczny stanowi zagrożenie egzystencjalne a w ostatnim czasie tylko się pogłębił, więc czas na rozwiązanie tego wyzwania się kończy.

Negocjowany obecnie pakiet „Fit for 55”, który zobowiązuje kraje członkowskie do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55% do 2030 r., nie jest jedynym unijnym narzędziem proklimatycznym. Niebawem Komisja Europejska przedstawi nowy pakiet „REPowerEU”, aby we współpracy ze Stanami Zjednoczonymi zmniejszyć swoją zależność od rosyjskiego gazu, co ma być podstawą do ustanowienia długoterminowego partnerstwa energetycznego w celu zwiększenia produkcji i handlu wodorem, a tym samym przyspieszenia przejścia na odnawialne źródła energii oraz infrastruktury czystej energii.

Chcąc kształtować nowe nawyki, postawy, które mają przyczynić się wspólnemu dobru, należy zacząć od siebie. Postępujący kryzys klimatyczny, sprawia, że jesteśmy na etapie, w którym nie tylko od polityki krajowej zależy powodzenie misji „neutralność” - a od każdego Europejczyka. Komisja Europejska, chcąc dać dobry przykład, zaprezentowała plan ekologizacji Komisji do 2030 r. Plan ten na pierwszym miejscu stawia ludzi i obejmuje:

- ekologiczniejsze budynki i metody pracy,
- ekologiczniejszą i inteligentniejszą mobilność,
- ekologizację infrastruktury informatycznej i zasobów,
- przykład dla polityki UE w zakresie Zielonego Ładu.

Tym samym Komisja Europejska daje znać, że nie tylko wymaga od innych, ale sama chce się zmieniać.

O tym są również badania dr Anny Guzy oraz dr Magdaleny Ochwat – o potrzebie zmian. To już trzeci raport z serii „(...) wobec zmian klimatu”, dzięki którym zyskujemy obraz świadomości ekologicznej na trzech płaszczyznach: dzieci, rodziców oraz nauczycieli, co daje podstawy do formułowania wniosków o konieczności wprowadzania treści środowiskowych i klimatycznych do szkoły. Jednak nie na samej teorii powinny kończyć się działania proklimatyczne. Duża wiedza oraz wrażliwość na zmiany klimatu rodziców, napawają nadzieją, z drugiej strony nie przekładają się one na podejście ich pociech. Pojawia się więc pytanie – gdzie leży problem? Co zrobić by młodzież została zaszczepiona wartościami i ideami rodziców?

Frans Timmermans zauważa, że badania IPCC pokazują kryzys klimatyczny jako bezpośrednio zagrażający naszemu życiu i jest to ten moment, gdy musimy zawrócić i to szybko, a aby zachować naszą planetę dla przyszłych pokoleń, konieczne są radykalne działania we wszystkich krajach i sektorach gospodarki.

Może to więc czas by teorię wcielić w życie i zawalczyć o przyszłość swoją i dzieci? Ekologizacja zaczyna się przecież w domu.

RODZICE WOBEC ZMIAN KLIMATU RAPORT Z BADAŃ 2022

Raport dostępny na stronach:

www.us.edu.pl

www.europedirect-slaskie.pl

Kontakt ws. raportu:

dr Anna Guzy: anna.guzy@us.edu.pl

dr Magdalena Ochwat: magdalena.ochwat@us.edu.pl

• **Visegrad Fund**